

SZONDI-ALBUM

DRÉGELI EMLÉK-LAPOK.

A SZONDI-EMLÉK-KÁPOLNA FELAVATÁSA ALKALMÁBÓL

MDCCCLXXXV.

SZERKESZTVE S KIADVA

Songrácz Lajos

ÁLTAL.

*Hol van a bér cz és a vár fölött e,
Szondi melynek sánczait védette
Tékozolva híven életét? . . .*

*Itt van a bér cz s. omladék fölött e
Mely a hőst eltemette.*

Kölcsey.

ESZTERGOM, 1885.

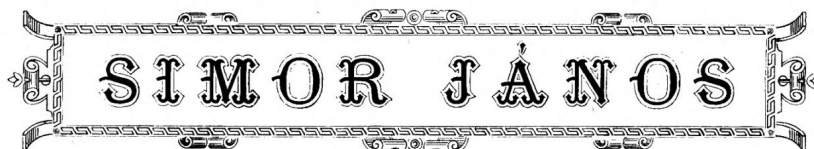
NYOMATOTT LAISZKY JÁNOSNÁL, SIMOR JÁNOS UTCZA.

SIMOR JÁNOS

ESZTERGOMI BIBORNOK-ÉRSEK, HERCZEGPRIMÁS, A SZONDI-EMLEK LÉTESÍTŐJE.

FŐMAGASSÁGÚ ES FŐTISZTELENDŐ

A RÓMAI ANYASZENTEGYHÁZ BIBORNOKA, MAGYARORSZÁG HERCZEG-
PRIMÁSA, ESZTERGOMI ÉRSEK SAT. SAT. Ő EMINENTIÁJÁNAK,

ÚGY IS MINT

DRÉGELYVÁR ÖRÖKÖS URÁNAK S A SZONDI-EMLEK LÉTESÍTŐJÉNEK.

LEGMÉLYEBB HAZAFELTISZTELETTTEL AJÁNLIJA

a szerkesztő.

TÁJÉKOZÁSUL.

KORA ifjúságom óta Drégel vára és hőse iránt bizonyos nemével a rokonszenvenek viseltetvén: minden kínálkozó alkalommal kegyelettel kerestem föl a még fenálló romjait Drégelnek, áhitattal elzengtem mind azon költőink dalait, kik azokban annak hősét halhatlanították, s a romokat mintegy újra felépítették; sőt magam is ifjúkori ábrándozásimban Drégelről verselni, mesélni merészkedtem.

Ennek épen 50 éve mult!

Később, elmultával az ifjú ábrándoknak költött mesével nem elégedhetett meg Drégel és hőse iránti rokonszenvem s így magától érthetőleg reálisabb irány felé fordulva, lelkesülve csatlakozám a hontmegyei kaszinói társulat által 1860-ban előidézett azon mozgalomhoz, mely Drégel hősének a helyszínén emlék-szobrot emelni indítványozott.

De ugyan ezt tették mások is, s így a némely túljóságú barátim által érdemetlenül nekem tulajdonított végeredményt: a Szondiemlék létesítését határozottan vissza kell utasítanom. Az én egyszerű érdemem az ügyben csupán az lehet, hogy miután meggyőződtem egy szobor-empléknek vidéki s megyei körülményeink közti kivihetlenségéről, az emlék-eszmének más alakbani megtestesítésére sikerült a kaszinói társulat által kiküldött emlékválasztmányt, s nagyobb részben a közönséget is megnyernem.

Ámde ez is sikerre csak úgy vezethetett, hogy időközben a haza alkotmánya visszaállítatván, esztergomi érsek s így Drégelvár urává S i m o r J á n o s lett kinevezve, ki herczeg-prímási minőségben már feltehetette az alkotmányos király fejére sz. István koronáját.

Minderről részletesen értesülhet a nyájas olvasó ez emléklap első cikkében: a Szondi-emplék 25 éves történetében.

Az emléklap egyéb cikkeire sőt költeményeire nézve is meg kell jegyeznem, hogy azért, miszerint azok kizárólag Drégelre vagy hősére vonatkoznak — a felelősség engem terhel, sőt elismerem, hogy igaz lehet egyik műértelmes barátomnak azon figyelmeztetése, miként a drégeli lapok a jelzett körülmény által monotonná válhatnak. Ámde én az általam tervezett irányt és tartalmat a drégeli emléklap megrendelése iránti felhívásomban eleve világosan jelzém, s tán épen a lap ezen specialitásának tulajdonít-

hatom, hogy azt az ország minden vidékéről számos honfiak és honleányok megrendelték s folyvást megrendelik, tudatában annak, hogy a lap m i d e n i k cikke, verse, valami adatot vagy eszmét hoz Drégelvár tetteg élt, a hazáért halt hősről, míg más hasonló alkalmi albumok vagy lapok legtöbb cikkei stb. a nekik életet adott főtárgyról-, vagy a lap hősről — keveset vagy mitsem mondanak.

Egyébiránt lapom e berendezésével még célomná tettem: Szondi György egykori életirójának Drégel monografiájához különféle h i t e l e s adatokat nyújtani: mert erős meggyőződésem, hogy régi családaink levéltáraiban előbb utóbb feltalálhatók lesznek oly adatok — de még a Szondi-korbeli török íróknál is, — melyek szerint konstatálható lesz Szondi György kiléte, s birt-e maga családdal? s vajjon a két lantos vagy apród fiú nem volt-e Szondi saját gyermeke és végül hol a hely, hol alusza a hős örök álmát?

Az általam ez irányban is tett nyomozási tanulmányaimnak — a nagy fáradsággal szerzett különféle levéltári adatoknak — ez emléklapokban közölhetését, ezúttal megtagadá tőlem a mostoha sors, miután épen ez időtájt váratlanul megbetegedtem. E már több hétig tartó betegség képtelenné tesz minden ugy szellemi mint testi komolyabb foglalkozásra. Már pedig egy ily alkalmi lap jellegében fekszik hogy ezzel várni bizonytalan ideig nem lehet. —

Még csak annyi legyen főlemlítve szives olvasóim tájékoztatásul, hogy a drégeli emléklap összes írói költői és rajzolói — majdnem kizárólag — h o n t i a k, valamint a lap sajtója is legnagyobb részben honti, s így tisztelt olvasóink szives elnézését kérve, bátorodom őket figyelmeztetni, hogy egy vidéki kis városi sajtó berendezésétől egészen tán nem is lehet követelni, ha nyomtatványának technikai kiállítása nem felel meg a fővárosi vagy keresettebb nagyobb vidéki városok nyomdái sikerének.

Végül fogadják honti olvasóim ez Emléklapokban — több nálamnál jelesebb erők szives közreműködésével — bemutatott, s valószínűleg végleg befejezett vidéki, irodalmi igénytelen működésem 50 éves befejezését.

Kelt Ipolyságon, 1885. augusztus havában.

Pongrácz Lajos

DRÉGELI EMLÉKLAPOK.

A Szondi-émlék története.

KI nem ismerné e hazában Szondi nevét? ki ne tudná mily ragyogó betűkkel jegyzé föl azt a történelem, lapjaira? s kinek nem dobogott föl keble, sírja dicső színhe-lyének Drégel várának látására? Volt-e magyar költő ki iránta nem lelkesült, vagy róla nem zengett volna? . . . S mind e mellett maiglan pusztán áll a hegy, melyre maga az ellenség temetteté el a legyőzött hőst, de az általa emelt emlék — sirdomb, lándzsa és zászló — rég eltűnének a helyről, s a három század enyésztével sírjához felfel zarándokoló hálás ivadék még mindig mélabu-
san kérdi a költővel:

— — — hol csorga ki vére?
Nyughelye hantjai közt, hol nyög az estveli szél?

* * *

Épen folyó 1885-ki év október havában lesz negyed százada annak, hogy a fentebbi bevezető so-
rok kíséretében a „Pesti Napló”-ban hírül hozám a hazának azon hazafias mozgalmat, melyet a hontmegyei kaszinói társulat 1860-ik évi október 2-án Ipolyságon tartott közgyűlésében, Drégelvár hőseleki védője Szondi Györgynek állítandó emlék-szobor iránt megindított volt.

Az indítványt Br. Majthényi László mint akkori kaszinó-társulati elnök tette a tárgyhöz méltó szónoklattal, mely így hangzott:

„A honszeretet, mely Zrínyi Miklóst meghal-

ni tanította, mely egy Dugovics, Dobó, Jurisics hős lelkét mind annyi hős tettekre edzette, me-
gyénkben is nyert egy vértanút, bir egy meg-
szentelt helyet.

„Drégelvár romjai, melyeknek mohosult fa-
lain a hazáért ott küzdve elhullott hősök lelke
leng, egy csata színhelyeül szolgálták, melyben
egy honfi harczolt a százszorosan tulnyomó török
ellenében; nem győzelemért, mert jól tudta, hogy
oly korhadt erősséget sokáig védeni nem lehet,
nem dicsőségért, mert látjuk, hogy míg egy Zri-
nyi nevét leonidási hírnév fényköre övedzi, Szon-
di, az egyszerű primássági várnagynak neve, csak
épen hogy feledve nincs; de küzdött hős lelké-
nek ösztönét követve egyedül, s meghalt mert
azt hitte, hogy elesvén a vár melyet megvédeni
fogadott, ő sem élhet tovább.

„Hazánkban, annyi jeles egyén és tett ho-
nában, aránylag kevés az emlékszobor; lehet,
hogy oka ennek részben keleti fajunk indolenti-
ája; bizonyos azonban, hogy őseink, nemzeti és
alkotmányos institutiók közepett, nem ércz és
gránitból, hanem szívökben emeltek emlékeket,
maradandókat; mert hagyományként, nemzedékről
nemzedékre szállva, hozzánk is eljutott a tettek
és egyének ismerete, kik a hazának éltek, azt
védve hősként estek el; most azonban nemcsak
szükség, hogy Magyarország határán belül min-
den lak egy-egy erősséget képezzen, melyben a

hazához, nemzetiséghez hű ragaszkodás képezze a magát meg nem adó várórséget, hanem minden egyes, minden egyes, legyen bár köre állása még oly szérény, szóval, tettel fenn hirdesse, hogy hazájának hive, nemzetiségére büszke, hogy ébren van, bizik jövőjében, kegyelettel csügg multján, s a rég elporlott ősök hamvaiban is tiszteli a honszeretet és polgári erényt.

„Nem tehetvén Hontvármegye közönsége előtt, mely hiszem nem sokára phónixként fog hamvaiból ujult életre ébredni, teszem a t. kaszinói közgyűlés előtt azon indítványt, hogy:

„Szondi, Drégelvár hőseinkü védőjének emlékére szobor állítassék, s az eszme valósitása iránti kezdeményezést ezen egyeslet fogja föl; gyakorlati kivitel tekintetéből pedig, hogy először bibornok - herczeg - primás ő eminentiája, haza és nemzetiség szent ügyéért az aggkor bölcseségével s a fiatal érsek buzgalomával küzdő köztiszteltetű előharczos, mint Drégel várának földesura, a szobor felállítására igényelt helyadásra, egyszersmind a rendezendő ünnepélynél vezérlelői jelenlétre fölkérassék, vagy pedig, hogy magát egy általa kijelölendő egyházi egyén, mint helyettes által képviseltesse. 2-szor. Felső engedély megnyerése mellett aláírási iven köröztessenek. 3-szor. A szobor alakzata, anyaga, fölírása, az ünnepély programja iránti részletes tervezet készítésére bizottmány neveztessek.“

A hazafias indítványhoz többen hozzá szözlottak, de mindannyian azt lelkesedéssel fogadván: a tárgy részleteinek kidolgozása s kivitele, egy, a kaszinói társulat részéről a Szondi-emlék ügyében működendő választmányra bízott.*)

E választmány minden utat és módot megkísérlett a szobor - emlék felállítására szükségelt pénzérő megszerzésére; a sajtó útján pedig az emlék iránti érdekeltséget folytonossan fentartani törekedett.

*) Tagjai lettek ez első Szondi-emlék-választmánynak, B. Majthényi László elnökle alatt: Boronkay Lajos †, Blaskovits Pál †, Bolgár Gábor †, Dacsó Pál, Gály Lőrincz †, Hederváry Antal, Horváth Miklós, Horváth József †, Ivánka Zsigmond, Kalmár Lajos, Luka Lajos, Luczenbacher Pál, Laszkáry Miklós, Majláth István, B. Nyáry Adolf, Okolicsányi Antal, Pajor István, Paczolay János † és László †, Pongrácz Lajos és István, Podhorszky György, Rakovszky István, Rajner Pál †, Sembery Imre és István, gr. Steinlein Otto, Thuróczy Bálint és Vajgeth Mihály plébános †.

Ámde a kibocsátott eredeti aláírási iven, habár azokon képviselve voltak a megye és haza minden rendű, osztályu és politikai nézetű honfiak, sokkal kisebb összeg jegyeztetett alá, mintsem hogy azzal az emlék foganosításához hozzá lehetett volna fogni. A nem sokára bekövetkezett, de csak rövid ideig tartott alkotmányos aera letűntével, s az akkori tisztikarnak a megye székhelyéről távoztával pedig, a Szondi emlékre gyűjtött adakozások is majdnem végleg megszűntek befolyni. ¹⁾

II.

A 61 - ki tisztikarnak a megye politikai ügyeitől visszavonulása hátrányosan hatott a Szondi-emlék ügyére is, mely — egyetlen ünnepélyes mozzanatát kivéve — az alkotmány végleges visszaállításáig egészen szünetelt.

Ez imént említett mozzanat volt, midőn 1863-ban értesülvén a Szondi-emlék-választmány, hogy Scitóvszky János bibornok - érsek a bérálás szentségének kiosztása végett Hont megyében körutat teend: elhatározta őt üdvözölni, s neki ez alkalommal a kaszinói indítvány és határozat értelmében „Emlékiratot“ átnyújtani. ²⁾

Az emlék - választmány, elnökének vezérlete és szónoklata mellett eljár ebbe nemcsak üdvözlő de egyidejűleg kérő tiszteben, Ipoly-Nyéken 1863-ik évi sept. 13-án. ³⁾

¹⁾ Egy vagy más tekintetből érdekes lehet ismerni ez időből a jelentékenyebb adakozókat, sajnálva, hogy felette szűk terünk nem engedi az összes adományokat közleni, melyek időszakonként a Pesti Napló, a Hon és az esztergomi lapban közölve lettek. — Első fő bevételi forrását a Szondi-emlék pénzalapjának a hontmegyei 1860-ki alk. tisztikar által az emlék javára kiadott főispáni beiktatási „Beszédok“ képezték, melyek a megye főjegyzője által esetleges értékesítés végett kartársainak megküldetvén, közülök többen azokat 1—2 frtal példányonként értékesítették. Ezenkívül a postai takarékpénztári intézet a hazafias célhoz 25 frtal járult. Az egykori hontmegyei káplánok (mint komárommegyei lelkészek) minden felhívás nélkül 10 frtot küldöttek. Továbbá a kaszinói társulat hazafias lelkületű igazgatója Hederváry Antal által rendezett táncvígalmom az emlékre 180 frtot, és Selmeczbányán a bányász-ifjúság által tartott hasonló vigalom 80 frtot jövedelmezett.

²⁾ Megjelent az 1863-ik „Esztergami Ujság“ szeptember 22-ki számában.

³⁾ A plebánián tartott ebéd alatt, a herczeg-primásért Rajner Pál volt alispán, a későbbi belügyminiszter egy igen szabadelvű toaszt - ot mondott, hangsúlyozván, hogy még csak az egyházi ügyek vezérlete van tiszta, jó, hazafias kezekben, stb.

A Primás úgy ezen mint egyéb alkalommal igen szívesen fogadta a tekintélyes küldöttséget, nyájasan mosolygott, de soha határozottan nem nyilatkozott ez ügyben. Aztán neki köztudomás szerint pénze is ritkán volt, s ha volt, ezt ő főleg templomokra, zárdákra, iskolákra, egyházi ünnepélyekre szerette első sorban fordítani; tőle tehát — ki minden szívjósága, áldozat-készsége, s alkotmányos hazafias érzülete mellett, hasonló műemlékek iránti rokonszenvvel nem látszatott birni, — méltányosan nem is lehetett várni, hogy Szondinak szobrot fog emelni avagy ily czélra tetemes adománynyal járulni.

Másrészt, mint már fentebb megjegyzém, az emlék-választmány által kibocsátott s nagy részt vissza sem érkezett „aláírási ivenek“ oly gyéren folytak be az adakozások, hogy 1866. végén a Szondi-szobor összes pénzalapja alig haladta meg az 500 frtot.

A dolog ily helyzetében, midőn az egész ügy több éven át szünetelt, s méltán félhető volt, hogy a hontmegyei Szondi-emlékszobor a Mátyás királyféle s egyéb országosan tervezett szobrok sorsára jut mulhatatlanul, e sorok igénytelen írója, — ki különben már régesrég Szondinak emléket óhajtott ¹⁾ azon gondolatra jött, hogy mintán a czél nem lehet egyéb mint egy „Szondi-emlék“ állítása nem pedig ennek alakja, s miután egy legközségesebb, az idő viszontagságai s a nép egyes miveletlenebbjei rongálásainak folyton kitett szobor, a meglevő pénzalappal sehogy elő nem állitható: ²⁾ állitassék tehát Szondi emlékezetének is ép úgy kápolna-emlék, mint láthatók ilyenek több helyütt külföldön, de hazánkban is a csaták vér mezején elhunyt hősök emlékezetének szentelve.

Ezen szerény nézetét részletesen kifejteti törekedett a kaszinói társulat 1867. évi deczem. 30-án tartott közgyűlésén, majd ez időben már sűrűbben megtartott emlék-választmányi üléseken,

¹⁾ L. az 1842-ben kiadott „Kliegl-könyv“-ben megjelent „Drégel vára“ czimű történelmi elbeszélését.

²⁾ Az általam ez ügyben fölkért ifj. Br. Vay Miklós szerint, egy 7—8 láb magas Szondi-szobor homokból 1200, ezinkből három, vasból két és bronzból kilencezer forintba került volna körülbelül; szállítási, felállítási s egyéb költségek nélkül. — Egyidejűleg szíves volt egy Szondit ábrázoló kis szobor-mintát küldeni a kaszinói társulatlak, mely jelenleg is ennek termében látható.

végre egy e czélból az emlék-alap javára külön is kiadott röpiratban.)*

III.

Ez indítvány egészen új helyzetbe terelte az ügyet, s habár a kaszinói társulat még hosszabb ideig megmaradt az eredetileg javasolt szoboralak mellett, a választmányi elnök s vele többen a kápolna mellett nyilatkoztak, és voltak kik a nekik megküldött röpiratért 5—10—20 frtot küldöttek a szerző kezeihez, kit még azon váratlan megtiszteltetés is ér, hogy Erzsébet királyné ő Felsege, a neki is hódoló tisztelettel bemutatott röpiratot kegyelmesen elfogadni, s a Szondi-emlék kápolnára a szerző kezeihez száz forintot küldeni méltóztatott.

Az emlék-választmány következő felirattal köszönte meg ő Felsegének kegyadományát:

„Felséges Császárné és Apostoli Királyné!

Azon számos jótékonyági tények közé, melyek Felseged legutóbbi mulatását az ország fővárosában maradandólag jelzik: sorolja méltán Hontmegye, sőt az ország, Felsegednek ama honleányi kegyeletes cselekvényét, mely által a megyénkben fekvő Drégelvár egykori hős védője Szondi Györgynek, általunk emelni tervezett emlékére szép összeggel járulni méltóztatott.

De nem annyira e ténynek anyagi mint inkább erkölcsi tulajdona az, mely minket hazafiúi hódoló hálánk nyilvánítására ösztönöz Felseged trónszámolyánál.

Érezzük, hogy a Felseged homlokán ragyogó női szépség és királynői méltóság kettős diadémjából nekünk is jutott ezáltal egy drága kő, melyet Felseged honleányi ihlettel tett le a drégeli romra.

E fényes kőnek varázs világa a mohlepte falakról át fog ragyogni az egész hazán!

A legedesebb anyai örömek és királyi ünnepélyek zaja közt is talált Felseged időt, felkeresni gondolatban egy magyar középkori hős pusztasirját, melyet századokon át csak a nemzet költői dicsőítettek volt. Azt felkeresve, ezek lantjára is feltűzte Felseged a magyar vitézség és költészet iránti rokonszenvének hervadhatlan koszoruját.

A legszebb például szolgáló királyi Felse-

*) Ezen czim alatt: Szózat a Szondi-emlék ügyében. Szobor- e vagy kápolna? Esztergom, 1868.

gédnek ezen honleányi tette: hogy a hazai történelem régi hősei iránt se vesszen ki a nemzetből a megérdemelt hála és kegyelet.

És fog szolgálni nemzedékről nemzedékre például és ösztönül a magyar hősiesség ilyen elismerése minden oly esetben, midőn a nemzet szabadságáért, vagy a dynastiának alkotmányos trónjáért fog vívni a harc.

Felséged ezen, megyénket különösen megtisztelő tettevel, a drégeli vár országos történetének lapjához egy arany betűkkel irt sorral járult, mi által annak érdeke históriailag gazdagabbá lett!

Fogadja mindezért Felséged hazafiúi hálánk és kötelességszerű köszönetünk legmélyebb hódolattal nyilváníását.

Kelt a Szondi-émlék-választmány üléséből és nevében. Ipolyságon, 1868. június 27-én. Cs. kir. Felségednek legalázatosabb szolgálai: Báró Majthényi László, hontmegyei főispán, mint a Szondi-émlék-választmány elnöke. Pongrácz Lajos, mint annak jegyzője.*)

IV.

A fentebb említett rőpiratból jónak látom a következő passzusokat, mint saját álláspontomat és velem egyetértett barátaimét, úgy is mint a Szondi-émlék történetéhez tartozókat, e lapokon is visszaadni.

„Önként felmerül előttünk a kérdés: várjunk-e még tovább is bizonytalan jövődelem forrásokra számítva a Szondi-émlék felállításával?

Ha emberi életünk nem volna annyira véges, s jelenkorunk iránya nem lenne tulnyomólag anyagi természetű, vagy remélhetnők hogy a ránk következő nemzedék a miénknél szellemiesb tárgyakként lelkesültebb lesz: ekkor tán részemről is az emlék ügyének addigi elhalasztására szavaznék, míg annak pénzalapja olyra növekednék, melylyel Szondi neve és híréhez méltó emléket emelhetnének unokáink. Azonban érezve a fentebbieket, tudva hogy az ily ügy elhalasztása, legtöbb esetben annak végképi elmaradása; ehez tudva, hogy az ilyen czélra gyűlt pénzek köztapasztalás szerint különféle eventualitásnak vannak kitéve, azt vélem: hogy úgy az eredeti indítványozók mint a készséges adakozók akarata, in-

tentiója szerint fogunk szorossan cselekedni, ha a Szondi-émléket lehetőleg mielőbb létesítjük, s ezzel nemcsak egy magyar hős nevének, emlékének hazai művészet általi dicsőítéséhez járunk, hanem egyszersmind egy későbbi kor historiographja által bátran felhozható, követésre felmutatható például fogunk szolgálhatni: miszerint a 48-ki dicső kor fiai, a forradalom viharjából fenmaradt vagyonuk filléreiből, a 48- és 49-ki hősöknek a hon minden vidékén emelt szobrokon kívül, még a középkori hazai hősök emlékeire is tudtak áldozni oly időben, midőn az országra rendkívüli terhek nehezettek, s a vasutak és gyárak füstölő kéményei elől, a hazai történelem régibb hősei már csak az egyes tudósok szobáiba s ajkaira jutottak!

Azonban elhatározandó lenne azon vitás kérdés: hogy hol és mily alakban emeltessék a Szondi-émlék?

Az emelni szándékkolt emlék, a dolog természeténél fogva, szerintem ökszerűleg három helyütt állíthatatnék: Ipolyságon mint Hontmegye székhelyén; Palánkon, mint a Drégel alatt elvonuló pest-selmeczi országuton, és közvetlenül Drégel vára alatt, mint az elvérzett hős elesténe, halálának helyén.

Ha Szondi György katona-hős helyett poltikai egyéniség, tudós vagy költő lett volna, ekkor helyén látnám őt Ipolyságon emlékekkel megörökíteni; de akkor, midőn Szondi a legnagyobb valószínűséggel nem Ipolyság s tán nem is Hontmegye szülötte: nem látom indikálnak lenni, nekie a megye székhelyén emléket emelni, hol különben is a meglevő pénzérőhez képest az emlék, akár szobor akár kápolna alakban készítenék, a már itt létező Mária-szobor és temetői kápolna mellett csak másodrendű helyet foglalna el.

Mi a Palánk helységbeni emlék emelést illeti, jóllehet itt több utas látná mintha a várhegyen emeltetni fogna: de nézetem szerint valamint Ipolyság- úgy Palánkon is elvesztené az emlék azon kegyeletos varázsát, mely ilyen emlékekhez úgy az ismerős mint ismeretlen utast, vagy a távol vidékről azokhoz zarándokoló honfit és honleányt, a rajzoló művészt, a zengő költőt, az ajtatos embert, végre magát a néptömeget vonzza, s annál jobban elbájolja vagy lelkesíti, mennél nagyobb fáradsággal jut azokhoz. Egy hegyecsúson levő egyszerű feszület vagy határoszlop mellett, vissza tekintve fáradságos utunkra

*) Hozta ezen üdvözlő feliratot: a Budapesti Közlöny és Pester Lloyd.

vagy az alattunk elterülő tájra — mily regényes színbe varázsoltatik saját kedélyünk, benső világunk? És ha még azon jelölt hely hol állunk, történeti, kivált hazai történeti eseménynek volt egykor színhelye!

És ugyan ezen okok melyek az Ipolyság és Palánk helységekbeni emlék-állítás ellen vannak, szólanak egyuttal, a magának Drégel várának közvetlen szomszédságában emelendő emléktábláknak. Hisz itt esett el a vár vitéz védelmében a hős Szondi, mint ritka önfeláldozási példányképe a magyar vitézségnek, s tán magának, a hír kedvezésében csak születési rangja miatt szerencsésebb Zrinyi Miklósnak is, igen: oly példányképe maga nemében a magyar régi vitézségnek, melyet az utolsó nagy szabadság harcaink is keveset vagy éppen nem mutatnak fel! Itt van közelében maiglan ismeretlen, nemeskeblű ellensége által készített sirja, keresve de föl nem lelve nemzedékről nemzedékre az utókor által.

Itt s ezt énekelték meg eddig is a nemzet dalnokai, Kölcsey, Arany, Czuczor és mások; ezen a helyről írnak a magyar történelem írói; itt beszél róla a néphagyomány; ezt a helyet keresik fel korrul korra a hazai történeti tárgyakért lelkesülő honfiak és honleányok, utazó művészek és dalra kelő költők; sőt ezen helyre rendeznek kirándulásokat a környék miveltébb lakói, kik mindannyian fájdalommal látják évről évre pusztulni Drégel várát, s mohlepte falának köveit egyenként leomlani, mintha éreznék, hogy pár évtized múlva. — valamint mi már alig sejtjük hol állott egykor Hunt vára, — akként jöhet idő, hogy unokáink egy újabb emlék hiányában alig fogják tudni, hol állott Drégel vára? azon hegy-csúcs igénytelen erőde, mely 300 év előtt az akkori európai legnagyobb hatalommal dacolni mert!

Hátra volna még megvitatása azon sarkalatos kérdésnek, sőt egyéni nézetünk szerint az állítandó Szondi-emlék jövőjének, létezési postulatumának: hogy mily alakban emeltessék az?

Egy történelmi emlék rendesen szobor (oszlop, piramis stb.) vagy kápolna (templom stb.) alakú szokott lenni.

A szobor-alak rendesen feltételezi az örökítendő egyén személyiségének bármilyen módon ránk maradt képét. De ki ismeri az igénytelen személyiségű Szondi György arczképét? Egy eszményi

alakot ábrázoló emlék pedig minden történeti becsét veszítené. S innen a közönség ellenszenve, még a kevésbé hűn vagy nem tetszetős alakban emelt szobrok iránt is. Emlékezzünk csak vissza a József nádor, Berzsenyi, Katona, Lendvay-stb. féle nem eléggé sikerült szobrokra. Továbbá egy szobornak a kivitelben művészibbnek, erősebbnek s így aránylag mindig költségesebbnek kell lenni, mint például egy kápolna-szerű emléknak, mely időről időre könnyen kijavítható. Végre ismervén saját, fájdalom! az efféle ritkább műemlékek iránt még kevésbé fogékony népünket: ez csupa pajzanság vagy előítéletből tetemes kárt tehetne a Szondi szoborszerű emléken, miként ezt uti vázlataiban, a dresdai Poniatovszky-szobor leírásánál Pulszky is feltételezi népünkről; míg ellenkezőleg ez, köztudomás szerint a helységektől távol eső kalváriai, szőlőhegyi, erdei stb. kápolnákat, sőt sajnos! hogy csak az ezek körüli fa-ültetményeket szokta tiszteletben tartani.

Teljes meggyőződéseim szerint tehát a Szondi Györgynek Drégel vára mellett emelni szándékolt emléknak kápolna — és pedig góth-styl szerint készítendő kápolna-alakúnak kellene lenni; melyben egy Renan által is dicsőített Krisztus feszületén, s a falakat ékesítő, a drégeli ütközetet ábrázoló festmény s erre vonatkozó emlék-feliratokon kívül egyéb nem volna.

Ilyen emlék illet meg leginkább egy középkori a hazáért és keresztény vallásért küzdve elvérzett hőst. Helvetia és Németország, különösen a Rajna vidék hegyei és völgyei telvék az illetén emlékekkel, melyeknek főbecsét a történeti eseményre való vonatkozás képezi. De így érezték, így tettek ősünk is. Szigetvárt minden hitfelekezetű magyar, maiglan egy templomban ünnepele meg Zrinyi Miklós halálának évnapját; Gyula-Fehérvárt minden honfi felkeresi az egyházat hol Hunyadi János nyugszik, és a kápolnát a kenyérmezei csatatéren, hol Kinizsi győzött. Mohácson minden magyar kegyeletos áhitattal vándorol a csatatér szélén emelt kápolnába. Sőt a szomszéd Esztergom megyében, — hogy több tölünk távolabb eső példát elhallgassak — kápolna-szerű emlék tartja fenn késő napjainkig a magyar vitézség emlékét a táthi sikon. Végre legyen még felemlítve, hogy saját megyénkben is egy szegényded kis lápolnácska jelöli, de mégis három század óta jelöli azon helyet, hol szinte

1552-ben az olaszszármazású de magyar születésű Sbardellati váci püspök s esztergomi prépost, Palást előtt a török elleni csatában elesett.

A kápolnaféle emlékek tartóssága lehet valószínűleg az ok, hogy legujabb felvilágosodott korunk is nem ritkán kápolnák és nem szobrok emelése által kívánja megörökíteni a kor eseményeit, férfait, kedveseit. Párisban a világhíres „Père la Chaise“ temetőben, ezer és ezer kápolnaszerű emlékek takarják a legkülönbébb hitfelekezeti halottak hamvait is, melyek egy egész, csupa kápolnákból álló várost képeznek, hol csak elvétve látható egy-egy szoborszerű emlék. A Miksa-féle fogadalmi templom Bécsben, s a Hermina-féle kápolna Pesten, szinte állításunk mellett látszanak tanuskodni. A szerencsétlen Orleans hercegnek Franciaországban, az országot szelén hol kocsijából kiugorva halva maradt, szinte gyönyörű kápolna lett emelve, valaminta még szerencsétlenebb Zichy grófnak a Csepel szigetén. Sőt még a magyar koronázási jelvények feltalálásának emlékére is Orsova mellett kápolna állíttatott, holott nézetem szerint, ily esetben egy egyszerű felirattal ellátott oszlop inkább lett volna a maga helyén.

De nemcsak e futólag elősorolt történelmi példák, és praecedens esetek miatt találom én jónak Szondi emléket kápolnaszerű módon megörökíteni, nemcsak azért, hogy így valószínűleg — a drégelpalánki parochia közvetlen felügyelete alatt — századokig fenn állna, s így legtartósab, egy középkori vallásos hősnek legillőbb, legnépszerűbb szellemi emlékévé válna; hanem czélszerűnek látom különösen materialis szempontból is: ilyként vélvén biztosan most és jövőben szaporítani, növelni a Szondi-emlék pénzalapját, mely tekintetből lehetne számítani a kath. kléruson kívül a helybeli és vidéki népre is, mely köztapasztalat szerint szoborféle emlékekre mit sem vagy csak kivételesen áldoz, míg kápolnákra — miként mindennapi példák bizonyítják — ad és hagyományoz. Miután pedig ezen még az sem tehet változást, ki ezt bölcsészai vagy nemzetgazdászati tekintetből rosszalja: úgy eszélyesebbnek tartom népünk e részbeni vallásos érzületét, a lehetőségig hazafias czélok utolérésével is kapcsolatba hozni.

Igaz, hogy az általam indítványozott kápolna létrehozatalával a hős Szondi György emlékezete némileg vallásos ünnepélylété, és Drégel vára évenként egyszer búcsuhelylété válna: de már maga ezen körülmény is anyagilag, időről időre elégséges

jövedelmi forrást képezne a netán szükségelt emlék fentartási alapítványokra, szellemileg pedig — mi főczél — nemzedékről nemzedékre fentartaná, dicsőítené Szondi nevét, mely ekként a nép ajkain is élni, lelkesíteni fogna!*

Ezen röpirat a hazai lapoknak is megküldetvén ezek, a „Századok“ folyóiratot kivéve, minden vallásfelekezeti tekintet nélkül egy vagy más okból a kápolna alak mellett nyilatkoztak, míg amaz a szobor alak mellett azon indokból, hogy Szondi református vallású is lehetett, mire alaposan megfelelt, magát a drégeli hőstül leszármazni hitt Szondi Imre aradmegyei reform. lelkész, ki a kápolna-emlékre 40 frtot küldött és tartóssági szempontból részéről is helyeselte a kápolna alakú emléket. *)

V.

Az 1868-ki év volt az, mely általában véve — az utolsó 84-ki kivételével, — ugy erkölcsi mint anyagi tekintetben legtermékenyebbé vált a Szondi-emlék ügyére és sikerére. Ugyan ez évben tartotta a kaszinó-társulat által kiküldött Szondi-emlék választmány legtöbb tanácskozmányát, mely tanácskozmányok lassanként az egész emlék-ügyet lényegileg saját hatáskörükbe terelték.

Minthogy azonban ez emlék-lapok szűk keretében lehetetlen volna befoglalni részletesen akár az emlék-választmány nem egy ízben tanulságos fejtegetéseit, akár csak a sürűbben megtartott választmányi ülések határozatait: szabadjon részéről csupán ezen tanácskozmányoknak eredményét, vagy főbb, közérdekűbb mozzanatainak rövid kivonatát visszaadni azon különféle iratok, levelezések és jegyzőkönyvekből, melyek — hosszú huszonöt év leforgása alatt — majdnem óriási halmazt képeznek! Tehát

Kapcsán a beterjesztett és megvizsgált, eredetileg a pesti, később az ipolysági takaréktárban elhelyezett régi pénzvételekről szóló számadásoknak: a Szondi-emlék pénzalapjának további szaporítása czéljából határozottat, hazafiai önkéntes adakozásokra fölkérni az ország kath. hitfelekezeti püspökeit, káptalanait, s a megyék főispánjait.

Ugyan ezen a választmányi ülésen a többség még a szoborszerű emlék mellett nyilat-

*) A röpiratban Szondi halálát tévedésből július 22-re tettem, míg kétséget nem szenvedő hiteles adatok szerint Szondi György 1552. július hó 9-én halt el.

kozott, egy albizottságot küldött ki a hely színére az emlék felállítására legalkalmasabbnak mutatkozó hely kiszemelésére, sőt a választmány jegyzője megbízott a szobor talapzatára illő feliratot is készíteni.

Egy másik választmányi ülésen indítványoztatott, nehány oly külmegyei egyéneknek tiszteletbeli választmányi tagokká megválasztása, kik egy vagy más szempontból a Szondi-emlék ügyével rokonszenvezőknek tudattak lenni, avagy az emlék-ügy körül már érdemeket szereztek, és neveikkel arra jövőben is fényt árasztanak.

Ez egyhangulag helyesléssel fogadott indítvány folytán megválasztattak a Szondi-emlék-választmány tiszteletbeli elnökévé: Simor János herczeg-primás, mint különben is Drégelvár ura; tiszteletbeli tagjaivá pedig: Arany János költő, a Szondi két apródjának halhatatlan lantosa; Brach Ferencz barsmegyei főorvos; Horváth Mihály történész, volt csanádi püspök; Ipolyi Arnold ez időben egri kanonok, ismert archeolog, e megye szülöttje; Knauz Nándor primási levéltárnok, mint Szondiról irt több érdekes czikk szerzője, és Lippert József lovag, primási műépítész. *)

Egy későbbi választmányi ülésből Ipolyi Arnold egri kanonoknak a választmány jegyzőjéhez — e sorok írójához — írott s a választmányi ülésben felolvasott levele s indokolt ajánlata folytán: Lippert mű-építész hazánkfia fölkérte, a tervezett Szondi-emléknek szobor vagy kápolna alakbani létesítése iránti szakavatott véleményének közlésére, s az összehasonlító költségek elősorolására, — ki is nemsokára azon indokolt nézetét közölte Bécsből kelt levelében, hogy Drégelvár természeti fekvésénél, egy szoborra kellő pénz hiányánál, s a tartóssági cél szempontjánál fogva, részéről határozottan szobormű helyett a kápolna alakot tartja czélirányosabbnak, hacsak legalább tizezer forinttal nem rendelkezik az emlék-egylet. Később még egy általa készített gyönyörű kápolna tervrajzot is küldött a választmánynak, mit ez köszönettel fogadott.

*) Köztudomásu hogy e jelesnél jelesbb férfiak közül ketten már elhaltak. — Ellenben Ipolyi Arnold beszttercebányai megyés püspökké és Knauz Nándor esztergomi kanonokká lettek. — Az elősorolt tagok többjének megválasztásuk alkalmából írott lelkes válaszaik, ezen lapok más helyén olvashatók.

Az itt futólag elősorolt tárgyak — melyek közt kiváló helyet foglal az előbbi fejeztben külön jelzett, királynénk részéről a Szondi-emlékre küldött kegyadomány, s ennél a kápolna-alak melletti legmagasabb nyilatkozata — tudomására hozattak az év végén tartatni szokott kaszinói közgyűlésnek is, mely által a Szondi-emlék ügyi választmánynak összes határozatai megerősítettek.

Ez alkalommal a választmányi elnök élő szóval jelenté még a közgyűlésnek, miszerint a herczeg-primás nemcsak kegyes volt a Szondi-emlék választmány tiszteletbeli elnökségét elfogadni, hanem azon ajánlatot is tenni: hogy a kápolna alaku emlék létesítésének esetére, minden szükséges anyaggal kész járulni a Szondi-emlékhez.

Ezen nemeslelkű ajánlatnak a hatása alatt utasítottak és felkértek az emlék-választmányi elnök és jegyző, a Lippert műépítész által készített tervet és költségvetést a herczeg-primásnak mint Drégelvár tulajdonosának bemutatni, s véle a kápolna-modoru emlék anyagi kivihetősége iránt értekezni, mi ha a meglevő pénzerő s egyéb segélylyel létesíthető nem volna: eszközölje a választmány az emlék-ügy ujbolí részletes megvitatását, s annak idején terjeszsze a közgyűlés elé véghatározat hozatal végett.

VI.

Ámde a következő pár év alatt a Szondi-emlékügy ismét szünetelt, részben lényegesebb mozzanatot nem tüntetett elő, minek egyik oka volt, hogy a kaszinói társulat tagjai, az emlék alakjára nézve még mindig két, majdnem egyformán erős pártra voltak oszolva; másika az, hogy az emlék-választmány elnöke — mint a szerbüggyek rendezésére kiküldött kir. kormány-biztos — hosszabb ideig távol volt a megyéből; azonban:

Az 1873-ik év julius havában már elnökléte alatt tartott választmányi ülésben, általa be lett mutatva s felolvasva a herczeg-primásnak Budán 1873. évi márczius 18-án 1411. szám alatt kelt, hozzá mint az emlék-választmány elnökéhez Ujvidékre intézett átirata, melyben ismételve kijelentvén rokonszenvét a Szondi-emlékügy hazafias vállalata iránt, nemkülönben részéről készségét annak foganatosításához hozzá járulni, azon esetre ha az emlék alakjául kápolna fogadtatnék el: kész lenne nemcsak az arra szükségelt egész építési kőanyaggal s tető-cseréppel járulni, hanem annak

legdrágább részét az oltárt is saját költségén elkészíttetni. Mely hazafias ajánlat a választmány részéről hálás elismeréssel vétetett tudomásul.

Ugyan ez ülésben az elnök a tárgy érdemére, illetőleg az emlék alakjára adandó nyilatkozatra híván fel a választmányt, ez minden részről tett beható fejtegetés után — körülbelül azon indokokból, melyeket a kápolna-alakot indítványzó úgy élőszóval mint röpiratában elősorolt — egyetlen szavazat ellenében egyhangulag, a kápolna-alakot fogadta el, s rendelte a kaszinói közgyűlés elé terjesztetni az ügy végső eldöntése végett.

Daczára ezen, a Szondi-emlék mielőbbi létesítésére alapos reményt nyújtott választmányi javaslatnak, az ügy vég eldöntés végett csak az 1877-ik év január hó 5-én egybehívott rendkívüli kaszinói, Horváth Miklós elnöklete alatt megtartott népes közgyűlésen terjesztetett elő, melyen mindenek előtt felolvastatván a fentebb jelzett 1873-ik évi emlék-választmányi jegyzőkönyv, miután (a kaszinói jegyzőkönyv szavai szerint) a közgyűlés az egész emlékügy miben létéről kimerítő és tiszta képet nyert: örömmel fogadta az ország herceg-primása és bibornok-érsekének (szinte fentebb idézett) levelében tett ajánlatát, s részéről is az emlék-választmány javaslatához hozzá járult.

Egyidejűleg titkos szavazat útján három tagból álló végrehajtó bizottság küldetett ki a Szondi-emlék-kápolna helyének kiszemelése, annak mielőbbi létesítése, s általában az összes, teendők eszközölésére, mi végből az emlék összes ekkor mintegy 2000 frtot tevő pénzalapja a Br. Majthényi László, Pongrácz Lajos és Schönn Alajos személyeikben megválasztott három tagu szűkebb bizottság rendelkezésére bocsájtatott.

E szerint az emlék alakjára nézve nem volt többé — legalább nem formailag — nézet különbség, az egyöntetű eljárásban sem lett volna hiány, de még is felmerült egy és más akadály, mely az emlék építésének tetteles foganatosítását még pár évig hátráltatta.

A főakadály természetesen az volt, miszerint a bizottság érezte, hogy a herceg-primás ajánlata igénybe vétele mellett sem bir egy, a Szondi-nevéhez méltó emlékre szükségelt pénzerővel, miről még inkább meggyőződött egyik tagja Schönn Alajos kir. főmérnök által készi-

tett két rendbeli monumentalis kápolna rajzainak költségvetéséből.

Másik lényeges akadály volt, hogy az építési anyagot felajánló bibornok nem osztotta azok nézetét, kik az emléket magára Drégelvár hegy tetőjére óhajtották építtetni, s így a bizottság tagjai időközönként más más hely után néztek.

Hálátlanság lenne tőlünk — itt a Szondi-emlék történetében — s épen e helyütt röviden föl nem említenünk, hogy értésére esvén Majer István esztergomi kanonok választott püspöknek, miszerint az emlék-végrehajtó-bizottság a Szondi-emlék helyéül egy oly föld területet szemelt ki, melyet tulajdonosa 300 frton alul átengedni nem hajlandó: e sorok írójához kegyeletteljes szavakkal intézett levelében 300 frtot a kérdéses földterület megvételére, esetleg az emlék-kápolna örök-alapítványául szolgáló fentartására fölajánlotta s elküldötte volt, ¹⁾ mely nemes tette által a herceg-primás után a Szondi-emlék legnagyobb adakozójává vált, a ki egyébiránt később is részéről, minden előforduló alkalommal ugyerkölesimint anyagilag nem szünt meg támogatni az emlék végrehajtó-bizottságának intencióit; — mind ezekért az emlék-választmány köszönő átiratot intézett a nemeskeblű püspökhöz.

Ezen bizottság azon alkalommal midőn Hont-megye közönsége 1881. évben küldöttsége által részt vett a szomszéd Esztergom-megye főispánjává kinevezett itj. Majláth György beiktatásánál, tisztelgett a herceg-primásnál, felkérve őt tisztellettjelesen a végrehajtó-bizottsággal végleges megbeszélésére az emlékügynek, mintán a bizottság, a kaszinói társulat egy újabb határozata szerint az emlékügybeni végleges intézkedésre utasítatott.

VII.

A következő 1882-ik év már semmi kétséget nem engedett arra nézve hogy a Szondi-emlék a létesülés stádiumához jutott, mit a herceg-primás határozottan kifejezett a megye alispánjának, midőn ennek szerencséje volt a nógrád-honti határon fogadni a bérnálási útjából haza tévő áldoragyot ²⁾ s még határozottabb ígéretet tett előbből Budapesten a megye főispánjának, midőn ez —

¹⁾ L. e szép levelet a „levelezések“ közt.

²⁾ Ez alkalommal ő eminentiája háromszor is kiszállt kocsiából a drégeli határon vezető országuton, az emlék-építés helyére nézve eszmét cserélt e sorok írójával s ugy látszik, ezuttal határozott az emlék jelenlegi helye fölött.

a Szondi-émlék-választmány jóváhagyásának fentartása mellett — az emlékre tett adakozásokból befolyt összes pénzalapnak az ő rendelkezése alá juttatását nála kérelmezte.

Midőn ezekről a végrehajtó bizottság november hó 3-án tartott ülésében hivatalosan értesült, mindenek előtt a Szondi-émlék összes pénzalapját a takaréktári kamatokkal 2866 frt és 28 krt a herceg-primáshoz áttenni határozta, felkérve őt a végrehajtó bizottság*) közreműködésének megengedése mellett, az emlékeknek lehetőleg a következő év tavaszán eszközözlendő felállítására intézkedni.

Ugyan ez alkalommal a bizottság az emlék helyére nézve ohajját a következőkben fejezte ki:

a) Oly helyen emeltessék az, mely ha már a vár, ma-holnap végkép eltűnő romja feletti plateau-n (fensikon), mint a legszebb és legtermészetesebb helyen nem lehetne felállítható — lehetőleg közel legyen Szondi, megörökíteni szándékolt hősies el-
estének helyéhez;

b) oly domináló magaslaton emeltessék, mely távolról az utasoknak is szemébe tűnve, a hős iránti kegyeletet és lelkesítő megemlékezést felidézze a szemlélőben; és

c) hogy az emlék helye és a körüli terület, Magyarország herceg-primásának kizárólagos tulajdona maradjon.

Miután a hercegprimás udvari építész Lip-pert lovag által készített tervek közül egyet választott, ennek kivitelét Feigler Ignác pozsonyi építőmesterére bízta, a ki is 1883-ik év őszén a bibornok által kijelölt helyen az építést tetteg megkezdette volt, de a közbe jött essős idők és távolabb helyekről hozatott fölszerelési tárgyak miatt, csak az utána következő 1884-ik évben lett befejezve; azonban annak egyházilag eszközözlendő, maga a bibornok-érsek által kilátásba tett felszen-telése — személyes körülményeinél fogva — végleg a folyó 1885-ik évre lett elhalasztva.

Itt még a helye és kedves kötelme ez igény-telen emlék-történeti vázlatot írójának, hazafiui há-lálával fölemlíteni a herceg-primás azon nagylelkű — különben a haza összes hírlapjai által már közlött s így országSZerte tudatott, egészen vá-ratlanul meglepő nemes cselekvényét — mely-szerint a Szondi - emlék bizottsága által hoz-

zá átszármaztatott s általa az esztergomi ta-karékpénztárban elhelyezni rendelt összes pénz-összeget, a kézhezvétel napjától számított kama-tokkal 3083 frt és 66 krt tevőt, az emlék-választmány, illetve az emléket indítványzó kaszinói társulatnak visszaajándékozni méltóztatott, s e szerint a drégeli halhatatlan hős emlékezetére emelt diszes emlék-kápolnának (melynek leírását külön cikkben adjuk) létesítését egyedül a her-czeg-primás példátlan áldozat-készségének köszön-heti úgy a jelen mint jövő kor, s itt még csak azt jegyezzük fel, hogy a bibornok még a kaszinói társulat eredeti javaslatára is nagylelkűleg reflek-tált, és Szondi hős szobrát, Kiss György által művészileg elkészíttette; de hogy az idő s emberek rongálásától megóvja ezt — igen helyesen — a kápolnában állította fel.

VIII.

Az emlék történetével szoros kapcsolatban levő közérdekűbb dolgoknak annak keretébeni be-foglalását, ide tartozónak vélvén, kötelemünknek tartjuk röviden elősorolni még a következőket.

Az emlék-választmány azon nézetből kiindul-va, hogy minden idők történetének tanúsága szer-int, valamely, bármily jellegű nagyobb vagy köz-érdekűbb eseménynek vagy tárgynak az utókorral tudatását, közlését, legmaradandóbban érzébe öntött írás tartja fen: a kaszinói társulatnak jóváhagyása reményében „Szondi-émlék-érmek”-et készíttetett Gerl Károly körmöcbányai kir. pénz és érem-vésnök által, melyeknek a kiállítási áron megsze-rezhetését a hazai közönséggel is külön felhívás és hírlapok útján tudatta.

Ezen kívül az emlék-bizottság, követve más hasonló alkotások alkalmával divó szokást, daczára annak, hogy több hazai költőnk remeknél remekebb költeményekben dicsőítették Szondi Györgyöt, fel-hívni bátor volt hazai költőinket, hogy a helyszínén tartandó — egyházi és világi — ünnepélykor, egy alkalmi költeménynyel járuljanak annak emelésé-hez, s a drégelvári hős, részben létesítője nevének dicsőítéséhez; mely célból hazafiui bizalommal pályá-versenyre hívta fel mindazokat, kik maguk-ban erre költői hivatást éreznek.

Az emlék-bizottság részéről legjobbnak talált költeményre Majer István v. püspök s esz-tergomi kanonok nemeskeblű ajánlatából 10, a ka-szinói társulat részéről 5, tehát az elsőren-dű pályaműre 15, Dessewffy Gyula volt

*) Ezen bizottság három tagjához utóbb még hozzá adattak Lestyánszky Sándor és Schiller Antal, mint a kaszinói társulatnak az ügyben érdekelt igazgatói.

palásti plebános küldeményéből a másod-rendű jutalomra érdemesítendő pályaműre külön 4, tehát összesen is csak 19 darab körmőczi arany lett kitűzve, s mégis a beküldési határidőig negyvenkét pályamű érkezett; mi világos jele annak, hogy nem a szokatlanul csekély jutalom, hanem egyedül a drégeli hős népszerű neve, s ezt külső emlékekkel is megörökíteni szándékolt eszme iránti országos rokonszenv lelkesítette költőinket.

Továbbá, elvben elfogadta az emlék-bizottság az emlék-kápolna felavatási tervezett kettős ünnepély alkalmából, egy drégeli emlék-lapnak a kiadását, a mire e sorok írója ajánlkozni bátorkodott.

De Szondi György emlékének dicsőítéséhez a honti nők is járulni kívánván: nevökben erre kifejezést adni törekedett egy felhívásban Pongrácz Emma, indítványozván egy zászló-nak adományozását, mely a herczeg-primás engedelmeiből az emlék-kápolnában fogna őriztetni. — A lobogóra himezendő kép és felirat meghatározása végett az emlék-bizottság lett felkérve; Ipolyi Arnold megyei püspök pedig a zászlónak saját szakértői felügyelete alatti elkészítésére Beszterczebányán, mit ez, megye- és hazafiui készséggel nemcsak megígért eszközteni, hanem a Szondi-zászló költségeire még hiányzó összeget sajátjából fedezni is.

Végül e sorok írója, az emlék-bizottság előtt egy, szintén a herczeg-primás engedelmeiből a kápolnában elhelyezendő szekrényben „drégeli ereklyék” nevezet alatt, Drégelvárára vagy hősére vonatkozó tárgyak tartását indítványozta, mely célból részéről, birtokában levő pár golyót granátot, levelet, s egy kályha-töredékét a gyűjtemény első alapjául bizalmasan felajánlott.

IX.

És ennyi különféle, általunk e lapokon csak futólag és röviden érintetett mozzanatok és születéseken kellett keresztül mennie a Szondi-emlék ügyének, míg ez végre épen egy negyed századon át tartott vajudása után a befejezés végstadiumába jutott, s ezt, a legközelebb lefolyt 1884-ik év december 30-án tartott kaszinói közgyűlés felette népes közgyűlésnek az emlék végrehajtó bizottsága bejelentette, s jelentésében előterjeszthette mindazt, a mi utóbbi időben az emlék-ügy körül történt, s miket részünkről a Szondi-emlék ezen történeti vázlatában elősoroltunk. Miért is szabadjon már most csak a-

zokra szorítkoznunk, melyek eddig érintetlenek maradtak.

A kaszinói közgyűlés hálával fogadta a herczeg-primás már tudvalevő nagylelkű ajándékát, s az ajándékozó kegyeletes intentiójának vélt megfelelni, midőn ezen pénzösszeg évenkénti kamatait megyei kulturális, különösen népnevelési czélokra fordítani, erről az áldornagyot mély köszönetének tolmácsolása mellett egy dísz-küldöttség által tisztelettel értesíteni, egyidejűleg hazafias bizalommal őt fölkérni határozta, hogy ezen pénzösszegeből alakítandó alapítvány örök időkre „Szondi-Simor” nevet viselhesen. ¹⁾

Ugyan ezen az évben, tehát a folyó 1885-ben, a herczeg-primáshoz járuló küldöttség megbízott a kaszinói társulat nevében az emlék bizottság által, az emlék-kápolnát épített bibornok-érsek tiszteletére veretett emlék-érmek legelső (arany) példányát nekie hódoló tisztelettel átnyújtani; —

Valamint őt fölkérni, hogy saját díszes alkotását, az általa létesített Szondi-emlék-kápolnát, midőn egészsége és egyéb körülményei engedik: saját magas személyében ünnepélyesen felszentelni méltóztassék. ²⁾

X.

A Szondi-emlék-kápolna felavatásának, s esetleg ezzel kapcsolatosan tartandó világi ünnepélynek leírása a dolog természeténél fogva ez emléklap keretén kívül esvén: eljutottunk befejezéséhez igénytelen, a tárgyból folyólag nagyobb részt száraz adatokat magában foglaló czikkünknek: a Szondi-emlék 25 éves történetének.

Nekünk egyébb tisztünk nem lehet többé, mint letenni tollunkat, hogy azt hazánk történetében avatott férfiak kezébe adva, elmondják e szerény emlék-lapban az előnemzedéknek s az utánunk következőknek mind azt, mit Drégelről vagy hőséről tanultak a történelemben találtak a krónikákban és hallottak mesélni a nép ajkairól; közbe szöve

¹⁾ Ezen 12 tagból álló küldöttség vezetésére a kaszinói közgyűlés, ugyan ez alkalommal megválasztott új elnökét Br. Majthényi Lászlót kérte föl, tehát azt, ki annak 25 év előtt is elnöke, s a Szondi-emlék indítványozója volt.

²⁾ Még előbb 1883. évi közgyűlésén elhatározta a kaszinói társulat egy rendkívüli dísz-közgyűlésnek, az emlék felszentelési ünnepély utáni tartását a helyszínén; s később ugyan e napon azt saját termében folytatólag, fennállása 50 éves jubileumának a megtartását is.

azt is, mi hazánk költőit minden korban Drégelről dalolni lelkesítette.

Mind ezeknek azonban századokon át érezett hűje volt mindig — egy külsőleg látható Szondi-
emlék! Emlék mely hivatva lesz nemzedékről nem-
zedékre fentartani a drégeli hős nevét, önfeláldozó
tettét. Emlék mely hivatva lesz a Tell Vilmosnak
emelt emlékek jellege szerint lelkesíteni a népben
a magyar haza iránti szeretetet. Emlék mely nem
harczra, de a békére. áhitatra fogja hívni a szem-
lélőt, s nem kihívólag büszkén fenyegetni a régi
ellenséget mint teszi a német rajnavölgyi óriási
emlék.

És mégis ha ezentúl az utas, jöjjön az ország
bármely vidékéről, Hontmegyénknek kies Ipoly völ-
gyébe ér, már távolról fogja szemlélhetni Drégelvár
alatti domb tetőjén a Szondi-emlék-kápolnát, s le-
gyen ő bármily hitfelekezet híve, ha magyar és
tud még lelkesülni az ősök vitézsége s történelmi
jellemeikért: úgy dicsőíteni, áldani fogja Szondi
a drégeli hős nevét, dicsőíteni és áldani az emlék
létrehozója S i m o r bibornok-érsekét! . . .

És a magyar nép országszerte már elemi is-
kolai könyveiből fogja tudni Hontmegyéről hogy:

Itt van a dús Selmece, itt van a rom Drégel,
Az fénylik kincsesel, ez Szondi emlékével. *)

Pongrácz Lajos.

*) Szász Károly verse egy kis változtatással.

A SZONDI EMLÉK-KÁPOLNA.

A Szondi emlék-kápolna.

Szondi-émlék történetének vázlata után bemutatjuk ez emléklapban magát az emlék-kápolnát azon sikerült rajzban, melyet ifj. R é d l y S á n d o r hontmegyei birtokos szíves volt e lap számára lerajzolni.

Ez emlék-kápolna nincs ugyan a vár közvetlen szomszédságában de nincs a községben sem, s így egyedül áll egy domináló magaslaton, honnan a bármely oldalról jövő utasnak távolról szemébe kell tűnnie.

Fekszik pedig ez emlék-kápolna a vácz-selmeczi államuton, Drégel-Palánk és Hont községek közt, a megye székhelyétől nyolcz kilométernyi távolságú primási gazdasági épületek felett 550 ölnyre; a hová vezető széles út hárs-fákkal és orgona bokrokkal lett kiültetve.

A magaslatra fölérve, mielőtt a kápolnába lépniök önkéntelenül körül tekintünk a gyönyörű tájképen. Délnek épen a kápolna irányában látjuk Szondi György nevétől elválhatatlan — úgy a történelem mint költők által dicsőített — Drégelvár romját ezt környező hegylánczolatról felénk tekinteni, míg keletnek fordulva Szanda-vár, s odább Hollókő tűnnek fel a Karancs hegységgel. Éjszaknak a Selmecz melletti Szitnya hegyiségének szép csúcsa, míg nyugotnak hontmegyei hegységek s ezek egyikén (a gyanítás szerint) Hunt vezér egyik várcsúcsa — a jelenlegi Kukuska-hegy — közelről láthatók.

Ámde ezeknél még bájolóbb a közvetlen közeliünkben vagyis előttünk elterülő Ipoly völgye, mely Nógrádmegye székhelyétől Balassa-Gyarmattól — Hontmegye székhelyeig Ipolyságig, valóságos kertként tárul elénk, magában foglalva számos falut, kisebb nagyobb majorságot, malmokat, fehérló pinczékkel ékes szőlőhegyeket stb.

Eltelve a gyönyörű tájképpel az emlék-kápolnához fordulunk, mely homlokzatával az országot felé, s a román-stylt jellemző apsisával a vár felé tekint. A homlokzatot faragott kőből készült kapu-oszlopzat díszíti, mely fölött színezett üveggel kirakott faragott mívű ablakrózsa bocsájtja be kellemes vegyülékben a világosságot. A homlokzatnak ablakrózsa fölötti részét az alapító bibornok-érsek czimere s a roman stylt jelző oszlopos

tympanum töltik be, mely díszes befejezését nyeri a szintén faragott kőből készült szépen stylizált keresztrózsában. A kápolna falának magassága 8, a homlokzaté kereszttel együtt 15 — a pálával fedett toronyé 23 \square méter. Az utóbbiban 48 hágeső vezet.

A kápolnába lépve látjuk, hogy ennek belseje áll az úgynevezett hajó-részből és a félkörű szentélyből, mely az oltárt foglalja magában. A kápolna hossza hét öl és két láb, szélessége három öl és három láb. Összes belső térmértéke $80 \frac{1}{2}$ \square métert tesz.

A kápolna három nagy üveg-festményű ablaka különösen megragadja figyelmünket, kivált az oltár feletti, melyen oltárkép gyanánt Magyarország védasszonya, karján a kis Jézussal látható. Az ablak üveg-festmények K r a t z m a n n E d e budapesti műtermében készültek. A vörös márvány-oltár a süttöi uradalmi bányából került ki, s készült U d v a r y jó nevű kőfaragó által. Az oltáron csupán egy aranyozott nagy kereszt van helyezve.

A kápolna hajójában jobbra a szentélytől, Szondi a hős szobra látható K i s s G y ö r g y szobrász terve szerint készítve, melyet külön helyen mutatunk be olvasóinknak.

Ezen szobor átellenében fog valószínűleg a honti nők által készített Sz o n d i z á s z l ó elhelyeztetni.

A kápolna talaja mozaik, carrarai vörös és fekete márvány darabokkal; készítője B a r ó n i o l a s z jelenleg pozsonyi lakos; a falainak díszítésére használt téglát Szobráról hozatott, a falak köve pedig a honti uradalmi kőbányából, s az egész falazat portlandi cementtel lett bevakolva.

A kápolna bejárásánál jobbra áll szekrény, a szükséges egyházi ruhák és edényekkel, míg balra e sorok írója egy másik szekrényben tervez (a bibornok-érsektől kérendő engedelemmel) a még itt-ott fellelhető, Drégelre vagy hősére vonatkozó tárgyakat, okmányokat, stb. szóval dré g e l i e r e k l y é k e t elhelyezni.

A toronyban levő harang V a l z e r harang öntőnél készült, súlya 400 kilogram.

Az egész kápolna tervét a herczeg-prímás felhívására udvari műépítész L i p p e r t J ó -

zsef lovag és kir. tanácsos készítette, kivitelét Feigler Ignác pozsonyi építőmester foganosította. A kápolna külső és belső összes építési és felszerelési költsége határozottan nincs tudva, de a husz ezer frtot ha meg nem haladja, úgy megközelíti; ide nem értve a hercegprimás által a kápolna fentartására a tőle már megszokott nagylelkű bőkezűséggel — hallomás szerint — tenniszándékozó kegyes alapítványt.

A kápolna környéke Rónay Béla uradalmi intéző terve szerint s általa, nagy gond- és

buzgalommal parkiroztatott, melyhez hársfák, fenyők és virágbokrok használtattak, valamint félrébb eső árkos helyei 26 hold kiterjedésben cseresznye, szilva, hárs és akáczfákkal lettek általa kiültetve. — Ugyan ő, később pedig tisztii utódai lesznek hivatva a Szondi-émlék-kápolnának e természeti disztét ápolni, fentartani, s a még ez idő szerint pusztá magaslátot árnyas ligetté varázsolni szintén Szondi — Simor dicsőségére szolgálándót.

P. L.

A jó vitez Zondi György-ről. *)

Az Fouon 15. napig legelénec
Esmeg io Budabol hamar készolenec
Szanchakoe Vaidac Bekok egyben gyulenec
Tizen ket ezeren algyukual eredenec.

Vitez Ali basa dolgaba bolch vala
Dregel varaalat taborauul szalla
Az var toresere algyukat allata
Negy algyuia hat tarazkya neki chak vala.

Jó vitez Zondi György ben Porkolab vala
Bekefalusi Gergely o tarsa vala
De akkort hazahoz ki keredzet vala
Az meg szállaskoron el ki rekedot vala.

Toretnei az Basa kezde Dregel varat
Ot am le rontata egy szep magas tornyat
Zondi ot elveszte egy vitez szolgálait
Jo Zoltai Janost meg hala torony alatt.

Elso ostromot Basa nagyot tete.
Ot soc terec vesze o nem sokat nyere
Ezt teve Zondi Györgynec io vitessege
Ot meg akar halni azt o már elvegezte.

Sot az varnac falát tornyat igen torte
Basa Oroszfalui Pappal kerette
Az varat meg adna magat ne vesztene
Már késen kolt ahoz Zondi chak eszt izené.

Soc foglya o neki két tot o hiuata
Ket enokos aprodyat elo allata
Azoc elot ily testamentomot szolla
Az Ali basanac ket aprodyat ayanla.

Ezen igen keri Basat o nagysagát
Vitességre tanicha o két aprogyat
Es el temettesse Zondi Györgynec tagiát
Mert maid it meg lattyac az o szornyu halalát.

Gyorsan mind az negyet skarlattal ruhaza
Pípnél kapaiokat meg tolte megraka
Az Alij basanac szepen ki bochata
Ő minden morhayat a kozobre hordata.

Egete eluezte istalloba mene
Jo louaijt hegyes torrel altal vere
Lelket az Istennee aianla igyere
Nagy derec ostromat Alij basa kezdete.

Nagy szep darda Szondinac kezebe vala
Sebosolue terdön alvan ő vjyv vala

Romlot toron alat altal lottec vala
Az feiet az hegyirol ala vetotec vala.

Jo Dregelnec vara lon Basa kezébe
Zondinac az testet viuec eleibe
Feiet kerestete az testhoz vitete
Mint oly vitez embort nagy szepen temettete

Jo dicheredbe lon Zondi vitessege
Feie felé irot kopia fel tetete
Sagra es Gyarmatra Basa elerede
De az ketkastelba ő egy embert sem lele.

*) Mind az a mit az irott történet tud Drégelről és Szondiról, vagy mit a költészet róluk elzengett: az ugyan egy időben élt Tinódi lantjának köszönhető. Miért is helyét láttuk e specialis drégeli lapban — a magyar muzeumban őrzött Tinódi verses könyvéből s a mennyire vidéki nyomdánkon eszközölhető volt — mindenkép híven az eredetihez visszaadni azt, mit ő Drégel elestéről nemcsak irt, de le-följárva az országban elénekelt is. Tinódi verses könyve ezen címet viseli: Cronica Tinodi Sebastien-

től. Nyom. Colosvarba. 1554. esztendőbe. György Hoffgreff Műhelyébe. — Előszavában pedig ezt mondja: „Igazmondó jámbor vitézektől, kik e dolgokban jelen voltanak, értekeztem; sem adomá nyért, sem barátságért, sem félelemért hamisat be nem irtam.“ — Az általunk közlött versszakok: „Ali basa históriájá“-ban foglaltatnak, s onnan kezdődnek, midőn a győztes Ali basa Veszprém-bevétele után seregével Budára visszatér.

P. L.

Drégel vára.

Irtá: Nagy Iván.

Dunától indulva, Hontvármegye délkeleti szélén húzódik el a diósjenei hegylánczolat egészen az Ipoly völgyéig, ott Drégel-Palánk határában Hont helység felé nyugotra kanyarodva. A kanyarodás egyik magaslatán, dél-nyugot felé, rengeteg erdőségek előterében, mély völgyület fölött omladoz hős Szondi György híres vára, melyről amint egykoron a sági, b.-gyarmati, szandai és nógrádi szomszéd várakba távirat helyett tűz által jelezhető volt a fenyegető veszély, úgy most az Ipoly gyönyörű völgyén és a hegyes halmos kismógrádi falvakkal rakott kies vidéken a Naszál hegyéig regényes tüneményen merenghet a kegyeletes látogató.

A vár körfalai ma már nagyobbra romban hevernek. Csak nyugot-észak felől állanak még majdnem teljes magasságban, itt ott még mutatva az ablaknyílások nyomait is. A vár két részből állott, külsőből és belsőből, vagy felsőből. A külső várat a sziklába vágott száz öles kút látta el a legüdébb jó vízzel: azonban a kút földdel és törmelékkal behányva, ma már alig 3—4 láb mélységű üreget képez. A felső várnak szintén volt mintegy 11 láb mélységű és kétszer akkora szélességű víztartója (cisterna) faragott kövekből oly erősen építve, hogy a köveknek egymáshoz ragasztása szabadszemmel alig volt kivehető. Jelenleg már ennek is nyoma sem látható, elfödte a dűledék. A felső várba egyetlen feljárás vezetett; s ez a trachitsziklába vágott lépcsős folyosó volt, melynek alsó nyílása és néhány lépcsője ma is meg van, és az ajtó mögött még a porkolábnak vagy kapusnak sziklába vágott fekhelye is látható. Mindez a múlt század negyedik tizedében még épebb állapotban volt, csak az kár, — mint Bél Mátyás nagyszerű munkájában *) megjegyzé, — hogy az egész vár az apróbb kövek közt roszul égetett téglából is lévén építve, e miatt falai valamint egykoron az ágyuk ostromának, úgy utóbb az idő romboló hatalmának is kevésbé állhattak ellent.

Építési kora is ismeretlen. Nevét tót vagy

maiasan szólva szláv gyökszóból származtatják,*) és ebből azt következtetik, hogy már a honfoglalás előtt fenn állott volna; amihez azonban sok kérdés fér.

Drégel-váráról — tudtomra — a legelső okleveles adat 1342. évről szól. A váraknak az Árpádok korszakában (sőt később is) az akkori honvédelmi rendszer szerint külön fekvő jözságaik voltak, melyek azonban utóbb, különösen II. András király kora óta legtöbbször eladományozás útján tetemesen megfogytak; miért IV. Béla, III. András, sőt II. Lajos király alatt is, azoknak kinyomozását és visszakapcsoltatását az ország élénken sürgette, Drégel vára összes tartozékainak kinyomozásában és leltározásában királyi rendeletnél fogva 1342-ben Moronchuk honti főispán járt el, a ki ekkor a vár jözságai közé keveredett Olvár községet a sági monostornak visszaengedte. (Fejér Cod. Dipl. VIII. 4. 727.) Utóbb — 1355 táján, — midőn nevezett Moronchuk a honti főispánság mellett a drégel-i várnagyságot is viselte, az esztergomi káptalan a sági prépostságot Olvár birtokába be is iktatta, és abban 1359-ben a Gyarmat mellett tartott nádori törvényszéken kelt ítélet is meghagyta. (Fejér IX. 3. 104—109. és 521.) Azonban Moron-

*) Bel M. a fönnebb idézett helyen Drégel neve fejtegetésével nem törődik, egyszerűen azt említvén fel, hogy ha első szótagja közé egy *e* betűt tétetik: Deréghel vagy Derékkel leszen belőle. Az ily etymologizálás az mai nyelvészet már jóformán túlhaladt. Hanem azért Czuczor Gergely fejtegetése sem fogadható el, midőn a Drégel nevet Drenkár (magyarul Somos) a többesben Drenki szóból véli keletkezettnek. (M. Akad. Értesítő 1857. évfolyam 597 lapon jegyzetben; mert a legrégibb XIV. XV. századi oklevelekben a vár neve Dragul-nak írva fordul elő. Valószínűben eredhetett a Driegel és Driagel nevekből, amint ezt Korabinszky Geograph. Hischtorisches Lexicon 139 lapján írja. N. I. *)

*) A tudós szerzőnek Bél Mátyás „Derék hely”-ére nyilvánított nézetéhez a mi szerény véleményünkkel is csatlakozunk, s azt véljük, hogy eredetileg Drégel, valószínűleg első építője ntán neveztetett „Dragul”-nak, mint a szomszédos Hunt-várból lett később Hont. Miért is következetesebbnek véljük az *y* el hagyásával Drégel-t írni annál inkább, hogy maga Szondi és első megénekölője Tinódi szintén így irtak. P. L.

*) Bel Mathiae: Notitia Nova Hung. Viennae 1742. t. IV. 729.

chuk főispán birtoknyomozási eljárása amazzal el-
lenkező esetet is mutat föl, a mennyiben állítólag
idegen birtokot is odaesatolt Drégelvár tartozéka-
ihoz. Legalább Teszér helysége ilyennek tartatott,
amint azt a nádori törvényszéken Sárói Péter hit
alatti tanuvallomásokkal igazolta, és Teszérnek
Drégel vár birtok hatósága alól felmentetését
megnyervén, arra I. Lajos királytól új ado-
mány czim alatt kiváltság levelet kapott. (Fejér,
IX. 3. 675.)

Bél Mátyás (i. m. 730. 1.) mások után, kiket
meg nem nevez, gyanításképen azt írja, hogy Dré-
gel vára Zsigmond király pénztelen kormányzata
idejében Hohenlohe György (1420—1423.) eszter-
gomi érseknek el volt volna zálogosítva. Azonban
az mégis bizonyos, hogy a mindég pénzszükségben
sínylett és a huszita belzavarok által folyton zak-
latott Zsigmond országlása alatt Drégel a korona
birtokai közül elidegenítve volt, mert Geicsi Kor-
nélnak Garai Miklós nádor ítéletei végrehajtójának
a sági convent prépostja részére 1423-ban kiadott
ítélet, illetőleg nyugtató leveléből az tűnik ki, hogy
ekkor már Drégel vár Thari Rupert fiának Lörincz-
nek birtokában volt, és annak ott várnagya Konth
Miklós vala. (Fejér Cod. Dipl. X. 6. 589.) És ugyan
ez évben Thari László mint Drégel-vár birtokosa
ellen, az érseki alattvalókon szedett vám miatt az
esztergomi érsek a nádori gyűlésen erőiesen fel-
lépett. (Ugyanott 586. 1.) Lehet, hogy ezen eljá-
rásról szóló oklevél volt forrása Bél M. fennebbi
állítmányának is. Azonban hogy miként jutott Thari
Lörincz Drégel birtokába, azt ezuttal okmányosan
igazolni nem tudjuk; a kétségtelen tény az, hogy
birta; és ama vámkérdésbeli per is hosszabb ideig
tartott, mert Garai Miklós nádor 1435-ben kelt
oklevele meghagyja a drégeli várnagynak, hogy
az esztergomi érsekség népét ne vámostassa. (Fejér
X. 7. 725.) Lehet, hogy ekkor is már, de az bi-
zonyos, hogy Zsigmond király uralkodása utolsó
évében Drégel már a korona birtokai között állott,
Mert Albert király Budán 1438. évben Bálint vér-
tanu napján kelt oklevelében Drégelt mint sa-
játját (nostrum) iránta és édes anyja Erzsébet
íránt tanusított érdemeiért adományozta Palóczi
György esztergomi érseknek, a várhoz tartozott
Drégel, Hidvég egész helységekkel, Sipék hely-
ségbeli birtokrészszel Hontmegyében, és Patak és
Dejtár nógrádmegyei helységek jövedelmeivel,
(Fejér XI. 36—37. 41—42.) a melyeknek birtok-
kába a nevezett primás-érsek és általa az eszter-

gomi érseki szék a sági convent által be is ik-
tattatott. (Fejér ugyanott 176—178. Így jutott
Drégel vára az esztergomi érsekség birtokába és
ahoz tartozik máig is.

1439-ben meghalván Palóczi György, az ér-
sekség utóda Széchi Dénes lőn, (Pray Hierarchia
I. 175.) ki a gyermek László (utóbb V. László
király) szilárd hívei közé tartozván, I. Ulászló
trónkövető pártja ellenében védelmi tekintetben
megerősítetté Drégel várát és úgy gondoztatá is
mindaddig, míg a trónkövetelési viharok el nem
csendültek, a midőn aztán Drégel is inkább a
közügyek gondjai alatt megfáradt főpaprak és
nagyuri vendégeinek olykor szórakozási és vadá-
szati tanyája lőn (Bél M. id. m. 230.) És ám-
bár a viharos események éveiben, a rettegtető
veszélyek idején, midőn 1444-ben a várnai vég-
zetes ütközetnek, majd 1526-ban a mohácsi vész-
nek hírei reszkettették meg a haza akkori lako-
sait, Drégel is mindig hadi és védelmi állapotba
helyeztetett birtokos tulajdonosa az érsek által:
még is úgy látszik, hogy ez idétt, a XV. század.
ban egész a mohácsi catastropháig élte Drégel
aranykorát. Főpap birtokosai mindvégig ama szá-
zadon át gyakori vendégei voltak a regényes kis
fészeknek. Példa rá Széchi Dénes, ki Dré-
gelt még az őszi időkben is meglátogató.
Innen kelt 1464. szeptember 5-én a béla-bá-
nyaiak részére is egyik oklevele. (M. Sion 1868,
évf. 208 l.)

Csendes időkben a váraknak alig van tör-
ténete, lakóinak vagy őrségének élete egyhangú
és kevésbé érdekes; azért Drégelnek is alig van
története a török invasióig. Annyit mégis tudunk
hogy a mohácsi vészt megelőző években várna-
gya marthonosi Pesthyény Gergelynek, az utóbb
Szapolyay János egyik kitűnő hadvezérének
fia, Pesthyény András volt, ki 1522. évben
szent Remigius napján halt meg, mint azt
egy esztergomi régi misekönyv naptárához egy-
korú kéz bejegyzé. (Történelmi tár XXII. kö-
tet 259 l.)

Buda várának 1541-ben Szolimán által tör-
tént elfoglalása után nem sokára Visegrád, Vác,
Hatvan, és egyebek közt Nógrád vára is a török
birtokába jutván, emitt Nógrád délnyugati hatá-
rán felvidék (bányavárosok) irányában fontos ál-
lasponttá lőn a kis Drégelvár is, és magára voná
a kormány figyelmét, azért az 1546. évi ország-
gyűlés a XLIV. törvényezikben felkérte a ki-

rályt, hogy a Mátra hegységtől kezdve a Garam völgyéig mintegy a bányavárosok ótalmául félkörben terjedő végvárakat, ugymint Pásztót, Bujákot, Szécsényt, Drégelt, Ságot és Lévát idejekorán megerősítesse és őrséggel ellátassa. Ime, itt kezdődik Drégel történelme, véres szerepe, melyben egyik védő kápitánya Szondi György örök emlékü dicsőséget szerzett magának hősiessége által a magyarok történelmében.

Szondi György 1546. november 25-én már Drégel vár kapitánya, Révay Ferencz nádori helytartó növelménye volt, mint ezt itt közlendő levelében maga beismeri e szavaival: „te kegyelmed volt én nekem mindig gondviselőm gyermekségmentül fogva“. Róla előbbi pályájáról egyebet nem tudunk. Mivel pedig történelmi érdekű ereklje minden, a mi a dicső hőstől fenmaradt, annál inkább pedig az embert olykor hűn jellemző levelezés, méltónak véljük itt Révay Ferencz nádori helytartóhoz irt és a báró Révayak styavniczkai levéltárában őrzött kétféle levelet a mai írásmód szerint közleni. (Századok 1873. évfolyam 48 49.) — Az első így hangzik:

Magnifice domine, domine mihi gratiosissime! Post servitiorum ac mei quidem etc Nagyságos Uram te kegyelmednek én mostan semmi új hirt nem írhatok, hanem tegnapi napon jöve egy pribék inasi, ki volt az Kazonbég diakjának inasja, azt kérdeztem, hogy mi hiri vagyon közöttök. Azt mondja, hogy felette nagy kárával tért meg az császár, és az császár csausza azt mondta, hogy ez hónapba haza várják az császárt, és ezt is mondja Memhet pasa csak ez hónapba holt meg. Továbbá kenyergek én mint kegyelmes Uramnak, minthogy te kegyelmed volt énnekem mindig gondviselőm gyermekségmentül fogva, mostan is bizodal-mam az isten után és az én kegyelmes Uram után te kegyelmedbe vagyon, és míg . . . én élek, te kegyelmednek és az te kegyelmed gyermekeinek kegyelmed legyen gondviselőm. In reliquum felicissime valere exopto vestram Magn. dominationem cum tot domesticibus (így) viris ad annos Nestoreos. Datum ex castro Dregel die Katherine proximo anno domini 1544 Georgius Zondi capitaneus castri Dregel.

Kívül: Magnifico domino domino Francisco de Réva et Locumtenenti palatini Regni Ungarie ac Comiti Thurociensi domino generosissimo.

A másik levél így szól:

Nagyságos kegyelmes Uram, örökké való szolgálatomat ajánlom kegyelmednek, mint nagyságos uramnak, az Istennek akarattjából az ő kereszttyén hitit meggondolván, tegnapi napon ime én hozzám az nógrádi Szulaman vajda másod magával és ez kettő történet szerint jött vele, kit én nagyságodhoz, mint én bizott uram és atyám házához küldöttem, nagyságod tartassa őket jó őrizet alatt, kit kegyelmednek mint nagyságos uramnak³ érette meg akarok szolgálni. A vajda felől gróf Uramnak (grót Salmot érti) irtam, valamint ő nagysága parancsol abban akarok eljárnom, az lovat im meg küldöttem minden szerszámaival Révay Mihály uramnak, kiknek mindörökké szolgálni akarok mint kegyelmes uram gyermekeinek. Ami hirt kellene kegyelmednek írnom, értse nagyságod ugyan őtőlük meg Valere felicissime opto Magn. dominationem vestram. Datum ex arce Dregel die 3 decembris Anno 1550. Zondy György s. k, nagyságodnak örökké való szolgálja.

Kívül: Ez levél adassék az Nagyságos Révai Ferencznek, király ő Felségének nad-rispságának helytartójának, Túrócz várme-gyének Ispányjának ennekem kegyelmes Uramnak. (P. H.)

A levél legtöbbnyire jellemzi íróját. A fennebbi két levélből is kiolvashatunk annyit, hogy Szondi Györgynek a köteleességérzet és háladata erényei kezé tartozott. Emez is ritka, nemes tulajdonság, amazzal együtt pedig szilárd biztosíték arra, hogy rendületlen elhatározásokban nyilatkozzék. És így történt Szondi Györggyel is.)*

Magyarországon már beállott a török világ. Buda elfoglalása után 1544-ben már Nógrád vára vidékével együtt a töröknek hódolt, a jenei hegyek keleti árnyában egész Drégelig, melynek védelme

*) A fentebbi két érdekes levélből látható szerintünk az is, hogy Szondi latinul is tudott s így míveltebb egyén volt. Továbbá hogy a török és magyar várparancs-nokok egymást meg-meg látogatták a béke idején. — Érdekes tudnunk azt, hogy Szondi utóbbi levelében említett török foglyok Révayékhoz megérkeztek Túróczba. Szklabinyára, honnan Révayné — Paxy Anna „Szérdán, szent Lucha asszony nap előtt, anno domini 1550.“ egy utóiratban ezt írja férjének: „Osztán im Szondi György két törököt küldte ide, im az ő levelét oda küldtem Kdnek.“ (L. Magyar hölgyek levelei 1515—1709. Közlő De-ák Farkas a m. t. Akademia tagja. Budapest, 1879.) P. L.

Szondi György várkapitány hívségére volt bízva. Miként felelt meg hősi hivatásának, azt a következő események megmutaták.

A török uralom Budáról észak s kelet felé terjeszkedni igyekezett és fel a bányavárosok és keletnek Eger vára felé irányultak hadi tervei. Buda ekkori parancsnoka Ali pasa Achmettel Veszprém meghódítójával, első sorban az Ipoly völgyének meghódítására törekedett, és itt Drégel állott első akadályul. A kis erőd, midőn ellene 1552. év nyarán Ali pasa 8—10 ezernyi hadával megindult: egyedül Szondi Györgynek parancsnoksága alatt állott, mert tisztársa Berfalusi Gergely éppen szabadságidejét használván, távol csajádjánál időzött. Miként folyt le az örökké emlékezetes ostrom, azt a közelkoru történetíró Istvánffy Miklós alnádor (Istvánffy Regni Hung. Historia, 1685, kiadás 214—215 lap) következőleg írja le:

A törökök a vár közelébe érkezvén, éjjel gyorsan sáncokat ásattak és védsővényeket fonattak, és azokba négy nagyobb faltörő és hat középszerű sugár ágyút helyeztek. És ezekkel megkezdődött a vár falainak szakadatlanul lövetése. Rövid időn a magas torony, mely a bejárat fölött emelkedett, és annak védelmére szolgált: leomlott, maga alá temetve (többi közt) Zoltai Jánost, kiben Szondi legderekkab segédtisztját veszté el. A vár körfalai, minthogy régi és gyenge alkotmány volt, több helyen oly rést mutattak, hogy Szondi a vár megtarthatása fölött kétségbe esett. Hanem az ostromló Ali is megsokalta eddigi sikertelen fáradozásait, azért megkísérlé a könnyebb utat és feladásra szólíttatá fel Szondit. E végre magához hivatá az orosz plébánost Márton papot, és ezt bizta meg a várba küldetéssel, általa üzenvén Szondinak, hogy miután a vár tarthatatlan, azt neki feladni ne vonakodjék; tudja ő, hogy Szondi egyike a legvitézebb férfiaknak, hősiességét többektől hallotta, s azt ő maga is több alkalommal tapasztalta és így igen fájdalmasan esnék nekie, ha a váral együtt dicstelenül veszne el; figyelmezteti s inti tehát, hogy a várat feladván, szabadon elvonulhasson és életét jobb időkre fentarthassa. Szondi röviden válaszolt, hogy neki szilárd elhatározása inkább becsülettel elesni, mitsem hogy általa megcsalatra, rablánczra jusson, és rabszolgaként ide oda eladás végett huzoztassék. Az ajánlat tehát késői, és annyira alkalmoszerűtlen, hogy azt el nem fogadhatja, amint ezt rövid időn tettel is meg

fogja mutatni. Ezeket mondván, török foglyai közül maga elé vezettete kettőt, ezeket drága bibor ruhával és pénzzel megajándékozva bocsát vissza Alihoz azon üzenettel, hogy két dalnok*) apródját kiket ő már fel nem nevelhet, fogadja szolgálatába és nevelje vitézekké, mert az a határozata rendületlen, hogy a várat vére utolsó hullásaig védelmezendi.

Az orosz lelkészt és a foglyokat a két apróddal Alihoz elbocsátván, pénzt, ruhát, hadszerreit, ezüst edényeit és összes értékesebb vagyonát a tornácra hordatta és ott saját kezével lángra lobbantván, felégeté; azután az ölbe menvén, gyönyörű harcméneit lándzsával átszurá, hogy azok az ellenség birtokába ne kerüljenek. Ezeket végezve, minthogy az ellenség már a rést kapott falakra tört, annak visszavetésére hirtelen összegyűjti maroknyi őrségét, és azzal — miután ügyüket Istennek ajánlva hozzájuk egy megható, buzditó és bucsúbeszédet tartott, — a vár kapujához rohan, kilöveti a sáncpuskák utolsó töltényeit, melyek a benyomulókban sokat elejtenek, s ő maga elől hősileg harczol, de a nagy özönnel felrohanó jancsároktól egyik térdén mély lösebet kap, ekkor fél térdre ereszkedve, viaskodik tovább, míg néhány golyó mellét és fejét találván, teljesen összerogyott. Így végzé a hős hadi pályáját. Fejét levágták és Alihoz vivék, ki a hős testét a vár átellenében elnyuló magaslaton katonai pompával temetteté el, és sirja fölé kopját és zászlót tűzetett, jeléül, hogy hősileg küzdve a hazáért, becsületes és dicső halált halván, erényét az ellenség is méltóan elismerje. (1552. július 9-én)

Ez Drégel török kézbe jutásának irott források szerint története. De van néprege is, mely e történelmi eseményhez fűződik. Úgy beszélnek, hogy midőn már Ali sokat bajlódott az ostrommal, egy palánkai varga árulóként jelentkezett a pasánál, kész annyi aranyért, mennyit teste nyom, megmutatni, honnan a leggyöngébb. A pasa elfogadá az alkut, a varga pedig a kecskehegy csucsat jelölé meg, honnan a vár leggyöngébb oldala megostromolható és bevehető. A pasa tehát oda vonszoltatta ágyuit, és az ostrom sikerrel járt. A varga az árulási díjt követelte és megkapta úgy, hogy a pasa bőrét lenyuzatá és tele töltve arannyal, megküldé a varga feleségének; magát a megnyu-

*) Fr. Forgách Rer. Hung. s. t. Commentarii p. 58. írja: „duos pueros symphoniacos“ stb. N. I.

zott hullát a hegy alatti pocsolyába vetteté, mely azóta Varga-tónak neveztetik. *)

Drégel elestével a török előtt megnyílt az Ipoly völgye és innen — ugyszólván — a Mátraírg birtokába kerültek az összes erődök. Szécsény Bussa, Salgó, Hollókő, Buják, Ság, Gyarmat, mind a török uralom alá, a budai pasaságba kebleztetett.

Drégelt a török elfoglalván, megerősítetté. Még ez nem volt elég, alatta egy negyedóránnyira az Ipoly partján Palánk helységét is karók és sánczokkal körülvéve, erősséggé alakítá. Erre nézve határozott adattal ugyan nem rendelkezünk, de a palánki erőd alkotását azért vagyunk hajlandók a töröknek tulajdonítani, mert előbből Palánk váráról írott emlékeink tudunkra nem szólnak, és csakis akkor fordul róla legelőször említés, midőn 1593-ban Tiefenbach Kristóf és Pálffy Miklós diadalmas hadjáratukat megindítván, Füleket s utána környékét is a töröktől visszaszerezték, és midőn Pálffy Szécsénynek véve utját, és azt is meghódíttatván, a törököt az egész Ipoly vidékén annyira megriasztá, hogy az Drégel várát és alatta Palánk várát is a magyar sereg közeledésének hírére felgyujtván, üresen hagyta. Pálffy az üresen hagyott erődítményekbe várkapitányul gyöngyösi Nagy Egyedet helyezvén, diadalmas seregével december 18-án téli szállásokra vonult. (Istvánffy 1686. kiadás 401 l.)

Azonban gyöngyösi Nagy Egyed vagy csupán Drégel-Palánknak volt kapitánya, vagy egy időre másuvá lett áthelyezve, mert 1596-ban Drégelvár kapitányaul mohorai Vidffy Videt találjuk, aki azon évben a mezőkeresztesi ütközetben Bory Mihály nógrádi kapitánynyal együtt esett el október 27-én. (Istvánffy id. h. 455—456.) De 1599-ben Drégel-Palánk kapitányaul ismét Nagy Egyedet olvassuk, ki ez év folyamában Pálffy Miklós hadseregéhez csatlakozva, tényezőül szolgált arra, hogy Pálffy az Ipoly völgyén Szécsény felé húzódva, a portyázó török csapatokat szétszórta, és lánczaikról sok keresztyén foglyot megszabadított. (Istvánffy id. h. 482—483.) Nagy Egyed a drégel-palánki kapitányságot 1602-ig viselte, midőn vitéz érdemeiért a jelentékenyebb Füle vár kapitány-

ságára jutott. (Prot. Cot. Neográd 1601—1602.) Ugyan ez évben (1602.) az országgyűlés Drégel-Palánk kijavítását rendelte el. (XIV. t.-cz.) Nagy Egyed után Drégel és Palánk parancsnoka Kovács Boldizsár lőn, kinek idejében az 1604. évi országgyűlés Drégel és Palánk megerősítését ismét elrendelte (VIII. t.-cz.) de megtörtént-e? az nem bizonyos, tény az, hogy Kovács Boldizsár 1605-ben Bocskay hadainak könnyű szerrel meghódolt, mint azt Istvánffy feljegyzé (533 l.) azonban Bocskay csak rövid ideig birta Drégel-Palánkot, mert a zsitvatoroki (1606. évi) békekötés 15. cikkelyénél fogva Rudolf kormánya alá vissza került és már az 1608. és 1613. évi országgyűlés a többi közt Drégel-Palánk megerősítését, kijavítását ismét elrendelte. 1617. évben is Kovács Boldizsárt találjuk Palánk kapitányának, (Páriz Pápai Rudus Redivivus című műve szerint) Ujszászy (Jánost-e?) pedig Drégel alkapitányának. (Hevenesi mss. VII. 217) Az országgyűlés a többi végvárral együtt időnként kitanárazását rendelte el, mint 1618. és 1622-ben. Midőn pedig 1626-ban Murtea pasa Nógrádot ostromlá, Palánknál Bethlen Gábor táborozott, ott tervelvén Mansfeld hadával egyesülését. (Kemény önélete 91. 92.)

1633 — 1636 -ban gyöngyösi Nagy Egyednek fia Tamás volt Drégel-Palánk alkapitánya (Eredeti oklevél és Török-magyarokori okmánytár I. 451. l. szerint.) Ennek idejében is 1635-ben valamint 1638. és 1647-ben is gondoskodott az ország Drégel-Palánk mint végvárnak jó karba helyeztetéséről. De nemsokára ezután 1649-ben egy sötét szeptemberi éjjel, a még érvényben álló békekötések ellenére, Ibrahim budai pasa egész csendben meghágtá Drégel falait, és azt véres konczolás után elfoglá, azonban III. Ferdinándnak a portán tett panaszára a vár csakhamar visszatartott. 1650. évben Pogrányi Ferencz iratik Drégel-Palánk kapitányának. Az 1654. évről pedig Kúty Jánost olvassuk ugyanottani alkapitánynak, kinek testvére Pál török fogságba sinylödvén, annak 1400 forintnyi sarca összegyűjtése érdekében irt említett Kúty János Körmöcz városához. (Tud. gyűjt. 1831. VIII. 122.)

1655. évben még gondoskodott az országgyűlés Palánk vára kijavításáról, sőt annak őrségeül 200 lovast és 200 gyalogost rendelt. Azonban az 1681. évi [5-ik törvénycikk Palánk őrségét már Korpona őrségének szaporí-

*) Miután ezen népregét az egykorú Tinódi a magyar nép valódi lantossa nem említi, s hasonló várarúlási mondák más vidéken is léteznek, részünkről inkább ügyesen kigondolt mesének mint megtörtént dolognak tartjuk az egészet.

tására rendeli, amiből azt lehet következtetni, hogy ekkor már Palánk vár fentartásának szüksége feladatott. Ennek daczára még a XVIII. század elején a Rákóczy felkelés korában (1704 — 1708) Palánk még nyert őrséget de e szereplés már csak rövid, utolsó tünemény volt. A felkelés megszűntével a palánki vár is elérte végső romlását, mint valószínűleg egy

századdal előbb a magas bércezen diszlett Drégel vára, melynek omló falaiból e század elején a primási uradalom épületei részére a java kő elhordatott; és így méltán írható a költő:

Felhőbe hanyatlott a drégeli rom. stb.

Nagy Iván.*)

*) Fogadja az országos nevű tudós szerző úr, ezen jeles tanulmányának a drégeli lap számára átengedéseért hazafiúi köszönetünket, — kérve egyidejűleg megengedését annak, hogy miután ez emléklap egyik főcélja adatokat szolgáltatni Drégelvára- és hősről egykor irandó Monografiához: ide jegyezhessek azokat, miknek Drégel-Palánkról tudomására jutottunk. Ugyan is:

1627-ben (mint vár kapitány) Bakytth Péter „Stor, amicus et vicinus deditissimus“ Hontmegyéhez intézett magyar levelében: „Date in dregelj Palánk die 22-a novembris“ tudtul adja: hogy a Hidvég felől kidőlt bástyát „toldozással feldozással“ megcsináltatta, miután Horváthy János szolgabíró uram sem alkalmas, sem elegendő erő nem alkalmazott „az Jobbágyságnak szófogatatlansága miatt.“ Ugyancsak Bakytth Péter már előbb a bástya kijavítását sürgeti Palásthy Pál alispánnál, s előadja hogy úgy ő mint „vice capitánya“ hasztalan kérték a jelzett czélból Horváthy János szolgabíró.

1628-ik mártiusban ugyancsak Bakytth Péter, hivatkozva generálisra, főispánra stb. ismét sürgetőleg ír a megyének Palánk építése tárgyában; míg májusban már Szombathelyi János ír ez ügyben karó és fa-szállítás végett és „jó választ vár.“

Bakytth Péter még 1630- és 1631-ben is sürgeti a megyét, sőt a bekövetkezhető veszélyre figyelmezteti „kitől Isten oltalmazzon“ — hogy aztán az ne neki tulajdonitassék. Csak hogy Pálffy István meg Fülekre is kér segílyt „ingyen“ adatni; Koháry Péter meg a Damásd várhoz stb. Az előbbi Ujvárból 1633. ismét Palánk és Deménd „igen elomladozott“ várak felépítését sürgeti. (Drégelről már szó sincs!)

1633-ban a Nagy Iván fentebbi értekezésében idézett Nagy Tamás ír a megye alispánjának Palánk kijavítása végett, míg 1653-ban Pogrányi Ferencz annak megnagyobbitását indokolva kéri a megyétől, mely ezen levelet azon évi május 8-án Korponán tartott közgyűlésen tárgyalta. — Pálffy István, Bosnyák Tamás, Forgách Á. mind csak Palánk megerősítését sürgetik, miből következhető, hogy Drégel megszűnt már számbavehető erősség lenni.

1657-ben Wesselényi Ferencz nádorispán Besztercebányáról hivatalosan közli a megyével Pogrányi Ferencz palánki főkapitánynak hozzá írott levelét, melyben siralmas hangon kér nagyobb erőt fordítani Palánk várára, mely „13 vagy 14 esztendő előtt mind töből kiégett,“ de most ismét a nagy szelek sok karót kidöntöttek, már soknak töve mind el rohdott stb. kér tehát a megyétől „ő Főlséghe Wegh haza“-ra és „Sarampoia“-ra három ezer karót. (Ezek lesznek valószínűleg azon karók, melyeket az általunk e lapban közlendő rajz tanúsága szerint Bouttats hollandi utazó 1688-ban saját szemével még látott.) Pogrányi Ferencz utolsó (meglevő) levele 1662-ik június 6-án kelt Drégel-Palánkon. (L. Hontmegye levéltára XVII.-ik csomagában.) Ezen itt idézett levelek mind magyar nyelven íratnak.

Drégel-Palánk (Thaly Kálmánnak hozzám írt szives értesítése szerint) a Rákóczy-korszakban immár romokban hevert, helyőrséggel nem birt. (L. erről levelét ez emléklap levelezései közt.)

P. L.

Szondi emléke.

Rajz: Majer Isván, cz. püspök.

Megéneke'ni mi'yen hős valál
Mít érne oh az én szerény dalom?
Hisz nemzedékről nemzedékre száll
Hazáért ére legdicsőbb halál!
Mert áll a bércz, és rajt a várorom!

S bár összeomlott mindenik fala
A zord idő emésztő vas fogán,
De még a könek, várnak lesz nyoma
Szondi! emléked el nem vész soha
Mig egy magyar fog élni e hazán!

Mig egy maroknyi földje megmarad
Mely itta egykor hősi véredet,
Mig kikelet a fának lombot ad
S a lomb között pacsirta-dal fakad
Megörzi e hon, szép em'ekedet!

Magasztalásról szóljanak nagyok
Ihlet ajakkal hymnusz zengve rád,
Hogy viszhangozzák késő századok!
De én nekem, ki csak parány vagyok
Szerény dalom tán meg sem hallanád!

S még is, oh még is! engedd meg nekem
Dicső halott a Drégel vár felett,
Hogy könnyet ejtsen bánatos szemem,
S a koszorúhoz melyet nemzetem
Sírödra tesz; — fűzzek egy levelet!

Lithvay Viktória.*)

*) E szép költeménynél kívántuk felhasználni a püskök úr szép rajzát, mely a vár-romot jobbra tünteti elő.
„Magyar Salon“ szerkesztőségének szíveségéből a művész-
P. L.

Drégel-Palánk.

Irta: Hölke Lajos.

(A név dicsősége, eredete. Huntflak. Szondi György. Szóhagyomány. Török uralom. Országos közmunkák. A vár pusztulása, s a falu újból benépesítése. Természeti ritkaság.)

DRÉGEL nemcsak arról nevezetes, hogy vára emlékét Szondi vére szentelte, kinek viszont emlékét költőink jobbjai: Arany, Czuczor, Erdélyi, Kölesei szentelték meg, hanem arról is, hogy miután a török Budát elfoglalta, egyéb ipoly-melléki várak közt, Drégel lett Magyarország egyik végháza, a bányavárosok egyik előbástyája, melynek jó karban tartásáról száz éven túl gondoskodtak az országgyűlések. Szomorú emlékezet! midőn a XVI. század elején még Jajcza, Szabác, Belgrád, Szendrő valának Magyarország végőrházai, előbástyái, azon század második felében, sőt majdnem az egész XVII. századon át, 60—80 mértfölddel belebb, Drégelnék s az Ipoly völgyén egyéb vártársainak kelle az ország védbástyául szolgálniok!

A Drégel név és vár eredetéről bizonyosat nem tudunk. Miklós, honti főispán, egy 1330-ki okmányban magát egyszersmind draguli várnagynak nevezi. Egy 1342-ki okmányban, Karancsuk mester, honti ispán és négy szolgabírája, a király parancsára, a Dragul várához tartozó birtokokat kinyomozván, Olvárt a sági prépostnak átengedte. Ezek szerint a XIV. században Drégel neve Dragul vala, alkalmasint ily személynévtől. Drakul oláh vajda Hunyadi Jánosnak volt kortársa. — Palánk: váralja, vár melléke, mint az Munkácson, Szegeden, Szolnokon is neveztetik. A drégeli palánk, egy sövényel font karó kerítésű, mély árku erőd volt az Ipoly partján. *)

A durva építésű emeletes kastélyt, az itteni bérzetetön, mikép az romjaiban maig látható, a környező fa'romok és árokkal, valószínűleg egyik Huntfi építteté, s Hunt szigetvárának a XIII. sz. végén elpusztulása után, Hunt vármegye ispánjai, az ipolyvidéki Nagy- és rimamelléki Kis-Ilont nemeseinek gyűléseit a Palánkkal átellenes Hid-

végre tették át, aminthogy a várispánok és szolgabírák határozatai, a XIV. és XV. században Hidvégen keltek.

A XV. század elején lehetett, hogy a drégeli Hunt, a csábrági Hunttal viszályban, ennek várát erővel bevette, magát is foglyul ejtven, családostól kiölte; miért is a nádor által elítéltetvén, Drégel vára, népfölkeléssel bevételék; a vára minden javaitól megfosztaték, s ezzel Hunt vezér itten négyszáz évig uralkodott egyenes ágának vége szakadt. 1438-ban az urtalan jószágot Palóczy György esztergomi érsek Albert királytól fölkerlte s a király, az érsek által lett megkoronáztatásának emlékére Drégelt a hozzátartozó Palánk, Hont, Hidvég és Dejtár falukkal az esztergomi érseknek ajándékozta.

Drégel vára, Drégelfalva és Palánk lakosai, a Huntok alatti állásukat az esztergomi érsek uradalma alatt az újabb időkig föntartották.

Drégel népe szolgált robotot, adott dézsmát hajdan a vár, utóbb a falu urának. Palánké ellenben a vár őrségét képezte, s hadi szolgálatot teljesített. Palánk, ámbár Drégeltől csak egy utcza választja el, majdnem csupa házas zsellérekből áll, és noha 1735-ben egy csapat beköltözött német családdal gyarapodott, az újabb időkig, a drégeli birótól külön saját választásu hadnagya volt, a régi katonai szerkezet emlékeül. *) Az ötvenes évek óta Drégel és Palánk egy faluközséget képez egy községi bíró alatt.

A török 1541-ben Budát, majd Vácot, Esztergomot, Nógrádot elfoglalván, az országos rendek az 1546. 44. tcz.-ben, egyebek közt, Pásztó, Ság, Drégel várainak országos költségen leendő megerősítését elhatározzák, s Drégelvára kapitányává Szondi György nevezteték ki. Drégel vára, az ipoly-

*) Hogy Palánk erőd, nemcsak karókkal, de kőbástyával is körül volt kerítve, már Nagy Iván czikke alatti jegyzetünkben okmányilag igazoltuk.

P. L.

*) Ezen paraszt-hadnagy rangjának külső jelvényeül, háza előtt, még a 48-as évek előtt is fából faragott katonabáb állott oszlopon, melyet 49-ben a lakosok félelemből — az osztrák hadsereg közeledésekor megégettek.

P. L.

parti falutól félóránnyira egy 200 öl magas hegytetőn, — az ágyuk föltaláltatása óta, — a szomszéd Kecskéhegy uralkodván rajta, korántsem bír egy védvár kellékeivel. A várkastélynak, a Hüntök egykori lakának védeszközeit: a hegy magassága, a környező falak, árok és négyszáz főnyi őrség képezék. *)

1552-ben Szoliman török szultán, Erdélynek Zapolyai János király özvegyétől Izabellától, csere ürügye alatt Ferdinand király által lett elfoglalásáért bosszus, a budai és belgrádi pasáknak meghagyta, hogy Ferdinand király birtokaira támadjanak. Ali, budai pasa elsőben is Drégel várát szállta meg s falait hat ágyujával döngeté, két napon át, midőn a vártorony ledőlt, s többeket romjai alá temetett. Ekkor Ali, a szomszéd nagy-oroszi papot, Mártont, Szondi személyes barátját beküldi a várba, hogy beszélné rá Szondit: adná fel a többé ugyanis meg nem védhető várat; a pasa hitére fogadja, hogy a várbeliek minden vagyonukkal bizvást tova költözhetnek. De Szondi, a hitére, becsületére bizott várat végleheletig nem engedti, azonban látva, hogy a falak dűledeznek, magát tovább nem tarthatja, két kedves dalár apródját — mondják — természetes fiait és két török rabját, skárlátba öltöztetve Alihoz küldi az izennel, hogy ő ugyan akár győz, akár hal, a várat utolsó csepp vérig nem adja fel, de ha elesik, hulláját vitézi módon temettesse el, kéri egyuttal, hogy ezen fiukból derék embereket növeljen. Erre minden ingóságát a vár terére vitetvén, saját kezével fölgyújtá, hamuvá égeté, lovait, nehogy a török rajtok a magyar ellen harcsohasson, az istállóban leszurdalta; azután kevésre olvadt népét neki bátorítva kiront az ellenségre, midőn egy golyó által találva, még féltérden is vagdalkozva, lelövetik, s levágott feje Alihoz vitetik. Ali az elesettet dícséretekkal halmozván, hulláját eltemetteté, fölé zászlós kopját, vitézi halála jelvényét tüzetvén 1552. július 9-én. (Hontmegye kezdeményére Simor János bibornok-primás saját költségén, a hős Szondi emlékét kápolna építéssel tisztelte meg 1884.)

Szondi és társai hős halála korán sem szolgált például a szomszéd erődök őreinek. Drégel elestével Ság, Gyarmat, Szécsény, Salgó, Bura, Hollókő várait az őrség az ellenség szabad mártalékaúl gyáván odahagyta.

Drégel amaz ostroma korából fönmaradt két szóhagyományt jegyeztem föl. Egyik ez: Szondi látván a vár közel bukását, a benszorult nőket és leányokat a várból egy alaguton kibocsátotta, mely alagut vagyis árok, bár a vártól jó távol van, maig „leányárok“-nak neveztetik. *) Második: hogy egy nagy-oroszi varga illő jutalomért ajánlkozott Alinak megmutatni, miként juthasson könnyű szerrel a várnak birtokába. Ali azt ígérte a vargának: annyi aranyat kapsz, mennyi a bőrödbbe fér. A vár bevétele után a varga az ígért jutalomért jelentkezvén, Ali a vargát megnyuzatta, bőrét megtömvén aranynyal, azt mondá a nyuzott embernek: ily jutalmat érdemel az áruló!

1552-től 1593-ig uralta Drégel vára a törököt, midőn Tiefenbach Kristóf császári kassai kapitány, a magyar országnagyokkal és fölkelő néppel, az Ipoly vidékéről, ebben Drégel-Palánkról is elriasztá a megfészkelte ellenséget. A török fön-tartá a várkastélyt falai s árkolatával, de az Ipoly partján is tartott sövénynyel befont palánkerődöt, melyet aztán a magyarok is félszázadnál tovább tataroztak s ujra kiépítettek. A várkastély eredeti mésze- és homokkő falaiban a téglafoltozások valószínűen török művek. A drégeli és gyarmati törökök rizstermeléssel is foglalkoztak. Tanusítja ezt Szécsénkén egy — száz — Illési pusztán ezer, Szelestyénnél, a Kürtöspatak tövénel, egy még hosszabb gát, melylyel a hegyi vizet a földöntözésre fölfogták. 1589-ben Bori Mihály, a bakabányai őrség hadnagya, Ibrahim palánki béget a foglyok kicserelése alkalmával sértő szavai s viselete miatt egy szál kardra kihivta, de a párbaj, utóbb közmegegyezés folytán elmaradt.

Visszakerülvén Drégel magyar kézbe, a XVII. század országgyűlései, a végházak megerősítésében Drégelről mindig gondoskodtak. Így az 1602. 14. cz. Drégel-Palánkhöz és Nógrád várához: Zólyom az 1604. 13. cz. ugyanoda Hontmegye közmunkáját rendelé. 1605-ben Drégel-Palánk őrsége Bocskainak önként hódol. 1606-ban a zsívtoroki béke több ipolyvidéki várak közt Drégel-Palánkot is a magyar királyság részére biztosítja. 1613. 15. t.-cz. Trencsénmegye közmunkáját rendeli Palánkhöz. 1618. 49. tcz. Horvát György selmeczi járása, 1622.

*) Ez áll, csakhogy e szóhagyománynak annál kevésbé lehet történelmi alapja, hogy ez árok semminő összeköttetésben nincs az ettől félóránnyira fekvő vártól

*) Hogy Szondi ennyivel sem birt később okmányilag kifogjuk mutatni.

36. Bori Ferencz ugyanazon járása, 1635. 92. 14. §. Hontmegye egy, 1638. 70. két járása, 1647. 153. ugyancsak Hontmegye egy járása' rendeltetik Palánk erősítéséhez. Mig a török birta Drégelt, nem sokat teketóriázott, hanem ráirt laconice Hontmegye alispánjára: te kutya vizispán! holnap száz szekér legyen a vár alatt!

1649-ben Drégel-Palánk hiányzik az országgyűlés által megerősített rendelt végházak közt, mert Ibrahim budai pasa, hivatkozva a Forgách és Zrinyi grófok példájára, kik a török birtokot háborgaták, Palánkot elfoglalta, de nem soká tartá meg, mert már 1650-ben megyei jegyzőkönyvből Pogrányi Ferenczet tudjuk Drégel-Palánk kapitányának. Az országos közmunkán t. i. Palánknak karók s vesszőkkel megerősítésén s az árok mélyítésén kívül, Hontmegye az őrségnek élelemmel ellátásáról is gondoskodott. 1655. 3. tez. Palánkra kétszáz lovas, ugyanannyi gyalogőrség, ezenfelül a 116. tez.-ben a vár kijavításához Trencsőnmegeye rendeltetik, mely rendelet az 1659. 130. tez.-ben ismételtetik. De már az 1681. 5. tez., hol a végházak újból megerősítése, a török kiűzése előtt utoljára rendeltetik, a végházak sorában Drégel csak annyiban fordul elő, hogy az 1655-ben ide szánt katonaságnak Korponára áttétele határoztatik. Miből látszik, hogy Drégel rendes erőd s végház lenni megszűnt.

Maga Drégel-falva a portyázó törökök, a palánkbeli magyar katonaság, folytonos sarczolásai miatt, a szomszéd Hidvég, Leklinecz, Ipoly-Keszi falukkal együtt 1630-ban üresen hagyatott, mig nem 1646-ban, Ibrahim budai pasa a szétoszlott lakosokat uj alku mellett visszaédesgette. Az eredeti török szerződés, magyar fordítással elveszvéen, másolatban megvan a parochia historiájában, melyet gróf Nádasdi Ferencz utóbb kalocsai érsek, 1808-tól 1816-ig drégeli plébános szerkesztett: „*En Ibrahim Cselebi, Budán, adom tudtára mindenkinek, a kinek illik, kivált a hatalmas császárunk igaz hiveinek, mivel a Drégel-falva nagy sok időn folyvást pusztaságban lévén, most ismét ujjonnan épülni kezdett, és hatalmas császárunk birodalma alá hódoltattuk, hogy azért ők békességbe nyughassanak, és épülhessenek, megalkudtam velök adójok, summájok és szolgálatjok felől, úgy hogy minden gazda sz. György és sz. Mihály adójára fizessen 50—50 pénzt, egy—egy pint vaját; a gazda azon kívül két forintot, a zsellér 25 pénzt, és dézmálkkal, borral, búzával tartoznak; szarvasmarhá-*

tól 3—3 pénzt fizetnek. Ebben fogadom emberséges hitemet, hogy őket megtartom, mig jobban épülhetnek. Melyről adom a pecséttemmel megerősített levelemet. Vácson, május 14-ike 1646. Idem qui supra.

Ugyancsak a parochia historiájában másolatilag fönmaradt II. Rákóczi Ferencz latin védlevele Esztergomból, 1706-ból; Beresényi Losonczi, magyarul, 1708-ból; Pálfi németül, Budáról 1712-ből. — A kuruczháboru alatt Palánk ismét megerősítettett.¹⁾ Drégel várkastélya azonban, már akkor tetőtlen állt; jelen század elején pedig, úgy a mint romjaiban szemlélhető, gazdasági czélokra, részben a dejtári templom építésére széthordatott.

A drégel-palánki parochiához, mely az országban a legjövendőmezőbbek egyike tartoznak: Hont, Hidvég, Vecze, 3300 kath. lélekkel, kikből Drégelre 830, — Palánkra 450 esik. A XVII. században, a reformátusoknak Hont és Nógrád megyére terjedő, akkor számos, ma csak nyolcz egyházközségből álló vidéke, maig drégel-palánkinak nevezetik.

A várhegy oldalán, több négyszög ölnyi téren, az eső gránát köveket mos ki, melyek csiszolhatók, de nagy keménységük miatt ki nem furhatók. Másik természeti nevezetesség, a várromhoz félórányira, egyik hegyoldalon az ugynevezett óriás pad. Az óriás kettős ülepének és a pad előtt 15 hüvelyk nagyságu két lába talpának mészköbe nyomott helye fölismerhető. A szóhagyomány azt tartja, hogy az itteni hegyek közt valaha óriások tanyáztak.²⁾ 1852-ben egy drégeli ember szántás közben két. sugár ágyucsövet talált, s eladta egy pesti harangöntőnek. Tehát ezek is, valamint a pesti reform. templom harangjai, melyek elébb a navarini tengeri csatában elsülyedt török ágyuk valának, jelenleg a vallás czéljaira szolgálnak.

Höke Lajos.³⁾

¹⁾ Thaly Kálmán szerint már nem.

P. L.

²⁾ Ezen Hontmegyénkben több helyen található „óriások“ lépéseit V o g t az europai híres tudós, csupán a természet játékanak véli lenni.

P. L.

³⁾ H ö k e L a j o s Hontmegyének hosszabb ideig tudós levéltárnoka volt, ki a megvált egy majdnem egészen kész monografiával megajándékozta, melyből mutatványul ezen jeles cikkének közlésére szives engedélyét megnyertük.

P. L.

A Szondi-empléknél.

Tekints fel ősi nemzedék
A romvár omlatag kövére,
Min a hunyó nap pirja ég,
Vagy tán a hősök drága vére? —
Szégyenpir az hogy annyi század
Emléktelen hagyá e várat.

Elhult a hű várkapitány,
És vele mind kemény vitézi.
Számukra sirt jó Ali hány,
Ki hősi voltuk látta, érzi.
Nemes pogány! üdv, háda érte;
Emléket is e'ső tevé te.

Csak kopjaszál de ám felér
Múrvány szoborral, hisz' az adta,
Az ingere't pogány vezér;
Ki annyi spáhiát siratta. —
S elkorhadott bár rég a szálfá,
Helyébe mást nem szúrt hazája.

A vérben gázló századok
Vas lába sirhal'mát letiprá.
És elfeledve alhat ott,
Ha költők lantja nem tanít rá:
Ki volt e hős, mint küzde térden. —
Feledve vón a legszebb érdem.

Derű'j fel hősi omladék!
Sasod méltó emléke áll.
S a bú mi földet nyomta rég
Ma végre szent örömré vál:
Mert nép mely multj'áért hevül
Örökkön él, el nem merül!

Elült a harcz, de hajh! utána
Ke'etkezett vásári zaj.
Alkudt a nép, ka'márutába
Ki is vesződnék Szondival!?
S a jobb szivekbe lett temetve. — —
De már dereng a nagy nevekre.

Mégsem a hon, csak szálk megjéje,
S a békés bíboros emel
Szentélyt a várromok tövébe.
Szondink sirul ezt érdemei.
S nem lelni bár a régi sirját,
Ott lesz, ahol nevét fölírják.

Úgy sincsen ő a rög között.
Porát a szél át völgy- s hegyen
Szétfúta rég hazánk fö'ött,
Hogy egy szem mindenütt legyen.
S hol szent hevét szívünkbe oltja
E szentély lesz nagy lelke boltja.

Hadd jöjjenek az unokák,
S boruljanak e szent küszöbre.
Az ő szerelme szálljon át
Eszményekért hideg szívökbe:
Hogy ott hol férfi kell a gátra,
Álljon ki mind, mint Szondi társa. —

Szondi a magyar költészetben.

Irta: Gyürky Ödön.

költészet feladata nagy és magasztos.

Elzengeni az emberi szív titkos érzelmeit, tündéri ábrándjai, méla álmait, eldalolni a szerelem régi és mindig új bűbájos, szívtépő történetét, új eszméket, új elveket hintve el a forrongó emberiség kebelébe, azt a tökéletesedést, az előhaladás útján, vezetni, lelkesíteni, s elővárásolva a ragyogó mult fényes napjait, történelmünk kimagasló alakjait, megtanítani szeretni, forrón, lángoló lelkesedéssel — a hazát.

A haza. Igen, ez a költészetnek mintegy központja, erről dalolni, ezért lelkesíteni, egyik legszebb feladata. A nagy, mély, forró honszeretet adja meg a költészetnek a nemzeti vonást. A kozmopolita költészet, mely nem törődik a földdel hol születünk, a néppel melyhez tartozunk, a multtal mely őseink dicsőségét regéli; fölemelkedhetik a művészi, a klasszikai fokra, de nemzeti nem lesz soha, akkordjaiból hiányzani fog egy hang, s érintetetlenül hagyja szívünk egyik húrját mely „hazát kíván, hazáért ver“

A magyar költészet, — különösen a legutóbbi időkig — hiven negyele ezen feladatainak is. Nemzeti fényes multunk, szomorú jelenünk, s a jövődöbeni remény hangzik fel költőink dalai- ból. Felkeresik a helyeket, hol a dicsőség koszoruit fontuk homlokunkra, fel a temetőket, hová nemzeti nagyságunkat temettük el. S ott buzgó imával, itt fájó könnyel áldoznak a magyarok Istenének. Ma már alig van egy kiválóbb momentum nemzeti történetünkben, miről a költők éneke nem zengett volna.

Szondi György hősi vértanúsága szintén fel van írva történetünk lapjaira. Az ő nemes jelleme, vallásossága, hazafisága dicsővé teszik mindig nevét. Például szolgál háromszáz éven keresztül az utódoknak, mint dicső példát mutatott Zrínyinek, a szigetvári hősnek. Nem találkozott volna-e hát dalnok, ki lantjára vegye az ő nevét, ki szent megilletődéssel keresse fel nyugvó porait? Csak az ő emléke volna elfelejtve megsiratatlanul?

Nem. Az ő neve is él a dalban, és élni fog örökre.

Hiszen talán még virág sem nyílt sirja felett, elhaló sohaja még itt lebegett a három bérz ho-

nában, már is szerte hangzott az országban neve és hősi vitézsége, a régi igriczek és hegedősök utolsó képviselőjének Tinódi Lantos Sebestyénnek ajakán.

Az „utolsó magyar dalnok“, a XVI. század eme hazafias költője, ki lángoló honszeretete, minden pártokon felül emelkedő jellem szíráldása által, mint ember is méltó helyet foglal a nagyok közt, már 1553-ban énekelte meg a drégeli eseményeket. Költeményének ugyan nem annyira költői, mint inkább történelmi becse van. Történet írói hűsége és részletessége, mely minden más munkájában is a tárgy költői feldolgozása felett uralkodik, s mely által éppen „kora történetére nézve egyik legbecsesebb kútfővé lett“, itt is érvényre emelte magát. Hiven, részletesen, de kevés költőiséggel írja le Szondi hős tettének történetét s megőrizte számunkra Szondi egy másik bajtársának a nevét is — Zoltai Jánosét.

Töretni az basa kezdé Drégelvárárt,
Ott ám lerontatá egy szép magas tornyát,
Szondi ott elveszte egy vitéz szolgáját
Jó Zoltai Jánost, meghala torony alatt.

Midőn a hős vezér nevét a honfui kegyelet virágaival fonjuk körül, illik a hű bajtársról is megemlékeznünk.

Tinódi után Kölcsey dalaiban hangzott föl először Szondi neve. Kölcsei különös bensőséggel, különös előszeretettel, viseltetik a drégeli nagy eseményekhez. Lelke előtt lebeg mindig ez a kép, a honszeretet ez a magasztos tragoediája. S midőn a szomorú, a sötét jelenbe megnyuvást nem találva, egy szebb, egy eszményesebb világ után sovárgó lelkét bolyongó fantáziája a szép, a fényes multba vezeti: édes örömmel, ábrándos merengéssel pihen meg a drégeli romokon, s énekében mintegy önkénytelenül, öntudatlanul vegyül be Szondi emléke.

„Drégel“ című kis költeményében elégiai sohajtással keresi fel a „fellegi bérzen“ a drégeli várt, a helyet, hol Szondi állt, küzdött és elhullott, s a hol most „vad bokor árnyaiban néma homály leng“, mig sirja felett „az örök hír égi virága, századok óta virul“ . . . Majd midőn „Zrínyi dalában“ a multat a jelennel méri össze, s a fényes

multra következett törpe jelen felett zokog, ismét Szondi tűnik fel előtte, mint a régi letűnt nagyság, hősiség személyesítője.

Hol van a bérez és a vár felette
Szondi melynek sánczait védette
Tékozva híven életét?
Honnan a hír föl száll s arczulatja
Láng sugárit távol ragyogtatja
S fényt a késő századokra vét!

Itt van a bérez s omladék fölötté
Mely a hőst és hírét eltemette
Bús feledség hamván s néma lant;
Völgyben ül a gyáva kor, s határa
Szűk köréből őse saslakára
Szédeleg ha néha felpillant.“

Az 1830-év utolsó napján egy hős-költeményhez is hozzá fogott, mely Szondi hős tettének emlékére lett volna szentelve, de a kezdő 16 soron kívül több nem készült el belőle.

Majd később az irodalmunkban oly nevezetes szerepet játszó Auróra kör egyik hírneves költőjének Czuczornak ragadta meg figyelmét Szondi vértanúsága. Balladás alakban irt költői elbeszélésében „Szondi“-ban énekli meg a nagy hős tetteit és halálát. „Költeménye, írja róla Greguss — erővel és ékesen van írva.“ Lebegő soraiból kihajluk a harczy riadalmat, a fegyverek, csattogását, az ágyuk dörgését, az ostromlók és ostromlottak elkeseredését.

„Jó Szondi parancsol az ormi lakon
Buzdítja vitézít az őrfalakon;
Lobbannak az ágyúk a bástya zuhan
Jelt ad Ali s népe reája rohan
Csöng kardon a kard
Kar dönti a kart.
Vérben hörög a török és vész,
Döbbenve vonul tova más rész,
S Drégel valamint ama bérczi vadon
Rongálva ugyan, de fen áll szabadon.“

De mind hasztalan. A honszeretet, a vitézség, a lelkesedés megtörik a tulnyomó török csorda erején. Szondinak választania kell: halál vagy megadás. S ő a hazáért az elsőt választotta.

Lábán seb esik
Térdére esik.
Karjában erő lobog, öl, ront,
Miglen sok ütött sebe vért ont.
Hajh! nem szűve még, hanem élete fogy,
S dárdája kezébe szorulva le rogy.
— — — — —
S most alkonyi lengeteg éri nyomát,
S enyhítgeti mennyei béke porát.

A költemény minden szépsége mellett is azonban, annak végsorai nem elégítik ki érzelmeinket mindenben. Látjuk a hőst küzdeni mint egy oroszánt forrón szeretett hazájaért, mély vallásos meggyőződéseért, látjuk sebekkel elborítva hősi leg elhullni a küzdelemben, de nem látjuk mintegy nyugtatásul a tragikus esemény háttérében győzelemre juttatva az eszmét, melyért küzdött, s mely, bár ő elhullott is, halálával le nem győztetett, sőt épen ezáltal még jobban diadalmaskodott.

Szondinak Czuczor után egy másik megéneklője, a balladák nagy költője, Arany János ezt az eszmei diadalt tünteti fel költeményében „Szondi két apródja“ban.

Ő nem írja le mint Czuczor, Szondi küzdelmét és hősi halálát, de elbeszéli azt mint megtörtént dolgot, Szondi két hátra maradt apródjával, kiket Szondi még halála előtt gazdag ajándékokkal Alihoz küldött, hogy életüknek kegyelmezen meg, Ali a vár elfoglalása után öröm ünnepet ül; szolgálai serege körül rajongják őt, csak a két fiú hiányzik ez ünnepről kik a „szép zöld hegyormon“ uruk sirja mellett éneklik annak diadalmát.

Két ifju térdel, kezükben lant
A kopja tövén, mintha volna feszület
— — — — —
Ott térdel a gyöngy pár, kezében a lant
És pengeti, pengeti árván.

Egy szolga értük megy, hogy lehívja Alihoz a fiukat. Itt kezdődik a szép pár beszéd, az a mesteri kettős szerkezet, mely oly szépen tünteti ki az eszme diadalát, melyért Szondi életét áldozta. A szolga csalogatja, érzéki gyönyöröket ígér nekik, de a fiúk rá sem hallgatnak; lelkesen, tűzzel éneklik tovább Szondi vitézségét, úgy hogy maga a török szolga is elragadtatva így kiált fel:

Rusztam maga volt ő! s hogy harczytla még,
Bár ágyu golyótól megtört ina, térde!
Én láttam e harczyt! . . .

De a dalnak csak nem akar vége szakadni. A szolga türelmetlenkedik s már többé nem ígér, nem hizeleg, de Ali „vesszejével és börtönével“ fenyegeti a „kölykeket.“ Az ifjak azonban nem rettennek meg, sőt inkább felbátorodva egy meg-rázó átokkal fejezik be dics himnuszukat:

Apadjon el a szem mely czélba vevé!
Száradjon el a kar, mely őt lefejezte!
Irgalmad oh Isten ne legyen övé
Ki miatt lőn ily kora veszte.

„Ime — írja Gregus Agost — a legyőzött fél diadalmat ül a győztes fölött, a kegyelemre szorult két árva daczol, szembe száll az úrral, kinek kényétől függnék. A két apródban Szondi szelleme nyilatkozik „a megdicsőült Szondi.“ Az ellenség megölte a testet, de az eszmét meg nem ölhet. Az eszme képviselője, az egyén maga elvész, de az eszme, az igazság diadalmaskodik.

Az eszme ezen diadalának feltüntetése teszi oly széppé, oly megragadóvá Arany ezen költeményét.

A Szondi költészetnek ez a koronája.

Előtte és utánna voltak még számosan, — kiket mind felemlíteni nem e sorok feladata, —

kik Szondiról énekeltek. És lesznek még a jövőben is sokan.

Mert emléke szent lesz a nemzet előtt mindig. Sirjához fogunk zarándokolni, ha a szenvedések sötét fellege borul honunk egére, hogy példájából merítsünk reményt, lelkesedést és erőt; sirjához jövünk, ha hazánk egykor nagy, dicső és szabad lesz hogy áldozatot mutassunk be érte, ki nemzeti nagyságunkért vérét ontotta.

Hősi küzdelmeinek színhelyét lerombolhatja az idő vas keze, hamvait szétszórhatja az éji szél messze a hazában, de emlékét nem törölheti ki sziveinkből semmi. A fölött

„Az örök hír égi virága virul“

Gyürky Ödön.

Emlékezés Szondira.

Üdvözöllek tisztas, megmohosult kövek,
Emlékei véres, nagyszerű napoknak,
Üdvözöllek Drége!, Szondi sziklafészke:
Melyben annyi jó hős hamvai nyugosznak;
Feléd repül képzeletem, hadd dalolok én is rólad,
Koszorúsok kobza mellett hadd fuvom meg ti-
(linkómat!

Régesrégen történt — két oroszán nézett
Ádáz dühvel egymás vészjósító szemébe;
Egyik, a bitorló harczy dicsőségét,
A másik a honfi becsületét védve —
S összecaptak; — óh mi szép volt égreörö ri-
(adalmuk,
Mint viharban, égzengéskor — remegett a föld
(a'attuk.

Eldőlt a harcz sora, Szondi lelke fölszállt
A magyarok örök, igaz Istenéhez,
De a diadalmas, harczban edzett vén sas
Ily győze'em felett örömet nem érez —
És legyőzött ellensége meghidegült tetemére
Alinak két könnye csordul, győzelmének drága bére.

S Drége! várral szemben fekete sirt ásat
Becsületes harczban esett ellenének,
Zászlós kelevészét feje fölé szúrja:
Honfiak számára imádság jelének —
S két énekes kis aprodját maga mellé fölfogadja,
Ő lesz most már Szondi helyett mindakeitő édes
(atyja.

* * *
Romja van már csak a drégeli várnak,
Rég elporlott Ali lobogós kopijája;
De helyébe a hit ragyogó keresztjét
Tűzte föl az úrnak bíboros szolgája,
S kis kápolna szent keresztje hirdeti a magya-
(roknak:
„Szondi nagy volt — és e dombon az ő ham-
(vai nyugosznak.

(Esztergom.)

B. Szabó Mihály.

Drégel.

Hogy iskolába vitt jó gyámatyám
S az itt csodáit néztem, bámulám,

Emlékszem (egy napfényes reggelen)
Szemem, szívem fellángolt Drégelen!

Elmondta nekem Szondi esetét
S szivemben égett honfi-büszkeség!

S én kérdezém: gyászoljak itt atyám?
Drégel román hős Szondit siratám!

. . . Oh nem mulást hirdetnek e romok,
Itt régi fényben új remény ragyog,

Hogy valahányszor szenved Hunnia,
Mint Drégelnek volt, támad Szondija!

(Debreczen, 1884.) Gáspár Jenő.*)

Szondi „kis dallos“ai.

Apród volt-e csupán, vagy gyermek Szon-
(dinak a két
„Kis dallos“? fölő ezt mázma kutatni tovább;
Tudni elég, hogy hős szive üdvöt birt vala bennök,
És hogy ez üdvötől is válni tudott a honért.

(B.-Gyarmat.)

Pajor István.

Drégel.

Üdvöz légy te dicső viadalnak küsztere
(Drégel!

Fényjelen a honzeretet csillaga ormaidon;
A hegyelet tűzön koszorút moh lepte tetődre,
S ott lengjen faladon a diadalmi babér.

(Ipolság.)

Gerhardt György.

*) Ez időben egy debreczeni lap szerkesztője: fia a
1861-ki hontmegyei szolgabíró — s jeles zongorásznak.

P. L.

Drégel nevezetessége.

AJJON micsoda nevezetessége lehet Drégelnek, a történelmi emlékü váromján kívül? talán „palánkja”*) vagy Palánk sugár tornya, melyre sohasem kellett és nem fog kelleni sindely? Büszkéik is erre a drégel-palánkiak valamint van még egy amire igen sokat tartanak. Ez az aranygomb nevű szőlőhegyök, melynek arany nedvét, hajdan arany kupákból itták őseink.

De mindezeknél nevezetesebb a drégeli nemes granát.

Ezt azonban nem igen ismerik a drégeliek, mert ha ismernék gyűjtenék is, nem hordanák ugyan leányaik nyakékül, mert nincsen kifurva, s mert nagyon kielégíti őket az a piros, zöld és fehér üveg garális, melyet 20 krajczáron vesznek, de ha gyűjtenék lehetne azt másképen értékesíteni.

A granát (tudományos neve: mésztim szilikat) szabályos rendszer alakban jéged s mindig több egyenletes lapu, van tizenkettes, huszonnégyes és negyvennyolcas, keménysége 6.5—7.5. Előfordul magában is de többnyire más kőzetek törmelékeiben, u. m. csillámpala, gneisz, syerút, cloritpala és gránitban.

Van nemes és egyszerű mészvasgranát. Ezeknek ismét faj és szín szerint különböző nevei vannak. Az egyszerű granátok között a sárgát toparolitnak, barnát colophonitnak, feketét melanitnak, a világos vagy sötétzöldet jelleltitnek nevezik. A nemes granátok közül azt, mely barna vörös, szép fényű és átlátszó almadinak, a másik fajt, mely ugyan ilyen színű, de nem oly világos és többnyire kopott szemekben

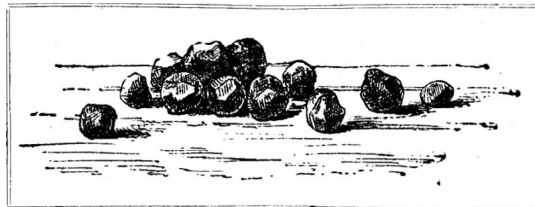
fordul elő pyrop-nak nevezik. Ilyen a drégeli granát, melyet kis rajzunk hiven tüntet elő.

Nemes granát találtatik Piemont, Tirol és Csehországban; halvány zöld Szibériában. Hazánkban: Dobsinán, Libetbányán, Oraviczán, Rézbányán, Visegrádon, Oláhpatakon és Drégelen találni.

A válogatott nagyobb szemeket átfurják s mint nyakéket használják, ilyen 1000 szem 120—140 frt, de használják különféle ékszerekbe foglalványul, a kisebb szemeket pedig a gyógyszerárakban tárá-nak, vagy porrá törve csiszolónak (schmiggel) használják.

Lehelye a granátnak Drégelen a vár alatti hegyoldalban van, a honnét az eső lemossa és a víz a hegy csergedező kis patakba hordja. Itt csendes eső után sokat találni tisztára mosva, de záporok után vagy az iszap borítja el, vagy a megdagadt patak árja magával söpri az Ipolyba.

Röviden összevonva irtam ezen ismertetést mert a tért nem akartam elvonni más közleményektől, de azt hiszem, elég ez utmutatásul a turistáknak és azoknak kik Drégelt felkeresik, hogy meg-

Rajz: Forster Frigyes

találják azt, mit onnét emlékül magokkal vihetnek.

Látogatói pedig Drégelnek mindig lesznek, mert a kit a mult emlékei s a feláldozó hazaszeretet példái lelkesíteni tudnak, kit szép kilátásban gyönyörködni akarnak, kik látni akarják a bibor-nok herczeg-primás által emeltetett Szondi-emléket, a remek kápolnát, honnét egy áttekintés alatt látni Hont és Nógrádmegye székhelyét és az egész Ipoly-völgyet, azok fel fogják keresni Drégelt.

Gyürky Antal.

*) Palánk kerítést jelent, váraknál védövet, ilyenül szolgált hajdan Palánk Drégelnek.

PAJOR ISTVÁN

Szondi György emlékezete.

(A Szondi-emlék-bizottság által első díjjal jutalmazott pályamű.)

„Hazádnak rendületlenül“ . . .

Vörösmarty.

I.

A templom áll; emlék a hős nevének,
Ki vértanuként halt meg a honért;
Késett soká, évszázadok telének,
Míg a magasztos eszme tettig ért;
Némán borongó szirttetőn, feledve,
Gyászolt a vértől ázott büszke rom;
Csak vad vihar ha csattogott felette,
Jajdúlt fel a vész-dúlta szent orom.

S e jaj-panaszban ott nyögött Mohácsnak
Sikjéről a bús temetői dal;
Mert a mi gyászt a végzet szánt hazánknak,
Ahhoz Mohács az első ravatal;
Itt szálla sírba a nemzet virága,
Királyi zsákmányt itt ejtett Csele,
Innen gyuladt ki pártok harczy lángja,
Isztambul így lőn félvilág feje.

Ki állhat-eilen a bösziült elemnek,
Mely fékevesztett dühhel tör, robog?
Siklós, Temesvár, Pécs, Tata elestek,
Sajjúk Fehérvárt és Esztergomot;
S most rajtad a sor sasfiak tanyája
Drégel! — falad már roncsolt omladék;
A vastekéknek záporát nem állja,
S hogy porba hullj, egy új roham elég!

Nézd győzhetetlen Ali harczy népét
Jó Szondi, és esdj békeért hamar; —
Mért ontni annyi hősnek drága véré?
Egy tenger a tar, egy csepp a magyar,
S a mint egy Allah ott-fenn az egekben,
A földön úgy lesz egy úr Szoliman;
Megnőtt a félhold szarva, s mérhetetlen
Árnyátúl a Nap elborítva van.

Ím kegygyel áraszt még Ali el téged,
Megadja a mit csak kíván szived:
Diszben vonúl ki megsanyart őrseged,
Te sérthetlen vagy s szép két gyermeked;
Mi kincset a vár halmozott magába,
Mi bajnokoknak legbecsesb vagyon:
A harczy ménnek, hű társid csatákba,
Mind óva lesz, s kísérnek szabadon.

De szörnyű lesz, ha még daczolsz, boszúja, —
Kövön kö, s élve ember nem marad;
Ozman-hadaknak Bécs felé van útja,
S káros, ha műlik, minden pillanat.
Igy a követség. — S Szondi György megadja
Gyorsan a választ, a hogy sürgeték:
Vérszínű zászlót tűz ki a falakra,
Mégérthetőbb jel, mint bármily beszéd!

És gondja van, hogy a mi hős szívének
 Legdrágább, attól végbucsút vegyen;
 Kezétől hullnak el a harczy ménék,
 Zsákmány gyanánt ne birja idegen;
 Máglyán lobog fel a mi kincset érő;
 S a kincsek kincse: a két kis fiú!?
 Lemondhat a hős önnön életéről,
 De róluk?! ... Hol van vasból férfit?!!

Oh nincs a honfi-szívének áldozatra
 Magasb eszménye, mint a szent haza;
 Ha ez veszélyben, törne bár darabra
 A vérző szív, meg kell hajolnia.
 Így érez a hős, és letörli könnyét,
 S a két árvától sajtva elszakad;
 Egy gondolatban fe'találja üdvét:
 Nincs a hazáért túlnagy áldozat!

Nyugodtan áll most ott mint egy hadisten,
 Körüle elszánt, lelkes kis hada:
 Felharsan a szó ajkán ihletetten:
 Csatára társak, éljen a Haza!
 S a kis seregben nincs egyetlen bajnok,
 Ki halni bátran nem kész a honért;
 A roppant tábor zúg morajl' alattok,
 S remegve hallja dörgni a vezért.

Bömbölve ontja gyilkoló tekéit
 Az álggy; ing a vár kemény fala;
 Kard, lándzsa villog; hajtvá zagya népit,
 Rohamra zúdul ozmanok hada.
 Egy százak ellen! ... Bízni hajh hiába!...
 Űtött a percz!! .. De lássa a világ:
 Mint küzdenek, mint mennek a halálba
 Érted Magyarhón a hű daliák!..

II.

Elzúgott a vihar, vértől piroslanak
 A túlerő alatt leomlott őrfalak,
 A hősök ajkait lezárta a halál;
 A gyilkos ellen egy élő lényt nem talál.

Mind hősül haltak ők, kegyelmet egyse kért;
 Karjuk most is merőn szorítja az aczélt,
 Melynek csapásitól ezernyi tar veszett, —
 Sirathatod Ali gyászos győzelmedet!

Mert él a Hon melynek romlását esküvéd,
 Él a Szabadság: a romhalmaz csak tiéd;
 A rom, melyből a mig fennáll egy morzsalék,
 Hirdetni fogja a védők dicső nevét;

Hirdetni fogja hogy: bár késve érkezett,
 Adóját meghozá híven a kegyelet;
 S e hűk között (a kit csodálunk annyiszor
 Erényiért) Első a bíboros Simor!

S örök tanú lesz e szent csarnok, hogy a hold
 Az isteni napnak csak múló árnya volt;
 Mert bár tiporva lőn ezerszer a kereszt,
 Nincs földi hatalom, a mely legyőzze ezt!

Pajor István *)

*) Szülőmegyeje által megkoszorozott barátunkat tudtunkkal ezuttal már a tizedik irodalmi kitüntetés érte..
 Emléklapunk nyomásának előhaladottsága oka, hogy ez első pályadíjat nyert lelkes költeményt, csak az ötödik ivre tehattük
 P. L.

Drégelvári séta.

Irtá: Haan Rezső.

1857-et irtak.

A kor ép alkalmas volt arra, hogy ábrándjai között feledje magát az ifju lélek.

Az ország nyomás alatt; lekötve a gondolat, elfojtva a szabad szó. — A haza polgárait szorosan fűzé egymáshoz a nyomás, a közös fájdalom. Reményeiben, érzelmeiben egy volt akkor a magyar; — az egymásiránti bizalmat, szeretetet pedig talán vigaszul adta az ég neki, hogy el ne vesszen kétségei között.

Remény a boldogabb jövőbe, visszasóvárgás a múltba. Ez volt mindennapi kenyeré a magyarnak.

És e sivár, örömtelen kor még is nagy munkát végezett akkor! Az érzélem nemesült, erősült a szeretet, a szenvedő háza iránt. A nyomás közelbe hajtá egymáshoz a nemzet fiait, akik aztán titkon, zárt ajtók mögött sirtak a költő dalán, ha a szívből kitört az elfojtott sohaj . . . s a hűrokon hangot nyert a közfájdalom.

Az akkori időkről igazán el lehet mondani, hogy „sirva vigad a magyar.”

Az irodalomnak arany napjai voltak azok!

A költőt, mint a magasabb lelkesedés fölcent apostolatát tisztelte a nemzet; és az ifju aki hivatást érte magában e pályára, bizonyos nemével az áhitatnak fogott első kísérleteihez s közelíté meg az oltárt, melyet fájdalom ma már vásári bódénak tekint a ronda haszonlesés és a törpe kalmárlélek.

Az én első irodalmi fellépésem is ezen kora esik. És pedig Drégelvárának leírása volt első kísérletem a nyilvánosság előtt, 1857-ben.

A rajz hű viszhangja volt azon fájdalmas benyomásnak, a mellyel a vár első látása lelkemre volt.

Mintha tegnap történt volna, olyan élénken emlékezem vissza.

Gyönyörű nap volt. Gyalog tettem meg az utat Drégel felé. Járatlan utakon, mondhatni toronyirányt mentem, hogy egy ily idylli kirándulás minden kelleméi egész teljében élvezhessem.

A távolság gyorsan fogyott előttem.

Szárnyaival emel a vágy, a képzelet. —

Alig kezdett még pitymallani. Itt-ott tücsök czirpelt; majd egy-egy kakas megkésétt kukoriko-

lása sivitott át a légen, amire aztán társai szomorú akkordban feleltek vissza.

Majd a kis szárnyasok reggeli hangversenye hangzék föl, az első napsugárra. A harang imára hívó szava, amely mértföldekre hangzik el a reggeli párázatban; majd a gulyák kolompja, csikósok ostopattogása, míg az erdőszélhez érve, elbusult nyájör furulyája szállal meg s fájva sirját a virágos völgyeket. . . .

Végre elértem Drégelt.

Meghatva álltam meg a romok előtt. Talán mert a valóság nem felelt meg a várakozásnak; vagy tán a romok sajátos komor tekintete volt hatással reám. . . .

Közel három évtized mult el azóta s mégis oly élénk színben áll a kép lelkem előtt!

*

Halavány sugára a boldogabb multnak! Szent oltár, a hazaszeretet oltára! Meghatva borul le előttem lélekben a honfi, s imára kulcsolt kezekkel esd áldást azok nyugalomára az égből akik itt küzdve hunytak el a honért, a kiknek sirja fölött a feledés éjszakájában nem nyujt világot a nemzeti kegyelet. . . . Ó pedig talán az a virág is amit keblemre tűzék, azok porából kelt ki . . . és az a szellő amely mint hideg lehellet érinti arczomat, talán azok fájdalmas sohaja, akik lépteim alatt nyugosznak a földben. . . .

Minden rom, minden dűledék a múltba sir vissza; szinte élő alakot nyert a képzelet előtt s szózatot ajkakkal mond regét, mely száll virágról virágra s a romok alatt pihen el. —

És a mig a komor romok között borong a lélek, figyelmedet olykor-olykor a gyönyörű vidék kapja meg.

Lenn virágos völgyekben a szeszélyes Ipoly, mint ezüst kigyó suhan át, magával ragadja az elfáradt gondolatot. Keletnek a H á l y o g o s, szemben ezzel az A r a n y d o m b, kitünő bortermő hegy. Valamikor arany levét szolgáltat az arany kupákba, a hősök lakomáihoz. — Körül hegy, völgy szeszélyes hullámszögben, majd a messze távolban ezeken túl: N ó g r á d csúcsa, N a s z á l szálás bércei; S z a n d a, a bujái magaslat és a sötét M á t r a. . . .

Ki ismerne rá e romokból, az egykor oly erős Drégelre: amely a történelem szerint kettős várból állott. . . . Kegyetlen munkát végezett itt az idő; de nem csak az idő maga, hanem segélyére volt kegyetlen munkájában a kegyelethiány is! . . . Ez szedte szét a falakat, dulta föl az ösök nyughelyét.

Ott azok az uradalmi épületek Palánkon 1809-ben Drégel falaiból fejtett kövekből építettetek! . . .

Sivár kor! . . . Hidegen gázol át a sirokon, szétdulja a fényes múlt emlékeit s a gyarló mindennapiság apró göröngyei közé temetkezik. . . .

Mig én, ki egy nemesbre hivatott kornak minden szenvedését s lelkesedését érzem át e perczen, csak félve merem lábaimmal érinteni a öldet, melynek minden porszeme egy-egy hős kiontott véréből piroslott egykor! És az a fűszál ábaim alatt, az a virág, mely oly hívogatólag int felém, talán az elhunyt kedves fölött megtört leányszív porából kelt ki. . . . Hisz a rege mondja, hogy a lányka ott küzdött ifja oldalán, fölfogta a rá mért csapásokat, s midőn a vár elestére a hős kardhegyére, a lány rablánczokra került — megtört bánatában az árván maradt kebel.

És az a sötét erdőség a vár körül, még messzebb nyújtja el a bánatnak árnyékát lelked fölött. —

Amott a „Magashát“ ennek aljában terül, el a völgy, hová az áruló varga temetve van s melyről „Vargató“ nevét is nyeri.

Igaz-e? avagy csak a nép élénk képzelete kívánta ekként sujtani a szörnyű bűnt, az árulást, még emlékében is. . . .

Amott hős Szondi nyughelye. Látni vélem rajt a hősi jeleket; a kopját és zászlót, amiket Ali basa tüzött a drága hamvak fölé, jeléül annak, hogy a hőst még az ellen soraiban is becsüli, tisztelni tudja. . . .

De elsöpörte az idők vihara azt is onnan. És az utód akit kegyeletes érzelme erre vezérel sejtelve után indulhat csak. Talán itt? vagy amott? De hát századok után végre is ki indulhat biztosra? — Hiába kérde az ibolyát, amely félve nyíl a hús bokoraljban, hiába a szellőt, mely titokzatosan sohajt át a lombokon, . . . nem ad választ

a csalogány, nem a szellő, nem a lomb, a tölgy. a szétszórt szirtdarab . . . minden néma. . . .

És talán jobb is így . . . A kor, mely hajlékot emel magának a nagy elődök sirboltjából, mit keresne e romok alatt? Talán áldozni a múlt emlékeinek? — Ó hagyjátok azt a tavaszi ibolyának, a mely reggelenként harmat könnyeket sir a drága hant fölött; a szellőnek, mely tova sirja a bánatot, s a csalogánynak, mely minden este altató dalt zeng fölötte. . . .

*

Ily fájdalmas hangulat uralta lelkemet, egész napon át, és elkisért egészen hazáig; velem volt még ott is s rá nehezedett lényemre még akkor is midőn Drégelről a leírást készítettem, a mely művem, talán nem is egészen indokoltan, eme fölajdulással zártam:

„E kor nem szomjuhozza a multak dicsőségét!“

Vagy talán nem is voltam egészen igaztalan ítéletemben. . . .

De nem! nem volt igazam. — Élt ekkor is néhány jelesünk lelkében a vágy: emlékekkel örökíteni meg Szondi nagy nevét, s később aztán alakult a Szondi bizottság is, s a megindított gyűjtések nem minden eredmény nélkül záródtak.

Huszonöt esztendő alatt adakozások után befolyt kétezer néhány száz forint!

Tekintve a magas czélt, alig számba vehető eredmény.

Mig végre ő, a korát meghaladó nagyság aki keblében hordja nemzete minden erényeit, aki nagy szellemével, ritka szívjóságával s gondviselészerű nagylelkűségével örök hálára kötelezte a nemzetet, akinek nyomdokin millió áldás kél napnap után. . . . Ő a jók között is legjobb — Simor János bibornok herczeg-prímás e romok felé is kiterjeszté áldó kezét, hogy egy maga hozza helyre századok mulasztásait! . . .

És im! ma már áll a gyönyörű emlék, hogy a késő századoknak adja át Szondi emlékét s hirdesse Simor primás nagy lelkét, fejedelmi bőkezűségét!

Haan Rezső.

Drégel.

„A lelkes eljár ősei sirlakához
S gyújt régi fényénél új szövétneket.“
Garay.

*Merengve állok Drégel szirtfokán
A dült falak között magányosan,
Oly jól esik a fáradtság után
Pihenni itt az est óráiban.
Titokzatos, haldólos csend van itt,
Homály terül lassan szemem elé,
A nap most hinti búcsu csókjait
A vár mohlepte romjai felé.*

*Mily néma csend! Az álom angyala
Kitárta már kezét a föld felett,
Csupán a fülmilének éj-dala
Az, ami még oly bájosan zeneg.
Ti is alusszátok, — régóta már —
Dicső fiak a holtak álmait,
Kiket a hős önáldozat a vár
Fokán egykor dicső halálba vitt!*

*A hold kibukkan a felhők megül,
S ezüst lepelt von a romok felett...
Gyors szárnyalással észrevétlenül
A mult időkbe száll a képzelet....
Zaj hallik a nyugalmas légen át,
Lágy esti szél kezd halkán lengeni...
Rom-sírkukat a hősök elhagyák,
S körüllebegnek Drégel szellemei...*

*Középen oltár áll, s a bajnokok
Az áldozat köré gyülemlenek;
Alatta nyaldosó tűz-ár lobog,
Mely rombolását gyorsan kezdi meg...
A láng: keblükben égő honfi-tűz,
Amely szívüknek bátorságot ad;
Oltár — a hon, mit annyi ellen űz
S önéletük reá az áldozat!*

*Lobog a láng, és füstje eltünik
A felhők közt, mint egykor Ábelé...
Igy haltak ők — Honért! de lelkeik
Föl égbe szálltak mind az Úr elé.
Utolsót lobban a tűnő tűzár,
A multnak képei eloszlanak...
A képzelet jelenbe visszaszáll,
S előtttem állnak a mohos falak...*

*Csak állok némán a romok között,
Lekötve tart egy titkos érzelem:
A porladó dicső dalják örök,
Szent álmait zavarni nem merem.
A béke fedje sírotok hegyét,
Egy szebb jövőről álmodozzatok,
S az elfajult, hálátlan nemzedék
Ne háborítsa szent nyugalmatokat!*

Czibulya Vilmos.

Drégel várának hősiei védelme 1552-ben.

(A cs. k. hadi levéltár eredeti okmányai szerint.)

Irta: Jankó E. Vilmos *)

KÖSZEG és Szigetnek Jurisics Miklós általi fényes védelme ösmeretes mindenki előtt, ki a hazai történelemben csak némileg is járatos. De Drégel várának ama nem kevésbé bátor védelméről, melyet egy maroknyi csapat császári katonákkal vezetjük Szondi György a tulhatalmas ellenséggel szemben kifejtettek, csak kevésnek van tudomása. ¹⁾ Jóllehet Szondi—miként Zrínyi—fejedelméért meghalni kész volt, cselekedeteinek ösmerete meg nem érdemlett módon majdnem a feledékenység homályába merült, a mi annak is tulajdonítható, hogy Drégel védelmének története felette ritkán, s csak a legrégibb, többnyire latin vagy magyar, tehát kevésbé hozzáférhető történeti munkákban említettik. Szolgálnak e sorok a derék férfiak emlékeztetésének felujtására.

I. Ferdinánd, az osztrák trónra lépésétől kezdve, de különösen mióta II-ik Lajosnak Mohácsnál bekövetkezett halálával annak örököse leve, kevés megszakítással folytonos háborúskodásba bonyolodott a törökkel. Így 1529-ben is midőn az ellenség Bécsig is elhatolt s a várost három év múlva újból fenyegette. 1536-ban Magyarországon Zápolya Jánossal és II. Solymannal háborúskodott, mely viszálykodás révén Buda, Temesvár, a Banáttal és még sok más város veszendőbe ment. A folytonos balszerencsét a pénzben és katonaságban való hiány, valamint a fölötté kezdetleges hadi szervezet idézték elő.

Drégel védelmének esztendejében is a hadi történet a szomorú, részben szegényes események egész sorát tünteti fel. Mindjárt a műveletek kezdetét egy Szeged mellett vívott és vereséggel végződött csata jelzi. Ezen csatában 5000 keresztény ember és 40 zászló képezte a győző zászmányát. A nemrég lezajlott dalmát mozgalomra emlékeztető győzelmi jelvényeket a budai basa Konstantinápolyba küldötte.

A győző Ali, június 1-én bevette Veszprémet, hol a csapatok fellázádtak és július

hava kezdetén már Drégel előtt állott. Az ottani várban és faluban elhelyezett csapatok száma immár nem határozható meg, a térvizonyok, valamint a katonaság állandó hiányából azonban az következtethető, hogy Drégel védőinek száma nagyon csekély lehetett. ²⁾

Drégel körül zárolásának első híre a császári csapatok parancsnoka Teufel Erazmustól eredt. ³⁾ Nevezett ugyanis Ferdinándnak már akkor eseli királyként kijelölt, és utóbb II. Miksa császári néven uralkodott fiával élénk levélváltásban állott. Teufel 1552. július 6-án „a délután 6-ik órájában“

*) Ezen, habár német kútforrások után, de maga nemében érdekes cikk a jeles „Streufleur's Österreichische Militärisch Zeitschrift“ 1870-ik évi XI-ik évfolyamának novemberi füzetében jelent meg, s részünkről csak kedves kötetünknek tartjuk hálás köszönetünket nyilvánítani. A bécsi csász. kir. hadi levéltár igazgatója Sacken altábornagy úr ő exjának, a ki minket a nevezett folyóiratban megjelent ezen cikkre figyelmessé tenni kegyes volt. De hasonló halánkat illik nyilvánítanunk a cs. kir. állami levéltár igazgatója Arneith úr ő exjának is, az általa kérelmünkre készséggel megküldött — általunk külön cikkben felhasználni kívánt — Drégelre vonatkozó érdekes adatokért. Végre még őszinte köszönetünket méltán megérdemlik Gömör Gyusztáv cs. kir. kapitány és György Árpád udvari fogalmazó urak, kik közül amaz a csász. hadi-, emez pedig a csász. állami levéltárakban létező Drégel és hősiei vonatkozó, részben alig olvasható okmányok felette fáradságos kivonatát nemcsak hivatalos készséggel, hanem valódi hazafias lelkesüléssel állították össze.

P. L.

²⁾ Előző évben vagy is 1551-iki november hóban csak száz főből állott Drégel őrsége, s még ebből is Teufel Erazmus fővezér előterjesztésére „a királyi költség-kiadások megtakarítási szempontjából „ötven“ szabadságoltatott. (L. cs. hadi levéltár XI. Fasc. 32. számát.)

P. L.

³⁾ A bécsi csász. ügyhadi mint állami levéltárak adatai szerint az utóbbi Palástinál elesett Sbardellati váci püspök s esztergomi prépost majdnem mindig együttesen teszik jelentésüket a királynak vagy fiának. Általában Sbardellati oly érdekeltséget tanúsított ez időben Drégel- és Szondi által képviselt magyar haza közügyéhez, hogy a drégeli emlék-kápolnában elhelyezett Szondi szobra mellett méltó helyet foglalhatna el, — s hisszük hogy fog is egykor!

P. L.

¹⁾ Ezt s a következő sorokat reánk Magyarokra vonatkozólag állítani nem lehet.

P. L.

Léváról kelezve azt írja, hogy Janosics¹⁾ sági parancsnoktól azt a levélbeli értesítést nyerte, mely szerint Drégel török gyalogsággal körül van zárva, s a basa sines már messze a vártól.

Teufel Erazmus arra kéri a királyt, küldjön neki segélycsapatokat, ő maga gyöngre arra, hogy Ali ellen fellépjen; ha azonban császári parancs folytán Sforza Pallavicini olasz csapataival, valamint Kunigsparg is hozzá csatlakoznának, ez esetben elég erős lenne arra, hogy a törököket Isten segedelmével megverje.

Teufelnek Miksához ugyanaz nap intézett egy másik levelében annak írója jelenti, hogy egy nemes ember által hozott hír szerint Ali már Drégel alatt áll s azt is tudják, hogy a várból a megszálló ellenségre már lődöznek, azonban a várba még nem. Ezen jelentést a segély iránti ismételt kérelem követi, mivel e nélkül Drégel okvetlenül elesik s ekkor a basa Léva és más városok ellen vonul.

Szorgalmas levelezőnk egy újabb — harmadik — levelében azt a határozott hírt közli, hogy Drégel körül van kerítve. Ujabban is segélyt kér, mert ha ama hely elveszett, akkor minden bizonynyal Léva, Gyarmat és Szécsény kerülnek sorra, pedig ezen városok csekélyszerű váracsalsal, vagy épen csak „útszéli kerítéssel“ vannak körülveve. Drégel elestével ezen helyeket sem lehet többé megvédeni s akkor aztán a bányavárosok is elvannak veszve. Erazmus jóslata fájdalom nagyon helyes volt. Arra is kérte a királyt, adjon Kunigspargnak parancsot a gyors cselekvésre, a mi azért szükséges, mert nevezett folytonos aggályokra hajlammal bírván, ezekkel tépelődve megkésheknék. Drégel várát, ő maga — már mint Teufel — egy magaslatról szemlélte (a vár négy mértföldnyire van Lévától), azonban azt, mintha faltörő ütegekkel lődöztek volna, nem hallotta.²⁾ Egy napra reá Teufel negyedik tudósítását küldi, mely szerint ma Janosics Ferencz még két tekintélyes nemessel hozzá Ságról átlövagoltak, s neki Drégel várának heves lövetéséről hírt hoztak volna. Azután ezek a hirmondók maguk is szerfelett csüggedtek s gyengeségüket ők is érzik a török-

kel szemben. Számukra nem volt egyebe, mint a királyi segély vigasza. Ezt a segélyt kérve kéri. De mindez már késő volt! Drégel már másnap július 9-én elesett.

Ezen helynek alig négy napig tartó ostroma és védelmezésére vonatkozó híreink felette gyérek. Mindössze csak azt tudjuk, hogy Szondi bátor embereivel több támadást visszavert s Ali által a vár feladására felhivatván azt felelte, hogy készebb meghalni mint a reá bizott jószágot kiszolgáltatni. A következő vonás is olyan, mely Szondit Zrínyi mellé állítja és méltó arra, hogy feljegyeztessék. Szondi ugyanis miután meggyőződött arról, hogy segítségre többé nem számíthat, tulajdon két fiát*) és két fogoly török fiut biborba öltözve és pénzzel ellátva Ali basához küldte azon kérelemmel, nevelné föl e gyermekeket vitézségben, őt magát pedig tisztességes temetésben részesítse, mert ő el van határozva az utolsó szál emberig magát védeni.

Erre Szondi az Úrvacsorát magához vevén, a ruházat-félét, drága szerszámot, pénzt és egyéb vagyont összehordatott s azt elégeté. Végezetül lovait is leszurta. A törökök utolsó rohama meghozta számára azt, a mit keresett, a becsületes halált. Szondi a várba már behatolni kezdő törököknek keményen ellentállott.

Jobb térdén megsebesülve, lerogyott ugyan de bal térdére támaszkodva nem szűnt meg mindaddig harcolni, míg több golyótól találva megöletett.

Ali, ki a bátorságot ellenségében is tisztelte, nem késett Szondi utolsó kívánságát teljesíteni s a hőst tisztességes eltemetésben részesíteni, mert midőn neki Szondi levágott fejét elhozták, azt a testtel együtt, az általa oly hősi leg védett váraacsalsal szemben levő hegyen elásatta és a sirra az eltemetett zászlaját és dárdáját feltűztette.

Teufel Erazmus, az annyira kért segély hi-

¹⁾ A bécsi cs. levéltárak okmányai szerint Janosics Ferencz volt neve a sági váraics parancsnokának.

P. L.

²⁾ Drégeltől nagyon távol fekvő magaslatról szemlélhette Teufel az ostromot.

P. L.

*) Ez fontos történelmi felfedezése volna a tisztelt szerzőnek, ki ez által hálára kötelezne minden magyar történetíró. De miután sem Tinódi és Forgács egykorú, sem Istvánffy amazokat követő korban élő írók nem említik Szondit fiait s ő maga sem reánk maradt leveleiben, kénytelenek vagyunk abban egyelőre kételkedni, — egyelőre mondjuk, mert Szondiról történelmi kútfőkben nyomozásunkban magunk is némi jelére akadunk annak, hogy az általa Alihoz küldött két fia Szondi saját gyermeke lett volna.

P. L.

ányában közvetlen közelből tanúja volt Drégel el-
estének. Miksához (ki atyjától szintén támogatást
kért Drégel megmentéséhez) július 14-én intézett
levelében vázolja a védők hősiességét és magatartását s
egyszermind Gyarmat és Ság elestét jelenti. Ez
a levél még nem is volt a magas címzett kezei
között s Teufel már is kapott ettől egy levelet,
melyben a király őt a mentésre ösztökéli. Teufel
ezen levélre azonnal válaszolva megjegyzi, hogy
Drégel nem adatott át az ellenségnek akként,
mint annak idején Veszprém, hanem az ellenség
azt rohamival vette be, mert a várban levők, „lo-
vagiasan, becsületesen s jól tartották magukat az
ellenséggel szemben. Minden erejéből „rajt volt“
így folytatja a levélíró, „hogy az ostromolt hely-
ből biztos hírt kapjon, úgy szintén azt vigasztal
és segélylél lássa el, mert találkoztak egy né-
melyek, kiknek 100 forintot is ígért, hogy neki
ilyetén szolgálatot tegyenek. De minnek utánna
Drégel hegyen van építve s ez utóbbit a törökök
szorosan körül zárolták, ennél fogva nem volt em-
berfia, ki akár ki, akár beférkőzni képes lett volna,
mi több, egynéhány kémjét és küldönczét meg-
fogták és megölték. Azon kívül a szomszéd he-
gyeken nagy tüzeket gyújtatott és segélyt ígérő
jelekkel biztatta a védőket. Miksát „becsülete, ke-
resztény hite és hűségére“ kéri, „hogy mindezeket
„bizonyosra higgye el. Azonban az általa kért
segély nélkül a vár megmentésére maga részéről
képes nem volt.“

Az akkori idők hadvezérére nézve valóban
nehéz is volt az iránta támasztott igényeknek
megfelelni, s ez magyarázza meg, még pedig könnyen,
a balsikerek hosszú sorát. Mi sem igazolja
a mondottakat annyira, mint ezen idők egyik
hadvezérének Puchleim Farkasnak, sógora Teufel
Erazmushoz intézett következő levele: „Az én
tanácsom az vala, hogy erőnket összevonták s az
összes török falvakat, mint Drégelt, Börzsönyt és
Szokolját égették volna el;*) itt voltak a legna-
gyobb készletek, s a töröknek nem maradt volna
sem élélmé, sem szekere, de még az ottani pa-
rasztoknak sem. Mindaddig azonban míg ez meg
nem történik, csak a saját vesztünkön munkálunk.

*) Német kűtfünk még Sesp és Martenau-t so-
rolja elő; lehetetlen csak gyanítanunk is ezen helyek jelen-
legi nevét. Drégel helység, Börzsöny és Szokolja tehát már
Drégelvár eleste előtt a törökök uralták.

P. L.

Erről én ismételtén tettem jelentést, de biz azt
váltig szólnék eresztették. Ha parasztok nincse-
nek, akkor a szegedi basa ment volna semmire,
így azonban a szekérvár segített rajta. Ugyanez
volt az eset Veszprémnél, hol meg a lövegeit nem
tudta volna továbbítani. Drégel előtt csak a pa-
rasztok dolgoztak és senki más; ilyen példa pe-
dig több is van. A hadi életben járja egy köz-
mondás mely így szól: neque mihi, neque tibi, s
ezzel készen van a tér két ellenség számára. Itt
a véleményemet írom meg, a ki jobban érti, szől-
jon az is hozzá“ (s itt következik oly passus,
melynek a szerző szerint is az eredeti német nyelv-
ben sincs értelme s mely ez okból le nem
fordítható magyarra.)

Történetünk korszakában ilyen és más pana-
szok majd mindegyik parancsnokló leveleiben elő-
fordulnak; sokszor neki mennek egyes magasabb
állású vezérő tiszteknek is.**) Így például Marchese
Castaldó az akkori főhadvezér ugyancsak nehez-
tel Aldana tábornokra, mint a kinek a már em-
litett szegedi csata elvesztését is tulajdonítja. S
midőn nevezett a reá bizott várat, mielőtt az a
töröknek akár csak színét is látta volna, feladta,—
ekkor Castaldó fájdalma és bosszúságában alig
tud szóhoz jutni. „Ugy kellett történnie“ — írja
Castaldó — „hogy ez az Aldana ki nemzetének,
de az egész emberiségnek csufját, szégyenét ké-
pezi, addig éljen, míg a kereszténységen ezt a
sebet ejti. — Fel sem tudja tenni az ember, hogy
ugyan mi vitte őt erre, hogy ha nem az iszákos-
ság, melyben váltig fetreng, vagy hogy talán ter-
mészetes gyávaságán kívül még valamelyes ördög
is megszállotta, a miért hogy annyi ezer lelket
elpusztított s a rosszlelkűsége által megrontottak-

*) Teufel — szerzőnknek itt tett jegyzete szerint —
szintén nem kedvezően nyilatkozik a magyar katonai véd-
erőről, s ezt írva július 28-ról Miksa királynak hozzá teszi
„hogy Drégel oly hősiessé állta meg helyét oka csak az
volt mert abban „császári Felségednek zsoldos katonasága
volt.“ (Hogy Teufel ezen állítása világos arcul csapása a
történeti tényeknek fölösleges czáfolunk. Teufel azt sem
látszatott tudni hogy Drégelvárat 10—12 ezer török váloga-
tott katona ellen csupán 150 vegyes nemzetiségű katona
védte, s ezek közt Selmeczbánya városbeli 28 volt, s hogy hont-
és nógrádmegyiek is részt vettek a védelemben Szondi ma-
gyar parancsnok vezérlete alatt, alig szenved kétséget —
Persze Teufel vádaskodásakor még nem tudhatta, hogy csak
néhány nap múlva a palásti csatában oldala mellett (valószí-
nűleg őt védve) több magyar főúr is el fog esni: mint Sbar-
dellati, Desewffy stb.

P. L.

nak még nyolcz ezret is utána küldött sat.* Alda-
nát végre is halálra ítélték, de Miksa neje, Mária
kértére mindamellett kegyelemben részesült.

Teufel Erazmus, kiről máris több ízben volt
szó, ép oly erőszakos, de kevésbé dicsteljes véget
ért mint Szondi. A palásti csata után Ali
által elfogattatván, Konstantinápolyba szállítatott.
Minthogy pedig a Zultánnal szemben nevét és rang-
ját eltagadta*) bevarratott egy zsákba és tengerbe
dobatott. Vele együtt, de valamivel későbbén halt

meg akasztófán Bornemisza György, a híres író
Pécsről (egy kovácsnak fia), mert Eger város vé-
delménél hősiessége által tünt ki.

Valamint Zrínyinek szigetvári hőstette a láng-
elméjű Körner költőt gyönyörű színművének al-
kotásánál lelkesíté, ép úgy dicsőítetett Szondi
Magyarország több kiváló költője által.

Ford. Bárczy Iván.)*

*) Ez sem mutat bátor katonai jellemre.

P. L.

*) Fogadja fordító úr ezen jeles, előzőkeny szíveségű
forditmányáért szíves köszönetünket.

P. L.

Szondi György emlékezete.

(A Szondi-emlék bizottság által második díjjal jutalmazott pályamű.)

Irtta: Csengeri János

„Rá visszasüt a nap“ . . .

Arany.

Igen! kápolnát, templomot a hősnek,
 Ki itt hullt el keresztért és honért;
 Kinek fejére glóriával fűztek
 Az angyalok örökké-zöld babért.
 Óh nemzetem! jöjj ide búcsu-járni,
 Hadd népesüljenek meg Hont határai;
 Mert szent e hely, mert Isten lakik itt,
 Hol frigyre lépnek a hon és a hit.

E gyöngye lanton, melynek méla húrját
 A két apróddal sírva pengetem,
 Hogy' tudná méltón Szondi hős kimulát
 Végig kivenni lankadó kezem?
 Ősz Tyrtaeus ha sírjából kikelne,
 Hozzá méltón talán a z énekelne.
 Szondi úgy halt, mint halni az ohajt;
 A sorok élén víva hősi bajt.

Mögötte nem marad Leonidásnak,
 Példát adó Zrínyinek ő va'a;
 És nemzetének és egész világnak
 Vezér-szövétnak gyűlt ki általa.
 Kodrus kisebb, mert győzelmet remélve,
 Sőt várva, tudva omlott ki a vére.
 Szondi azért halt, „elvégezte azt“,
 Hogy meghaljon, s nem áhitott vigaszt.

Honáért halni: szent, magasztos eszme,
 Legszebb álmom, mit kötő álmodott.
 Eleget élt, kinek dicső a veszte,
 A napja bár korán leáldozott.
 Ki vértanuja honjának s hitének,
 Annál a perczek századdal felérnek;
 Mert tett az élet méltó jelszava,
 A rest jóllét a pusztulás maga.

Óh nagy erény! Óh földfeletti lélek:
 Szemünk elfárad hogy ha reád tekint.
 Ott áll a várrom, csúcsán büszke bércnek
 Dicsőségednek emlékjeleket.
 Te valá' annak megfeszülő tornya,
 Melyet sokáig döngtetett a bomba,
 Nagyot zuhanva míglén összedőlt,
 De úgy, hogy tőle megrendült a föld.

Látjátok-e ott Mártont távozóban
 Ballagni búsan a hegy oldalán?
 Míg Szondinak csak annál ragyogóbban
 Gyúl égi szikra fenkö't homlokán?
 A máglya felcsap és a kincsek égnak,
 Végsőt hörögnek deli harczi ménak.
 Allah — s Jézus — kiáltás egybe/oly,
 Dől össze Drége!, a kis hanygyaboly.

Féltérdre hullva küzdesz a pogánynyal,
 A tar főket jó kardoddal szeled;
 Orozva míg egy nyíl'vessző döf által,
 S egy átkozott kar levágja fejed'.
 Szemközt a halmon Ali eltemettet,
 Fölötted zászlós kopiát lebegtet;
 Téged a gögös ozmán is csodált:
 Haláloddal legyőzted a halált.

S Ali hitette még, hogy ő a győztes?
 Hogy kard legyőzi a szeretetet?
 Minő csalódás! hisz ő volt a vesztes,
 Bár diadalt tombo'va ületett.
 Az omló por bár el van szórva — veszve:
 Örök, mely abból sarjadott, az eszme.
 Virága fönn a mennyekben virúl,
 Ha rája vértanunak vére hull.

Ali hatalma ház futó fővényen,
 Egy fúva'omra széthull az alap;
 Barátja nincs, csak rabszolgái épen,
 Melyeknek száma apadton-apad.
 Szondit nem ölte meg a test halála,
 A sír öléből szelleme kiszálla,
 Közöttünk él, munkál szünetlenül,
 Míg példáján magyar szív felhevül.

Nagy Isten! nekünk, a ki Szondit adtad
 S hazánkra oly fényt árasztál vele,
 Vedd kegyesen tömjénét e falaknak,
 Miket hazánk főpapja emele;
 Oltára itt is hogy legyen nevednek,
 Buzgó fohászt, hol milliók rebegnek:
 Kikért itt Szondi éltet áldozva,
 Legyen boldoggá nemzet és haza.

Csengeri János. *)

*) Dr. Csengeri János úr jelenleg budapesti állami rendes tanár, ki szép költői műveiért szintén többször nyert kitüntetést.

Drégeli ereklyék.

I.

Drégelvári golyók.

DRÉGEL ostromának leírását tisztelt munkatársaink czikkeiből már ismerik olvasóink. Feltűnhetett előttük, hogy dacára Szondi és társai hősiei védelmének, Drégelvára — ellenkezőleg Kőszeg, Eger, Sziget, s egyéb ez időbeni váraink ostrom-tartamának — alig négy-öt napig tartotta magát. A vár leg-erősebb tornya tudvalevőleg, a török álguk megkezdett lövései után összerogyott, maga alá temetve Szondi vitéz hadnagyát Zoltayt.

Oka az ostrom oly rohamos sikerének kétség kívül Drégelvár gyenge építészeti szerkezetében rejlett, mely csak kevés ideig birt ellentállni a török tűzérőség golyóinak, melyek — történeti feljegyzések szerint — nagy és kisebb

álgukból lövettek a várba. Tinódi világosan írja: „A vár törésére álgukat állittata, (Ali)

négy álguja, hat taraczkja neki csak vala.“ Mily nagy menységben szórathattak ezekből a golyók, elképzelhetjük onnan, miszerint még napjainkban is, tehát háromszáz éven túli időben még mindig találtnak a romok közt vagy alattok golyók, melyek az első ostromra vallanak, mert az ezeken kívül találtak, amazoktól elűtők, s így a későbbi egyes kis ostromok idejéből származhatnak.

Azon helyzetben vagyunk, hogy Drégel első történelmi nevezetességüvé vált ostromából bemutatathatunk itt rajban egy kisebb, és egy nagyobb golyót huszad részbeni nagyságban feltüntetve. Amaz 2 klg. és 70 dekát nyom, míg emez 23½ kilogramot. Ezen golyók az általunk Drégelen felállítani tervezett

„drégeli ereklyék“et magában foglalandó emlékgyűjteményben láthatók lesznek.

P. L.

II.

Egy drégelvári kemence-maradvány 1514-ből.

Z imént bemutatott drégeli golyóknál még érdekesebb- s úgy történeti mint iparművészeti szempontból is nevezetesebb drégeli leletnek tartjuk azon kályha-töredé-

ket, melyet pár év előtt egyik kirándulásuk alkalmával két tisztelt, teljes hitelt érdemlő barátunk, Drégelvár romjainak törmeléke közt pálczáikkal keresgélve talált, s később nekünk felajánlani szívesek voltak.*)

Ezen kályha-töredék -- sajnos -- hogy nem nagyobb ott is hol leg-hosszabb 11 c, méternél, s 7, hol legszélesebb ; különben ügyes rajzolónk azt hüvebben mutatja be tisztelt olvasóinknak bármely hosszas leírásnál. —

Anyagának külseje, belseje, s az egésznek formáiója emlékeztetnek a Salzburgban máig fenálló régi érseki vártan látható híres kemencéire,

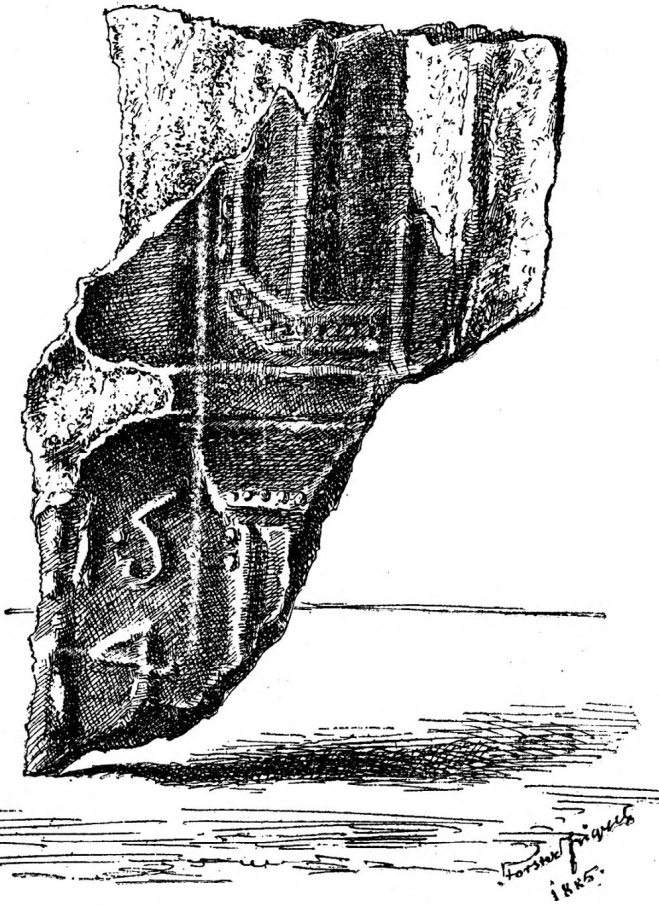
valamint a budapesti iparművészeti muzeumban őrzött csejtevári stb. kályha-maradványokra.

Részünkről sem tartván minden régi kinézésű — kivált pénzért vehető — leletet valódi-

nak, bemutatuk „drégeli ereklyénket Pulszky Ferencz muzeumi- igazgatónak mint teljes hitelességű régészeti szaktudósunknak, ki e kályha-maradványt szintén valódinak találta s érdekesnek az iparművészeti muzeumbani elhelyezésre. — De miután nekünk tervünk a Drégelre és Szondira emlékeztető tárgakat egy, a Szondi- emléképolnában őrzendő „Szondi szekrénybe“ elhelyezni az utókor számára is: ennél-

fogva ezen kályha-maradványt szintén oda felajánlottuk, hol azt úgy megyei mint hazai turistáink látni fogják.

P. L.

*) Ezen majdnem hihetetlennek látszó kályha-töredék szerencsés találói Dr. Bakó János hontmegyei főorvos és Verebelyi József ipolsági kir. járásbíró. Mily véletlen szerencse kellett ahhoz, hogy a Drégel várát századokig ért barát- és ellenség által elkövetett rombolások után is nemcsak találni még egy kályha-maradványt, melynél egykor Szondi is melegedett, hanem ezen fölül egy olyat, melyen épen a kályha-készítésének évszáma is feljegyeztetett az illető fazekasmester által! E szerint e kályha-töredék még II. Ulászló Dózsafele korából származik.

P. L.

Drégel vára.

Irta: Kubinyi Ferencz.

GY kiált fel tünődésében koszorús költőnk kinek kedvencz hős-alakját képezé Szondi, a nagy, a dicső — ki méltó osztálytársa vala a legfőbb dicsőségben: a hazaért való önfeláldozásban Zrínyinek, Dobónak s ki számíthatná elő mind őket, a hősokeket, kiknek magasztos tetteivel telvék történetkönyvünk lapjai?

Valóban, ha Szondinak nem is emelne az elismerő utókor kőből emléket — dicsőült szellemének sugárzó halantékára már rég feltette a történelem múzsája a hősoke babérkoszorúját.

Jerünk, keressük fel a helyet, mely Szondi drága vérért felitta

A romokban heverő, hajdan erős drégeli vár egyike azon szent helyeknek, melyekhez nagy történeti emlékek vannak kapcsolva s melyek látására keblünket lelkesítő, valamint fájdalmas érzelmek töltik el.

Fekszenek dűledező romjai Hont vármegyében, az Ipolyvölgy egyik magas, erdővel benőtt sziklacsúcsán, Drégel-Palánk falutól negyed órányira, gyönyörű vidéken. Felülről tágas kilátás nyílik az Ipoly völgyére, melynek közepén, számtalan kanyarulatokban kigyózik ezüst szallagként, zöld rétek közt, az Ipoly folyó.

Hogy ki építette legyen a drégeli várat és mikor, arról nem adnak történelmi kútfőink felvilágosítást.

A XIII. század második felében Drégel (Dragul) helységet Szelcseni Marót, Mátyás fia birta, ki ezt, mint a honti vár alól felmentett szabad birtokot, a királytól nyerte volt adományban — minthogy azonban utóbb a hűtlenség ösvényére térve, a lázongó kúnokhoz csatlakozott, IV. László király tőle azt visszavévé és híveinek, a Huntpáznán nemzetségből eredett Ders és Demeter testvéreknek, Hunth fiainak adományozá, 1274-ben, s ezeket Drégel falu birtokába Byli

„Hol van a bérez és a vár fölötté,
Szondi melynek sánczait védlette,
Tékozolv híven életét;
Honnan a hír felszáll s arczulatja
Lángugárit távol ragyogtatja,
S fényt a késő századokra vét?

Kölcsey.

Kemus, királyi biztos által, az esztergomi káptalan tanuskodása mellett, be is vezetetté ¹⁾

A Huntpáznán nemzetség azon időben nagy tekintélynek örvendett hazánkban. Egyik tagja, Bukén gróf sógorságban állott IV. Béla királylyal minthogy II. András király egyik nővérének leányát birta nőül — mint ez IV. Béla királynak és az esztergomi káptalannak 1260. évben kelt okleveleikből kitűnik, melyek szerint nevezett Bukén gróf fia szintén Bukén gróf — anyjának, Erzsébet asszonynak, hozománya és jegyajándéka fejében négy csalóközi falut adott volt át. ²⁾

Hont vármegyében több ága virágzott ezen nemzetségnek, kiterjedt birtokokat ismerve tulajdonuknak. Egy ág birta Kóvárt, Nagy-Csalomiát, Kis-Csalomiát, Leszenyét, Szelényt, Apátit, — Hont, és Ribát, Lőrinczit stb. Nógrád vármegyékben; — fent említett Ders és Demeter testvérek ágának pedig a litvai másképp hradnuki (jelenleg csábrági) vár képezé törzshelyét, a hozzá tartozó uradalommal együtt, mely királyi adományok és vételek által egyre nagyobbodott.

Hogy 1274. évben, mikor t. i. nevezett Ders és Demeter Drégel falut nyerték, a hasonnevű vár fenállt-e már, adatainkból ki nem tűnik, de hogy tizenegy évvel később, 1285. évben már erős vár koronázta a drégeli várhegyet, látjuk a fent nevezett Ders és Demeter közt ugyanazon évben, az esztergomi káptalan előtt létre jött osztályos egyességből, mely szerint egyrésről a litvai másképp hradnuki várat, az ahhoz tartozó két Chabrad, Waralya, Cherg, Új-Worbuch, Damanyk, Alsó-Pomath másképp Bekesteleke, Bagun, Chasyta, Perendfalva, Tapulcha, Legen, Marouth, Sarlou,

¹⁾ Árpádkori új okmánytár, IX. köt. 54—55 ll., hol hibásan áll Dragus — Dragul helyett.

²⁾ Árpádkori új okmt. VII. köt. 535 és 543 ll.

másik Warabuk és Szuha falukkal együtt említett Ders — más részről pedig a drégeli várat és az ehhez tartozó két Drégel (Dragul), Bereche, Hunt, Vezke, Scalanya, Teser, Huruso, Jablonch, és Pudkusan falukat nevezett Demeter nyerték osztály részül.¹⁾

Ezen birtokok közül Drégelt, Hontot és Legént nem sok idő múlva föntnevezett Ders és Demeter elveszték, minthogy azok birtokába IV. László király parancsa folytán Dobák fia Demeter, a Dacsó család őse s ennek rokonai lettek az esztergomi káptalan tanúskodása mellett a király és az esztergomi érsek kiküldött biztosai által bevezetve²⁾ — úgy látszik azonban, hogy a Dacsó család sem maradt ezen faluknak sokáig birtokában, minthogy annak, hogy ezen falukat a következő századokban valamikor birta volna, ezen család okleveleiben semmi nyomát nem leljük.

A drégeli várról a következő XIV. századból is emlékeznünk oklevelek,³⁾ és a XV. század első felében ezen vár a hozzá tartozó uradalommal együtt, királyi adomány folytán, az esztergomi érsek birtokába került, kik az előbbeni kisebb-szerű lovagvárat megnagyobbítva, erősséggé alakították át.⁴⁾ Történelmi szereplése azonban a XVI. század közepére esik, mikor ezen vár néma tanúja lett oly férfias önfeláldozásnak és hősiességnek, mely neki csakhamar történelmi nevezetességet kölcsönzött.

Ugyanis Szoliman török császár, mint János király özvegyének, Izabellának s a kis János-Zsigmondnak pártfogója, már 1541. évben Budát hatalmába kerítvén, 1552-ben hatalmas seregeket küldött Magyarország többi részeinek elfoglalására, s míg Amhat basa százhatvanezer emberrel Temesvárt, Lippát és Szolnokot vevé be, Ali budai basa északnak vezeté hadait, Nógrád, Hont s a szomszéd vármegyék erős várait elfoglalandó.

Ekkor már Drégelben királyi őrség létezett s a mint Ali basa számtalan fegyvereseivel az Ipoly völgyében előnyomult, fent a várban vitéz Szondi György és Berfalusi György valának pa-

rancsnokok. Az utóbbi azonban családja látogatása miatt a várból távol lévén, abban parancsnokul egyedül Szondi maradt, mintegy ezer fegyveresből álló őrséggel⁵⁾

A török kézre került Drégel negyven éven át nem is szabadult fel a török uralom alól. Mert a környéken tanyázó királyi hadak Teuffel Mátyás elhamarkodása miatt Palástnál szétveretvén — egyhamar sehonnét se jöhettek felszabadító seregek. Ezen felül a törökök nem csak hogy Drégelt meg-ersősítették, hanem lent az Ipoly közelében Palánk nevű terjedelmes erődöt építvén, az ostromot felette megnehezítették.

1593. évben azonban megfordult a szerencse s a törökök, a győztes keresztény fegyverek elől hátrálva, egymás után mind elveszték a negyven év előtt elfoglalt várakat. Mert a mint Tieffenbach és Pálffy hadaikat Majthényi László zólyomi, Pogrányi Benedek korponai és Fáncsi György bozóki kapitányok fegyvereseivel egyesítve, Füleket megvették, a környékbeli várak u. m. Ajnácskő, Somoskő, Divény, Kékkő, Hollókő, Buják stb. török őrizetei be sem várva őket, futásnak eredtek s üresen hagyák az őrizetükre bízott várakat.²⁾

Hasonló sors érte Drégelt is, midőn t. i. Pálffy Miklós magyar hadaival 1593. évi december hó elején kemény hidegben, Drégel alá ért az Úr Isten — mint Thurzó György írja — úgy megrettentette a törököt, hogy az ép várost (Palánkot) meg nem gyujtván, üresen hagyta s a másik kastélyt (Drégelt) szintén odahagyva, felgyújtá ugyan, de a tüzet a magyar vitézek csakhamar elolták s a várban nem nagy kár esett³⁾

A nagy hideg miatt a magyar hadak Drégel alatt soká nem táborozhatván, Pálffy a drégeli és palánki várakban kapitányul Nagy Egyedet — Thurzó Nagy Ferenczet ír⁴⁾ — hagyta, maga pedig seregével Füzes-Gyarmat felé vonult tovább.⁵⁾

¹⁾ Részünkről sehol hiteles nyomára nem akadtunk annak, hogy Drégel őrsége ezer fegyveresből állott volna. — Továbbá engedje meg tisztelt tudós barátunk — ki az Árpádkori okmánytárat egy egész kötettel gazdagította, — hogy tekintettel ez emléklap szűk keretére, s azon körülményre, miszerint nagy becsű cikkének vétele előtt már másoktól közöltük az ostrom leírását, ennek tehát e cikkéből közlését elhagytuk. P. L.

²⁾ Istvánffy, Hist. Liber XXVII.

³⁾ Thurzó György levelei, L. 42. l.

⁴⁾ Thurzó György levelei, L. 43. l.

⁵⁾ Istvánffy, Hist. Liber XXVII.

¹⁾ 1339. évben László nádor által átírva; — a br. Nyáry család levéltárában.

²⁾ Árpádk uj okmt. IX. köt. 553—554. és 572—573. ll.

³⁾ Fejér, Codex dipl. Tom. VIII, Vol. 4. 626. l. és Tom. IX. Vpl. 3. 674. l. stb.

⁴⁾ Bél, Not. Hung IV. köt.

Nagy Egyednek s a parancsa alatt állott örségeknek nem sokára alkalmuk nyílt, vitézségüknek jelét adni — mert alig hagyta el Pálffy a vidéket s már is a következő évi január hó utolsó napján a törökök Drégel és Palánk alatt termettek, négy zászló-allyasal, mint Ortel feljegyzé — de a várbeliek által csakhamar szétverettek, lovakból és fegyverekből állott zsákmányt hagyva azok kezei közt. Ily kirohanások s apró csatarozások különben Drégel, mint határ erősség környékén majdnem mindennaposok valának.

Nem sok idővel ez után Drégel Mátyás főherceget fogadá be falai közzé, ki seregével a nógrádi várat ostromló magyar hadak segítségére sietve, itt töltött egy éjszakát.¹⁾

1596. évben Vidffy Videt találjuk mint parancsnokot a drégeli erősségben, ki azonban csak rövid ideig viselhette ezen tisztséget, mert azon hadjáratban, melyet Miksa főherceg ugyanazon évben az előnyomuló török császár, Mohammed ellen indított, ő is, mint drégeli várparancsnok részt vevén, a mezőkeresztesi ütközetben — okt. 26-án — midőn az eleinte megfutamodott törököket ő és Bory Mihály, nógrádi várkapitány a lovasság élén üzőbe vették volna s harczoaik a törökök által odahagyott tábor kincseit megpillantva, az üldözéssel felhagytak s a tábor fosztogatásához láttak — az időközben tulnyomó erővel visszatért törökök által mindannyian — Vidffy és Bory is — sok magyar, német és cseh főurral és vitézzel együtt leöltek.²⁾

A törökök azontúl gyakrabban jelentek meg Drégel alatt. Így írja Thurzó 1599. évi október 9-én: „a török álnokul tartja a frigyet, mert Drégelt és Nógrádot ostrom alá fogta, de még nem lövik — a tatár váltig rabol“ . . . mindazáltal

Drégelt és Palánkot az 1606. évi zsitvatoroki békekötés továbbra is Ferdinand király birtokában hagyta, s mint egymást támogató erős végvárak országgyűlési rendeletek folytán időről időre köz-erővel erősítették meg, mint erről az 1608. XV. — 1613. VIII. — 1622. XXIII. — 1635. XC. — 1647. CLIII. stb. trvezikkek tanuskodnak.

1649. évben a drégeli és palánki erősségek csel által ismét török kézre kerültek, mert az alatt mig a török császár követe Bécsben időzött, hogy az addig tartott békét megújítsa — a budai törökök egy kalandos csapata, éji csendben, a várat őrizeteitől nem is sejtve, hagsókon a falakat megmászta s az őrségeket részint felkonczolva, részint rabságba ejtve, mindkét erősséget elfoglalá — m- aztán heves kifakadásokra szolgáltatott okot Bécsben s a török követ külön küldött által tudatá is a budai basával Ferdinand király neheztelését — de a budai basa kész volt a felelettel: hogy Forgács itt, Zrinyi amott nyugtalankodnak, s ő Drégelt visszatorlás jogán foglalta el — s ez azontúl török kézen maradt mindaddig, mig a törökök az országból, tehát innét is kitakarodni kényszerülvén, Drégelt és Palánkot fölégették és elpusztították.

A palánki erősségnek nyoma sem maradt — a drégeli várnak részben még fenállanak falai — de elnémultak azok körül a fegyverek csörömpölései s a haldoklók nyögései, — csak a szél üvölt olykor odafen s e szent hely látogatója sohajtva kiálthat fel ihlett költőnkkel:

Pusztá vagy ó kiomlott vér szent helye! néma homály leng
Vad bokor árnyaiban szirteid orma felett.
Ah de romod tetején az örök hír égi virága
Csillagi fényében századok óta virul.

Kubinyi Ferencz.

¹⁾ Istvánffy XXVIII. könyv.

²⁾ U. ott. XXX. könyv.

Hős Szondi emléke.

(A Szondi-emlék-bizottság által dicsérettel kitüntetett pályamű.)

Irta: Plachy Bertalan. *)

Emlékezzünk régiekről.

Szótalanná lesz kobzom gyenge hurja,
Nagy „vateseknek” ¹⁾ hangja szól bele,
Szívetbűvölő daluknak zenéje,
Együtt dallani velök merjek-e? ²⁾

Es mégis buzdít szívem gerjedelme,
Hiszen Drégelnek vára, honti vár,
Hont készít most ünnepet nagy nevének
S ünnep népe tán honti dalra vár?

Még áll ős Szitnyánk és lassu folyással
Ömlenek Dunánk szöke hajjai,
Bár fájdalom, a föld szálló porával,
Rég elvegyültek Szondink hamvai.

Magasra száll a sas bérceink felett,
Nagy kört írva le, miként hajdanán,
Csak az utódnak lön lassú esése,
Völgybe szállítá sorsa mostohán.

S tekintete völgyének szűk köréből
Alig ér már föl a nagy alakig,
Bámulni tudja — követni tudná-e
A középkori magyar „Római”?

Ott áll még Drégel szerény, kies halma,
Hont és Nógrádnak völgyei felett,
Dicső emléked — ércbe köbe vésní,
Szondink — megértett népünk tégedet!

Mi alig tudunk élni a hazáért,
Életet adni, tudtál érte te!
A hit és haza egygyé lön te benned
Nagy, homerosi idők gyermeke.

Légy százszor áldott Sionunk főpapja,
Akarád, s a mult ölte alakot,
Büszkén hirdetve késő századoknak,
Honszerel'm s hit mit együtt alkotott.

Rég volt Széchényink gyászos este óta,
Együtt a honfi-ünnep és ima,
Ő térjen vissza, s visszatér az áldás,
Az eltűntnek hitt szép harmónia!

Amit az emlék most életre hívott,
Legyen az érzés tartós és erős,
S nyugodtan pihen nem ismert sirjában,
Zsolozsmánk után a drégeli hős.

*) Hontmegyének hazafias ügybuzgalmáról ismert hír, tanfelügyelője. P. L.

¹⁾ A költő prófétának, a legnagyobb költőnek a római classikusok által használt latin neve.

²⁾ Kőlcsey, Czuczor, Arany, remek költeményekkel dicsőítették tudvalevőleg a drégeli hős emléket.

³⁾ Ezen sorban és a következőben — azélmás történet — az ünnepély vallásos és hazafiai jellegére, mely a Széchényi requiemek óta Szondi jellemének megtestesüléseképen ez alkalommal nyilatkozik először, s azon ohaj nyert kifejezést, hogy ezen kettős érzelem folytonosan áldásosan együtt működjék.

Drégelről török források alapján.

Közlő: Dr. Velics Antal.*)

DRÉGEL sorsáról a török uralom idejéből az úgy nevezett defterek, vagyis a török kormányzat egykoru számviteli könyvei érdekes adatokat tartalmaznak. A hely akkori népesedési, nemzetiségi, gazdasági viszonyai és azon szerep, mely az erősségnek a török határvárok rendszerében jutott, e feljegyzésekből legjobban vehető ki, s ez okból közülük néhányat itt közzé tenni kívánunk.

A bécsi császári könyvtár mxt. 531. számmal jegyzett török codexe szerint 1562-ben Drégelen 61 ház létezett.

17 évvel későbbben már a város csak 47 házra terjedett. Az erre vonatkozó adatokat—melyek egy a m. nemzeti muzeumban őrizett defterben maradtak fenn, szó szerint közöljük:

1579. év. Drégel város. ¹⁾

Kapás Mátyás; Dósa Jakab, fivére Benedek; Szakali Fábián, fia Benedek, fia Bálint; Kis Tamás, fia Miklós; Tót Benedek; Farkas Sebestyén; Kovács Antal; György bíró Antal, fia Lőrincz; Farkas Farkas, fia István, fia Berta; Gyenős Pétör; Tót Bálint, fia Pál; Tonka Antal; Goruch Péter; Beke Miklós; Miklós varga, fia Márton, fia Gál; Vig András; Kató János, fia Fábián; Szakal András; Petros György, fia Pál; Tót Máté, fia Pál; Vig János, fia Tamás; Bozsán Dömötör, fia Geczi, fivére Pál; Bagi Gergely, fia Ambrus; Kálnó György; Dancsó Pétör, fia Pétör; Bagoly István, fia Sebestyén; Bagó Balás, fia Jakab, fia Pál; Bagi Jakab, fia Márton; Tamás bíró, fia Balás; Vörös Kelemen Pál; Szerb Ambrus, fivére Benedek; Kapás János, fivére Orbán; Kovács Benedek, fia Antal; Kovács Imre; Tonka Imre,

*) Nagyon megtisztelve érezzük magunkat ezen több tekintetből, különösen ránk hontiakra nézve érdekes, sőt a maga nemében történeti szempontból is nevezetes cikknek közölhetése által igénytelen lapunkban, s ezt egészen érdemtelenül első sorban Dr. Kammerer Ernő ur hazafias rokonszenvének, másodsor pedig Dr. Velics Antal úrnak, mint a török írók lefordításával foglalkozó honfitársunk készségének köszönjük.

¹⁾ Ime mily érdekes adat nekünk hontiaknak tudnunk hogy Drégelből a törökök várost alakítottak. P. L.

fivére Gergely, fivére János; Bag... Balázs; György Barna Tamás, fia Pál, fia Kilián; Antal János, fia Pétör; Pál Kovács György; Tonka Orbán; Mónár István; összesen 47 ház. ²⁾

Jövedelem 18,800 akcse. ³⁾

Kapu 47, mindegyik 50 akcsevel.	2350 ak.
Buza 250 kila	3000 "
Kétszeres 200 kila	1200 "
Must 2200 pint	8800 "
Lencse, borsó,	230 "
Méhkas-adó	200 "
Bidaat (uj adók)	500 "
Fa- és széna-adó	1170 "
Destibani (botbüntetés váltása)	100 "
Kender- és len-tized	60 "
Hagyma-, fok-hagyma-tized	50 "
Káposzta-tized	55 "
Szalma árából	50 "
Mátka-adó Drégelvára musulmán és hitetlen lakóitól	120 "
Tapu-adó (földbér).	50 "
Kert-adó Drégelvára musulmán és hitetlen lakóitól	120 "
Rét öt kaszásra Hidvég község határában, jelenleg Ferhád bég mirлива (nógrádi szandzsák bég) kezében. Adója	10 ak.
Pap-féle rét szántófölddel Ferhád bég kezében, 15 kaszásra. Adója	30 ak.
Ferhád bég malma, egy kerekre készült	50 "
Hamza aga, Drégelvár dizdarjának (parancsnokának) egy kerekű malma	50 "
Mészárszék-adó	50 "
Drégeli vásárok jövedelméből befoly	150 "
Jövedelem . . . , hidak vámjából (200), erjesztett italokból, salétromból (s hasonlók) kincstári jövedelmekből	3800 "
Badhavaa jövedelme (apróbb vétségek)	

²⁾ Tehát ez időben még a napjainkban virágzó Bottka és Csókás régi köznemesi családok elő nem fordulnak. P. L.

³⁾ Hatvan akcse ez időtájt körülbelül egy magyar aranyat ért.

⁴⁾ El kell ismernünk, hogy török uraink a „Gleichberechtigung“ elvét szebben fentartották, mint az utánuk következők. P. L.

bírságai) 200 „

Ezekhez járul amaz 1000. a. tapuadó (földbér) melyet a város lakossága a város határához Patak helységéből birt szántóföldek és rétek után fizet.

Drégelben a defterek feljegyzései szerint kisebb számú jancsárság és tüzérség is állomásozott ugyan, de őrségének nagyobb részét amint kivehető, a török haderő segédesapatai, a jó részben keresztény „martalosok“ nevű délszlávok és török, de nem a rendes létszámhoz számított ugynevezett „azábok“ képezték.

Az egyik 1586—1587-ik évi bécsi rúznám-cseben, mely a katonai szolgálatok fejében történt birtokadományozásokat tartalmazza, a következő adatokat leljük:

1. Nógrádi nahie (alkerület) a nógrádi szandzsákban (kerületben) Velí bin Timúr drégelvári szerbőlük (9—10 emberből álló jancsárcsapat feje) hűberadomány. Kis-Túr falu stb.-ből évi 1700 akce jövedelem.

2. Ugyanott

Abdurrahmán bin Hüszsein drégeli topcsi (tüzér) hűber-birtoka: Szete falu stb.; évi jövedelem 1700 akce.

3. Ugyanott

Hasszán Diváne drégeli szerbőlük (jancsártizedes) hűber növelése 1800 akce, Drégel városából.

4. Dsemázi ül akher hó, 995. (1587. május-júnus.) Ugyanott.

Mohammed Boszna drégeli azáb hűber — javítása. Részlet Hidvég satb. faluból 1600. akce.

5. 996. Moharrem hó. (1587. december) Rezván Diváne drégeli vitéz hűber-többlete Borsos. Berényben, 1700. akce.

6. Ugyanott.

Ferhád bin Ali drégeli azáb hűber-javítása Részlet Szakálából stb., 1600. akce.

„Martalosok“ 1573-ban összesen 63 volt a várban, Bazárlú Júnisz aga parancsnoksága

alatt. Vezetőjük, útmutatójuk Radics volt előbb lovas futár. (Muteferrika)

A „martalosok“ 1588-ik évi névjegyzékét itt adjuk: „A Drégel várában állomásozó martalosok dzsemáetje (csapata) Ali Diváne aga alatt 997. évben. (1588. november 19-től 1589 november 9-ig). Az aga napi zsoldja 11 akce.

Hasszán Mohammed szermaje (százados) napi zsoldja 7 akce.

Radol Diváne szeróda (tizedes) csapata. Radol Diváne. napi zsoldja 5 akce. Jován Péter, stb. összesen 6 ember, napi zsoldjuk fejenként 4 akce.

Mohammed Hüszsein szeróda csapata. A szeróda napi zsoldja 5 akce. Legénysége: Radosák Radovi, stb., összesen 6 ember, fejenként 4 akcevel.

Jován J . . . szeróda csapata Jován J . . . zsoldja 5. a. Emberei: Musztafa Diváne, Pavel Peter, stb. össz., 7. legény, 4. akcevel.

Radosák szeróda, 5. akce zsolddal Stójtján Gregor, stb. össz. 8. ember, napi 4. akce zsolddal.

Mahmúd Abdalla szeróda, 5. akcevel, — emberei, úgy mint Hüszsein Ahmed, Jován Radon, stb. összesen 7-en, 4 akce zsolddal.

Ibrahim Abdalla szeróda zsoldja 5 akce, 7 embereié pedig 4. Ezek: Radovics Tamás stb.

Vuit Adonko szeróda csapata. A tizedes zsoldja 5 akce. Emberei: Oszmán Diváne, Damján Jován, stb., kiknek napi zsoldjuk 4 akce

Veli Diváne szeróda 7 emberrel. Legénysége: Radko Nikola, Vuk Viras stb. A tizedes napi soldja 5 akce, embereié 4 akce.

A martalosok összes létszáma ekkor 66 ember volt.

Mint az őrség ezen kis száma mutatja, a nagyobb fontosságú török végvárok közé Drégel nem tartozott. *)

*) Miért is nem lehet csodálni, hogy az ily kis számú, ehhez gyűlevész rácz népségből álló őrség Pálffy hadvezér közzeledtére 1595-ben Drégel várából tovább állt.

Drégel-Palánk legrégibb rajzairól.

AN-e oly magyar, ki ismeri Drégel és hőse történetét, — ismerje bár csak házájának költőiből — ne kívánná látni legalább rajzban azon most pusztá, jelentéktelen romot a maga épségében, midőn ez, az azon időbeli legnagyobb európai hatalmak egyikével s ennek—a drégeli őrséghez mérten—óriási seregével szembe szállani mert? Látni azon „szép magas tornyot“ mely a költő-történész szerint Szondi „vitéz szolgáját Zoltai Jánost“ maga alá temette, s azon „szent helyet“ hol Szondinak „csorga ki vére“?

Régi vágyam levén feltalálni Drégelvár régi rajzát — milyeket régibb s újabb képes lapjaink temérdekét közlöttek s jelenleg is folyton közölnek, átnéztem a lehetőségig azok majdnem összes évfolyamait, és jóllehet úgy Hont mint az ország más megyéinek több — történelmileg kevésbé nevezetes vár rajzaira akadtam, de Drégelvárról csupán ennek jelenlegi romjait előtűntetőkre. Ugyan e végből közreműködött egy-két barátom szíves igyekezete sem vezetett célhoz.

E közbe szerencsém volt személyesen beszélni Knauz Nándor esztergomi kanonok s tudós történet írókkal, a ki épen ez időben a magyar akademiában szintén Drégelről készült tudományos értekezést tartani, s egyébként is Drégel ügyével, a tőle megszokott alaposzággal foglalkozott; miért is tőle, a „Monumenta Ecclesiae Strigoni-

ensis“ jeles szerkesztőjétől bizton várható, hogy Drégel és hősenek a leghitelesebb kútfők után írott történelmével megfogja ajándékozni nemzetét. Részünkről csak mélyen fájlatjuk, hogy az ő munkájából igénytelen emlék-lapunkban rövid közleményeket nem mutathattunk be szíves olvasóinknak.

Am de halálával tartozom a tudós kanonok valanint kanonok társa Majer István cz. püspök urnak, hogy amaz nekem szíves volt mutatni gazdag könyvtárából egy régi képes könyvet, melyben az általam rég látni vágyott Drégel vára is előfordul; emez pedig, hogy a felette érdekes régi rajzot sajátkezűleg a Szondi-emlék-érem számára a lehető leghivebben lerajzolni méltóztatott s megküldeni azon megjegyzéssel: hogy maga a könyv rajza Drégelvárának és a szomszédos Palánknak (mely hely a 17-ik században szinte erőd vala, s mintegy Drégel elővárát képezte) 1695-dik évbéli hű képe, és ez Bouttats Gáspár korszerű rézmetszvénye, mely Peetersnek Antwerpenben azon korbéli könyvében látott napvilágot. *)

Magánál a rajznál nem kevésbé érdekes a hozzá csatolt szöveg, mely után (ha a rajz ellenkezőt nem bizonyítana) szinte kételkednénk, hogy e szöveg tán nem is a mi hontmegyei Palánkunkról szól, miután az így hangzik eredetiben: és ennek magyarosításában.

Palánka.

Palanka, est une Ville, on plutot une Forteresse dans la Haute Hongrie au Comté Zolien proche de la Rivière Ibola, elle tire son nom de Planken, ou ais dont non seulement les Polonois et Russiens sont accoutumés à se servir dans les dehors de leur fortifications, et cela est si fort auprès d'eux en usage, qu'ils renferment leurs Villes et Forteresses presque generalment d'une telle fortification, quoique cette place soit encor munie d'une forte muraille.

Palánk.

Palánk egy város, vagyis inkább egy erődítmény felső Magyarországbán Zólyom megyében, közel az Ibola folyóhoz, nevét a palánkoktól veszi, melyeket nemcsak a magyarok de a lengyelek és oroszok is szoktak használni erődítményeik körül; és ez náluk annyira szokásban van, hogy városaik és váraikat majdnem általánosan ily erősséggel zárolják körül az esetben is, ha a hely erős fallal el van is látva.

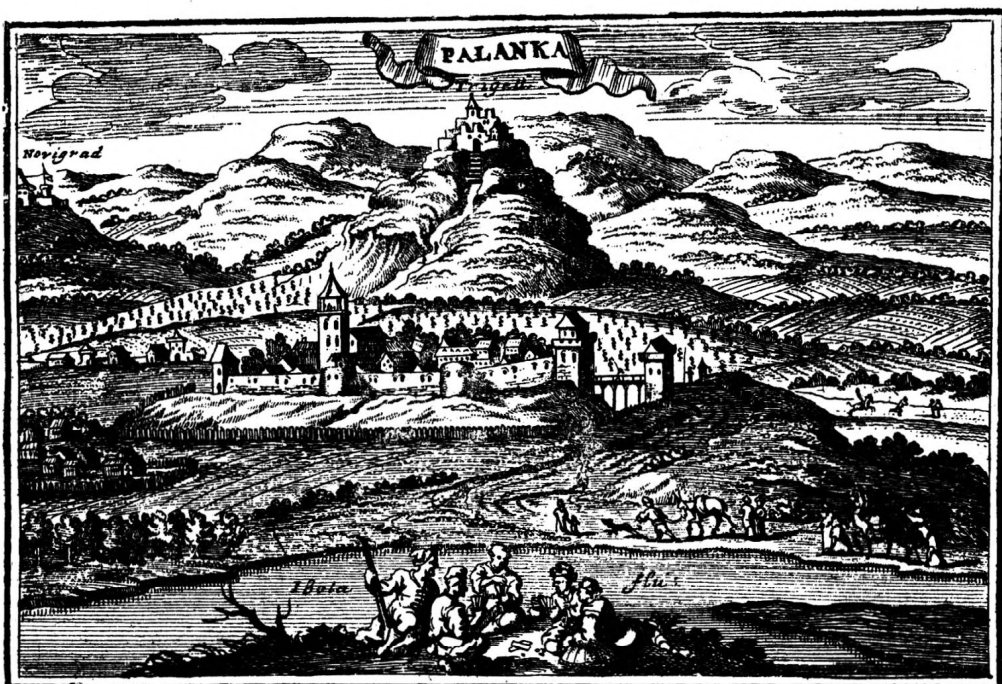
*) A könyvnek nincs címe, de az első lapnak ez a homlok címe: — a tudós kanonok ur szíves költeménye szerint — Briefve Description des Places et Villes continées en ce livre, Exactlyement delinéées comme elles sont a présent

Maga az érdekes rajz fölírtat Palánka név és cím alatt jön elő, miből érthető, hogy ez időben (1695) Palánk volt a fő erősség, s maga Drégel már inkább csak várac (citadella) volt.

Budapesten tovább kutatván Drégel képét a nyilvános könyvtárakban, a nemzeti muzeumban (a Széchényi féle hagyománybeliek közt) rátaláltam szintén Bouttats-nak a Knauz kanonok által birt hasonlító tartalmu képes könyvére, csak hogy ez már néhány évvel amannál korábbi kiadásu.*) Magát az érdekes képet czennel van szerencsénk bemutatni e lap szives olvasóinak, kik bizonyára meglesznek lepetve, hogy Drégel-Palánk még a 17-ik század végén is így nézett ki!

Miután — őszintén megvallva—abban még is kétkedtem, hogy Bouttats könyvének idejében Drégel-Palánkon oly harcziás élet folyt volna

kális szamarunkon kívül tevék is lettek volna Drégelen, úgy közlém e nézetemet Majláth Béla tisztelt barátommal, (a nemzeti muzeum jelenlegi tudományos készütségu könyvtár-őrével) ki maga több oly nevezetes régi históriai könyvvel bir, melyeket nyilvános könyvtáraink is nélkülöznek. Kutatván tehát azok közt — a legszebb siker jutalmazá fáradságunkat, minthogy Braun György által kiadott ritka, folio nagyságu, festvényekkel illusztrált képes könyvek egyikében, melyek ezen czímet viselik: „Theatri Praecipuarum Totius Mundi Urbium Liber Sextus.“ Anno M. D. C. XVIII rátaláltunk Palánk festett képére.

milyen a rajzon visszatükröződik, s a mi patriar-

*) Ezen czím alatt: Description exacte de Royaumes de Hongrie et Dalmatie etc, leurs Villes et Forteresses, tirés de plus expres Ingenieurs du Armée de l'Empereur Et graveés au Cuivre par Gaspar Bouttats. Se vendent á Anvers etc, 1688. — Ez alkalommal kedves kötetemnek tartom Dr. Tergina Gyula muzeumi régészeti őrnök különben megyénk jeles képzettségü fiának hálás köszönetemet itt kifejezni, nemcsak Bouttats könyvének előkerítése, s Drégel-Palánk érdekes rajzának távollétemben eszközölt gondos levételése miatt, de azon különféle, úgy e lap mint az emlék-érem körüli fáradságos eljárásáért, melylyel számos megkeresésemnek hon- és megyefiúi egész készséggel megfelelni oly felette szives volt.

P. L.

Ezen roppant terjedelmű munka még a következő czímet is hordja magán: „Des General Stätssbuchs Sechster Theil. Gedruckt zu Cöl'n. Bey Anthoni Hierath und Abraham Hogenberg. Im Jahr 1618.“ Azonnal világossá vált előttünk, hogy ez az egyetlen eredeti képe Drégel-Palánknak, mely a többieknél egész 70—80 évnél korábbi keletű, s maga a híres hollandi Bouttats valószínűleg csak jogtalan utánnyomója és kiadója volt Braun György nevezetes munkája egyes részeinek. Megerősíti ezt Braun következő szövege, melynek elejét már ismerjük a Bouttats által adott francia szövegből s ennek magyar fordítmányából:

39-ik lapon: Palánka. Es hat das Ansehen, dass diese Vestung, den Namen daher hat, weil sie sonderlich nicht, dann mit einem holzern Stacket oder Zaun, so die Hungern sowohl, als die Teutsche Plancken nennen, verwahrt ist. Und zwar sind die höltzerne Mauren, also zu reden, nicht allein in Hungern, sondern auch in Pohlen, und ganz Reussenland gemein, da man überall wenig Mauren, oder steinerne Thüren findet, sondern seynd die Well von geflochtenen Weyden und Holtz, und eingeschütter Erden gemacht. Also auch obwohl das Schloss Palanka eine feine starke Mauer und Thüren hatt, ist sie doch auswendig mit einem Stachet von guten starckers-Holz umgeben, das durch auch nicht leichtlich es sei dann durch das gross Geschütz gefellet, zu kommen. An dem Schloss hat es vorzeiten einen schönen Fleken gehabt, darvon aber jetziger Zeit allein etlich wenig Häuser überig seind. *) Die Festung selbst haben dass die Türcken, dass die Christen ingehabt. Die Türcken zwar haben ihr Raubnest da gehabt, bis auf das Jahr 1593. Dann als die Christen Villeck (Füle) erobert, haben die Türcken aus Forcht nicht allein Palanka, sondern auch Dregel, Blauenstein. (Holókő) Zetschin, (Szécsény) und mehr andere geringe Schlösser verlassen. Wiewohl nun diese Vestung grossem gewalt zu wie der stehn, garnit starck genug, ist sie doch für die Waghäls und Beutholer gut gelegen, haben auch die Christen ettlichmahl den Türken merklichen Abruch daraus gethan. Anno 1596. haben etliche Soldaten, aus Palanka und anderen umliegenden Örter sich zusammen gethan, und seynd bis vor die Stadt Waitzen gezogen, welche sie überrumpelt und geplündert haben, das Schloss aber mussten sie bleiben lassen. Nicht weit von Palanka

liegen starke Schlösser, so in folgender Figur auch zu sehen, nemlich Dregel und Novigrad, so beide auf einem Berg liegen, doch ist Novigrad (Nógrád) viel Vester, stb. (A szöveg egyéb része Nógrádra vonatkozik.)

Ezen szövegből, valamint az általunk kisebb mérvben reprodukált rajzból is valószínű, hogy Braun képe azon évek egyike (1606—1617) alatt készült, midőn a zsitvatoroki béke értelmében Drégel-Palánk visszakért a magyar fenhatóság alá, de azért a törökök többször száguldoztak Drégel-Palánk körül, 1649-ben pedig azt ismét elfoglalták és birták egész a török uralom végleges megtéréseig (1683—1686.)

Ugyan e tárgyban országos szaktudósunk és történezsünk Ipolyi Arnold besztercebányai püspök nézetét is kikérven, ő hozzám intézett magán levelében a többi közt — megküldésével egy általa birt régi, Drégel-Palánk képet is felettel kis alakban előtűntető könyvnek*) — ezeket jegyzé meg: „Összehasonlítva ezen rajzot a Bouttats Anversi 1688-ki kiadásának rajzával, világos, hogy az amsterdami 1717-ki kiadás képe csupán kisebbített másolat. A Bouttats képen látható vár, kaputoronnyal kerített belső tornyos kis váracstól (donjont) vagy talán épen már minaretos tornyu kis várat mutat. Lent az Ipoly folyó felett épült Palánk is erődített falakkal és tornyokkal azonkívül palánkkal és sánczczal van ellátva, a sánczon át toronybástyával fedett magas híd vezet át mint Vajda-Hunyad várába, — míg Drégel bemenetéhez sziklába vágott út és lépcső vezetne.“ (Ezen leírás Braun György képére annál inkább ráillik, miután tudjuk, hogy a Braun-féle rajz legalább 70 évvel korábbi a Bouttats-félenél.)

P. L.

*) Megmutatván alkalmilag Drégel-Palánk rajzát az ottani lakosoknak, arról hogy Palánk valaha vár lett volna kinek sem volt tudomása; de arról igen: hogy a jelenlegi község egykor a jelenlegi temető felé eső föld területen

lett volna (miként a Braun rajzán és ennek szövegéből kivehető.)

*) E könyv czime: Les tables guerrieres, ou cartes choasies, etc avec les Plans des Forteresses, les plus exposées aux Revolutions présentes. A Amsterdam 1717.

A honti nőknek.

„Óh azok a mai asszonyok!
Eszményekért szívük nem dobog.“
Ezt éneklém nem rég, valahol.
Honti nők! megadom magamat:
Sáslóval adóztok Szondinak,
És a sásló szívet ostromol.

Ily szeregneki áll ellene?
Sáslótok az eszmény szent jele,
Bontsátok ki bátran, szabadon.
Még egyszer fény gyúl a föld felett,
Visszatér a hazaszeretet,
S fellélekszik ez az árva hon!

(Budapest 1884)

Dalmady Győző.)*

Szondi ébredése.

(Ajánlva Pongrácz Emma úrhölgynek.)

Kopját és lobogót tüzetett Ali Szondi porára,
S három századon át ez vala síri jele;
Most lelkes hölgyek hoznak neki új lobogó diszt,
Amikor ébred a hős százados álmaiból.

(B.-Gyarmat.)

Csalomjai.

A démon teremtménye.

Isten műve egész világ,
Csak egy mit ördög alkotta:
A hős, a bátor katonája;
Vér, tűz, jajjok jelzik nyomát,
Ember embert halomra csap
S mond az ördög: „Könnyű a mód
Elpusztítani e föld golyót,
Ha a föld szül sok Szondikat!“

(Felső-Túr.)

Pongrácz Elemér.

Szondi szószata a csata előtt.

Magyar nem adja meg magát,
De osztja inkább a halált,
S nem üt a gyáva félsz belé,
Mert jó lehet a sírba lenni,
Hisz a ki azt megizlelé.
Nem hagyja azt ott sohasem!

(Felső-Túr.)

Pongrácz Elemér.

*) Szinte Hontnak egyik jeles szülöttje: Pestmegye árvaszékének ez időbeni elnöke.

A Szondi emlék-zászló.

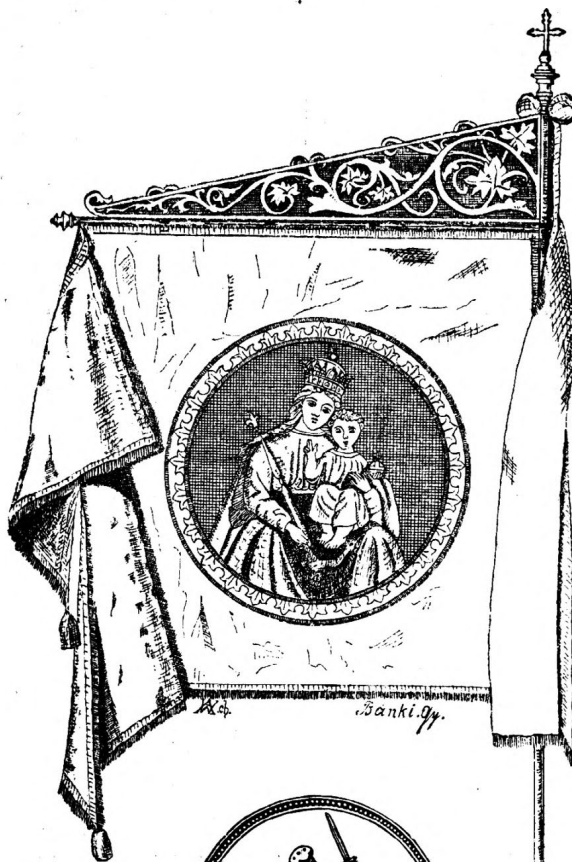

maga nemében nem kevésbé érdekes látni valója lesz az emlék-kápolnának: a hontmegyei nők által készítettett s a bibornok érsek engedélyével a kápolnában elhelyezni tervezett gyönyörű kivitelű Szondi-émlék zászló, melynek hű rajzát szintén csak utólag adhattuk ez emlék-lapban.

Öszinte köszönetünk kifejezése mellett kötelességünk tartjuk itt közölni, hogy a Szondi-émlék-zászló gyors, hű és szép levételét megyénk egyik királyi mérnöke Bánky Gyula szíves volt eszközölni.

A zászló a középkori kornéta alakra készült, s míg egyik oldalát „Magyarország véd asszonyának” képe díszíti, a másikon Hontmegye címere — melyet Szondi korában nyert a megye I Ferdinándtól — van heraldikai hűséggel feltüntetve. De hogy mindenkit meggyőzzünk ezen emlék-zászló minden tekintetből remek kiviteléről, elég legyen csak annyit röviden jelezni, hogy e lobogó egészen megyénk országos nevű fia, hazánk tudós archeologia Ipolyi Arnold besztercebányai megyés püspök terve, útmutatása s

felügyelete mellett készült a besztercebányai irgalmas nővérek által.

Az igen tisztelt irgalmas nővérek főnöknője által hozzám intézett szíves közlemény szerint: az emlék-zászlóhoz vétetett 4 méter, 1.10. méter szélességű fehér dupla-selyem-szövet, és 1.10. m. valódi arany szövet 17 1/2 méter valódi arannyal átszövött paszománt, 4 1/2 méter valódi arany rojt és 2 drb arany bojt. — A zászló hossza 216 ctmtr.

A boldogságos Szűz-Mária képén, s az arany himzésen 4 irgalmas néne és 2 leány 10 hétig dolgozott. A zászlóhoz szükséges rajzokat szintén egy irgalmas néne készítette.

A zászlórúd és a rézmunka Bécsből hozattak E. Krickl Schveiger kereskedéséből.

A zászló hossza 216 ctmtr. — A Szűz-Mária kép kör szélessége 64 ctmtr.

A rézdiszitmény hossza 108 ctmtr, magassága 24 ctmtrtől kezdve egész 7 cmtrig.

A rúd magassága a kereszttel együtt 340 ctmtr.

Egy ily zászló kiállítási ára — a zászlószalagok nélkül — 450—500 frt szokott lenni.

A tisztelt ház-főnöknő tudomásán kívül volt, hogy a hontmegyei hölgyek közti gyűjtés csak 250 forintot eredményezett; e szerint a hiányzó összeget (felét az egésznek!) Besztercebánya, tudvalevőleg nem gazdagon dotált püspöke még előbról tett ígéretéhez képest egészen sajátjából fedezte! Ezen áldozat-készségét megyénk nagynevű fiának olvasó közönségünk előtt elhallgatni még azon esetben sem tarthattuk journalistikai titoknak, ha ez által a mélyen tisztelt püspök neheztelését magunkra vonni elég szerencsétlenek volnánk.

A Szondi-émlék-zászló felavatását, a biboros érsek saját magas személyében, egyidejűleg a kápolna felszentelésével eszközölni—kegyes volt megígérni, mely alkalomból zászlóanyául, megyénk társadalmi állásra legkiválóbb hölgye, ő királyi fensége Koburg Lujza hercegnő (Fülöp herceg honvéd-tábornok s Hontmegye törvényhatósága választott tagjának neje) mely tisztelettel felkérte: a zászló anyai tisztet kegyesen elvállalni méltóztatott.

P. L.

A Szondi emlék-érem.

TÉTETETT már említés ez emléklapokban azon emlék-éremről, melyet a hontmegyei kaszinói társulat, a Szondi emlék-kápolnát és szobrot egészen saját költségén lé-

tesítő esztergomi érsek-bibornok tiszteletére, s e részbeni, úgy valóságos mint hazafias cselekvényének mint egy megörökítésére veretett Gerl Károly

körmöcbányai kir. pénzvésnök által. Az eszme a megye határain kívül is visszhangra talált, miután az ország minden részéből 200-at haladó megren-

dés történt a Szondi-érmek ezüst vagy bronz példányaira. Arany példány csak egy veretett az érsek számára. Az emlékérem egyik oldala (a váromé) Major István püspök-kanonok, a másik

oldala pedig (a kápolnái) ifj. Rédly Sándor hontmegyei birtokos jeles rajzaik után híven és művészileg vésetett a nevezett kir. vésnök által. Az

érem mind két oldalát van szerencsénk a nagyobb közönségnek itt bemutatni.

P. L.

A Szondi-emlék-szobor. *)

KIEGÉSZÍTÉSEÜL a már ismerte-
tett em-
lék - ká-
polna le-
írásának, s az ab-
ban foglalt érde-
kesebb tárgyak-
nak, utólag még
bemutatjuk olva-
sóinknak a Szon-
di- szobrot,
melynek hű raj-
zához csak később
juthattunk s en-
nek közölhetésére
Kiss György
szobrász szíves
engedélyét meg-
nyertük.

A szobor a
nevezett szobrász
budapesti műter-
méből került ki,
s azt az ő tervé
szerint Andrej-
ka fiatal szob-
rász vitte ki.

Magassága
a szép homokkő-
ből készült szo-
bornak az alap-
pal együtt három
méter.

Ára a mennyire értésünkre esett 1500
ft. volt.

A kápolna
egyik legdisze-
sebb helyén, az
evangeliumi olda-
lon van felállit-
va a drégeli hős
Szondi György
emlék - szobra,
Kiss György
hazai szobrászunk
e jeles műve.

Az itt be-
mutatott szobor
rajzát a jónevű
budapesti Wein-
wurm fényképe
után ifj. Rédly
Sándor volt szí-
ves Zinkografia
alá emléklapunk
számára lerajzol-
ni, s a vésést u-
gyancsak az előbb
nevezett fényké-
pészeti műterme
eszközölte, vala-
mint az összes
képeink rajzaiét
is.

P. L.

*) Érezzük hogy ezen czikknek valamint a Szondi-emlék-zászlóának az emlék-kápolna ismertetésekor lett volna helye. Ám de egy illusztrált lapnál nem is a szöveg a fő, hanem maga az olvasónak bemutatni kívánt képrajz. Már pedig mindenki tudomást szerezhet magának arról, hogy az ilyen

rajzok elkészítése 2—3 művész vállalkozásától, elfoglaltságától függ — kivált ez időben, midőn az országos kiállítás fővárosi művészeinknek alig engedett időt még vidéki megrendeléseknek is eleget tenni.

P. L.

Szondi György vélelmezett sírhelye.

ALAMINT Árpád sírjának a fővárosi történet- és régészek részéről folytonos kutatása az egész országra nézve kiváló érdekekkel bir: úgy ránk hontiakra, ha tán nem is egyenlő, de nem kevésbé kegyeletessel meggyénk hőse — de ki egyszersmind az összes hazáé is — bizonytalan sírhelyének feltalálása, a melyben eddigelé valószínűleg még bolygatlanul nyugosssa örök álmát. Árpád sírhelyéről szólnak azonban hiteles okmányok, míg a Szondiéről csak az van följegyezve, hogy Ali basa eltemettete a hőst a várhegy irányábani hegyen. Csakhogy ily hegy Drégelvár irányában nem egy vagyon; ehez ha Ali csakugyan — több valószínű okok e mellett szólnak — az úgy nevezett „Arany gombon“ (vagy dombon) ütötte fel fővezéri sátorát; — s itt temetteté el a hozzá hozott Szondi testét: annál kisebb a remény a hős sírjára találhatni, miután ezen domb felette terjedelmes és most is mint akkoron nagy szőlő területet képez. A részünkről és néhány barátaink részéről tett eddigi kutatások mi-eredményre sem vezettek.

Egyébíránt Szondi sírhelyének feltalálásának vágya, reménye, ezzel nem enyészik el, fenmaradnak nemzedékről nemzedékre, azok részéről kik Szondi iránt minden idő- s korban lelkesülni tudnak.

Egy ily lelkes férfiú — Dr. Brach Ferencz Barsmegye jeles főorvosának — ez ügybeni utmutatását van szerencsénk tisztelt olvasóinknak bemutatni, melyet még 1862-ben hozzánk intézett hazafias hangulatu válaszában, Szondi György — áltata vélelmezett sírhelyéről velünk közölt. Ám de szóljon maga a szép levél.

Léva, jan. 6-án 1862.

Becsés soraiban hozzám intézett Szondi György hősünk temetkezési helyét illető tudakozására válaszul van szerencsém oda nyilatkozni,

miszerint körülbelül 15 éve annak, hogy fűvészeti kirándulásom közbe Drégelre érvén, a történelem adatai szerint némileg tájékozván magamat, az érintett dombon a kegyeletes sírhelyet keresni feladatul tűztem magamnak, ha emlékezősem nem csal, ennek a vár felé néző lejtjén, a tetejéhez közel, egy helyet forgatott és némileg süllyedt földterületet fedeztem fel, melynek közepére egy szikla darab nyilván oda gördítve nehezült. Ezen jelek szerint véltem állithatni: miszerint ha csak ugyan ezen dombon nem másutt mint e □ ölnyi terület mélyében vélhetjük rejleni a dicső hős po-rait. — Ez után mintegy 6 évvel ismét megfordulván azon vidéken, ki a nyomokat hol drága hazafias vér itatta vala kedves hazánk földjét, ajtatóssággal felkeresni mindég szerettem; hősünk vélekedésem szerinti sírhelyét kerestem és azonos állapotban mint először fel is leltem. Sajnálom, hogy könnyen érthetőleg, ezen helyet halványult emlékeim után oly hiven leírni képes nem lehetek miszerint azt más kutató annak nyomán csalhatlanul feltalálni tudhatná; és ha mult éveim vélt felfedezése csak ugyan inkább köteles mint dicséretes czélokra bármit használni képes lehetne, ez nem egyébként lenne eszközölhető, mint ha valamely kitűzött napon a színhelyén megjelenvén, azoknak kik további teendőikkel megbizva vannak, az említett területet — ha emlékezetem eléggé tudna még tájékozni — bemutatni alkalmat nyerhetnék.

Ha nem csalódom július 9-ike évforduló napja hősünk halálának, feltett szándokom ez nap még egyszer meglátogatni kegyeletes sírját, ha ez nap szerencsés lehetnék a helyszínén találkozhatni, örömmel segítségül lennék, oly felfedezésben mely engemet szint úgy mint bárkit mást érdekel. stb.

Dr. Brach Ferencz.)*

*) Sajnos hogy a felette elfoglalt főorvos akadályozva volt a helyszínére kijönni. Mi pedig nem ismerhettük fel a

kérdéses helyet. De lehet, hogy nálunk mások szerencsésebbek lesznek az itt közölt útmutatás szerint. P. L.

A hontmegyei kaszinó küldöttsége Esztergomban.

(Átvéve az Esztergomi Közlöny-ből.)

IRTUK vala már lapunk előző számában hogy a hontmegyei kaszinó küldöttsége június hó 1-én fog tisztelegni Ő Eminentiájánál, hogy neki hódoló tisztelete és hálás elismerése jeléül a Szondi-emlékermek első példányát átadja és felkérje a kegyes főpásztort, hogy nagy szellemének eme újabb alkotását, a Szondi-emlék kápolnát saját magas személyében fölszentelni kegyeskedjék.

A fényes küldöttséget Báró Majthényi László honti főispán vezette. A küldöttség tagjai voltak: Pongrácz Lajos cs. kir. kamarás s alispán. Lestyánszky Sándor főjegyző, Schönn Alajos kir. főmérnök. Sántha Ignác törvényszéki bíró, Haan Rezső lapszerkesztő, Luka Pál főügyész, Haan Kálmán t. főjegyző lev. tárnok, Schiller Antal kir. közjegyző, Vajda Pál főszámvevő.

A küldöttség tagjai május 31-én érkeztek Esztergomba. Az elnök Br. Majthényi László a megyeházánál a főispáni lakban szállt meg, honnan másnap, az az június 1-én ¼10-kor indult meg a diszes menet a primási palotába diszmagyarban kocsikon, a bakon diszbe öltözött megyei hajdukkal.

A menet valóban impozáns volt, s méltán keltett figyelmet az utcákon, merre elhaladt.

A kegyes szívű áldornagy már termeiben várta honti vendégeit, kiket ritka szívelyességgel s lekötelező nyájassággal fogadott.

Ő Eminentiája mellét a szent István rend nagy keresztje diszíté.

Báró Majthényi László a nála megszokott ékes eloquentiával tartalmas beszédben adta elő a küldöttség célját, megköszönte Ő Eminentiájának nagylelkűségét, hogy Szondinak Drégelen annyi költséggel, mondhatni pazar kezekkel oly szép emléket emelt! aztán a küldők hálás elismerése jeléül átnyújtá a Szondi arany-emlékermet. — Beszédére Ő Eminentiája felelt szelid meghatottsággal. Elhárítani törekvék beszédében magáról az érdemet.... Mert Drégel primási birtok, Szondi primási várkapitány volt s így úgy volt az helyén, hogy a Primás emeltessen neki emléket, s az emlék létesítésének érdemét azokra iparkodott hárítani kik az eszmét kezdeményezték.

A lelkesült éljenzés után, mely Ő Eminentiájának beszédére ismételten felhangzott, B. Majthényi László személyenkint bemutatta a küldöttség tagjait, a kikkel Ő Eminentiája, de különösen a küldöttség elnökével igen szívélyesen társalgott. Ez aztán kikérte engedélyét a palota nevezetességeit, továbbá a bazilikát s a primási kincstárt megtekinthetni. Ő Eminentiája a legörvendetesebb készséggel ígérve meg a szükséges intézkedések megtételét, midőnmint magát utánozhatlan kedélyességgel kifejezé: „szegényes“ asztalához meghívta vendégeit, a küldöttség tagjai kiki szállására távozott, hol a diszmagyart fekete szalon öltözetrel cserélve fel a főispán szállásáról az előbbeni rendben Majer István püspök lakára hajtatott.

A szelid lelkű püspök a nála sajátos szeretetteljes modorral fogadta a küldöttséget s elnöke beszédére, aki mint a herceg-primás után első jötevőét a Szondi-ügynek üdvözölte ő méltóságát, szerényen válaszolta, hogy a mit ő tett az kötelesség volt a haza s a szent ügy iránt s hogy valamint eddig, úgy ennektul is meg fog tenni mindent a haza és közügy érdekében.

Majer püspök úrtól föl a várba hajtatott a küldöttség, hol a várhegy izléssel parkirozott területe a legkellemesebb meglepetéssel volt reá.

És ez mind Simor János műve, Simor János eszméje.

... A Bakács kápolna, Pázmán szobra, a Sz István kápolna mind megannyi tárgyai a csodálatnak — mind Simor primás nagylelkűségéről beszélnek.

A kincstári helyiségben Meszlényi kanonok ur várt a küldöttségre és nagy szakértelemmel s szíves előzékenységgel adott fölvilágosításokat s bocsájtotta közszemlére az óriási kincshalmazt érő műremekeket.

Ennyi kincs, drágaság, művészi remek. Az egyházi ékszerek cultusa korszerint képviselve van itt fejlődésében, a legremekebb példányok által. A gyönyörű Korvin-kálvária a mely mai érték szerint megbecsülhetlen s minden értéket meghalad. A kereszt, melylyel az ország alkotmányos fejedelmei teszik le koronázáskor a királyi esküt. — megbecsülhetlen ereklyék. — A kelyhek, kereszt-

tek, monstrantiák, püspöksüvegek, pásztorbotok, stb. mind meg annyi remekei az Ötvös művészetnek, — — — s a mi legmeglepőbb, e roppant értékű tárgyaknak csaknem minden harmadik példánya Simor primás szerzeménye.

A szem káprázik szemléletén, a lélek fölmagasztosul az igaz vallási kegyelet ennyi áldozatán. . .

* * *

A várból vissza a primási palotába hajtatott a küldöttség.

A herczeg-primás szívélyességének és szerezetre valóságának egész teljével f. gadta a küldöttséget. Igen szívélyesen társalgott s olykor szellemes humorának egy-egy szikrájával még derült hangulatba is hozá vendégeit. Közbe megmutogatta fényes termeinek értékes tárgyait míg végre ezen szavakkal „talán készítettek is már nekünk valamit“, vendégeit az étterembe vezette.

Hogy az asztal herczegi, az ételek izletesek, a borok kitűnők voltak, annyit mondani sem kell, de a történeti hűség kedvéért ki kell jelentenem annyit, miszerint nem a jó borok, izletes ételek, de Ő Eminentiájának szeretettteljes modora, leereszkedő nyájassága s utolérhetlen szívélyessége adták meg a hangot az asztalnál.

Az asztalnál az udvari papságon kívül még Majer István püspök s Meszlényi kanonok foglaltak helyet.—Ő Eminentiájának jobbán Br. Majthényi László főispán, balján Majer István püspök ültek.

Az ötödik fogásnál Ő Eminentiája kelt fel s szólott. Beszédét álvá hallgattuk végig. Beszédében indokolta: mért emeltetett kápolnát. — Szondi nagyságát — ugymond — a társadalom műveltebb osztályai ismerik a költők műveiből, a mennyiben csaknem minden jelesebb költő megénekelte Szondit; de a nép e költeményeket nem olvassa s így a vallási érzelem közvetítésére van szükség itt, hogy a nagy hős iránti kegyelet helytt találjon a nép szívében, s erre a kápolna legalkalmasabbnak mutatkozik. stb. Aztán élteté a küldöttséget.

Ő Eminentiája után Pongrácz Lajos alispán

mondott egy alkalomszerű felkészöntőt a magasházi gazda éltetésére.

Ebéd végeztével, a mely igen kedélyesen és fesztelenül folyt le, Ő Eminentiája a könyvtárba vezette vendégeit, hol igen nagy érdeklődéssel beszélt egyes kiválóbb értékű műről, szívélyes készséggel felelt a kérdésekre, egy szóval magyarázott, ő vezette vendégeit a gazdag könyvtárban!... A könyvtár fölül megy 40 ezer darabon. Közte számtalan unikum, kincseket érő! és ezt mind Ő Eminentiája szerezte be az elsőttől utolsó darabig!

A könyvtárból a régiségtárba vezette a bíbornok vendégeit, a hol bámulandó szakismerettel és memoriával ismertette az őskori leleteket, a föltalálási helyet s az egyes tárgyak sajátosságait.—Kellemes meglepetésül szolgált Ő Eminentiája szövektelme gyűjteménye, a mi egészen új eszme.

A régiségtárból a képtárba érve Ő Eminentiája „a viszont látás“-ra búcsut vett vendégeitől s Majer István püspök urat bizta meg a vendégek vezetésével. — A képtár a legbecsesebb festészeti kincsek tárlata. Ezek mind a bíboros főpap szerzeményei. — Világhírű festők remekei, pár nélküli remek, úgy hogy szinte elfárad a képzelet míg átfutja mind.

Aki mindezeket így együtt látja, annak lehet csak fogalma Simor János nagy szellemről, és e nagy szellem áldásos munkásságáról.

Mert Simor herczeg-primás a százezreken kívül, a mikről lelkesedéssel irnak a lapok s azon másik százezereken kívül a mikért szegényebb el látásu templomok, iskolák, papok és tanítók áldják jobbját s azon sok meg sok ezereken felül, a mit a jobb kéz a bal tudta nélkül oszt ki, ..., szóval a jótékonyág oltárára tett ezen s egyéb áldozatokon kívül ott a palotában láthatni mily óriási összegeket áldoz Ő közművelődési czélokra!..

A képtár után Ő Eminentiájának házi kápolnáját megtekintve, melyben finom izlés, nemes egyszerűséggel párosulva fejezi ki azt a fölemelő hatást a lélekre, magán lakosztályába vezette vendégeit, hol leültetve őket még jó ideig, a legszívélyesebben társalgott velök. A midőn is a küldöttség elnöke hálás köszönetet nyilvánítva a kegyes fogadtatásért, egészen elragadtatva Ő Eminentiája által hagytuk el a fényes herczegi palotát.

4

Haan Rezső.

Gondolatok Drégel hegyén.

Írta: Plachy Bertalan.

OK neme van a halhatatlanságnak. — Némely ember dicsőségének nincsen szükségére halálára. — Homer, Schakespeare, Dante, Vachington és Deák Ferencz e nagy szellemek, kiknek lépteit visszhangozza az idők csarnoka — a „non omnis moriar“ tekintetében nem szorultak a halálra, de mindég kérdés marad, vajjon az akaratra azon ereje, mely egy adott helyzetben kész az utókor javáért áldozatul vinni a kincsek legnagyobbját — az életet, mint azt Szondink, Zrínyink — s szabadságharczaink annyi névtelen hőse tette — nem oly ethikai momentum-e, mely erkölcsi nagyságában az emberiség megváltója Krisztushoz emelkedik.

Ez több az emberi nagyságnál — ez az ember halhatatlan, az egyetemes után törő szellemének apotheozisa.

* * *

Szondink századában az emberiség kimagasló alakjainak emléke csak a művelt osztályok kegyeletében, tehát egy élesen körülhatárolt körben élt, csak a népnevelés áldásai által mentek át az emberi nagyság legendái a köztudatba, hogy magasabb eszményekre irányozzák még a kunyhóban született nép fiának akaratát is.

Az emberiség herosainak földi halhatatlansága nagy — egyetemes szempontból tulajdonképpen a népnevelés kellő kifejlesztésével kezdődik.

Szondink! Mily elégtételt érezhetett halhatatlan szellemed, midőn a nagy Eötvös a népoktatásra vonatkozó 1868-ik évi 38 t.czikket beterveztette. —

* * *

„Hogy feljöve Márton az orosz pap.“

„Kemény üzenettel a bőszi Ali küldte.“

Igy szól Arany „Szondi két apródja“ czimű gyönyörű költeményének egy verse. — Azolta Márton pap utódainak hosszú sora követte egymást, visszatérően atyáikhoz, de Oroszi az egykori sváb falu, melynek népe most is a sváb typus kinyomata — magyar leve, mi bizonyára ama derék papok erős fajszeretetének, hazafias buzgalmának

érdeme, mert hiszen a szomszédos községek most is nagyrészen németajkuak. *)

Méltó utódjok a mostani plébános Marich Gusztáv — e kiváló nép és tanügybarát — az ottani „nép és olvasóköri“ alapítója.

Jól eső érzés a magyar kebelnek hogy a Hunyad és más megyebeli ellenkező állapotok mellett vannak a hazában pontok, hol a magyar faj az idegen elemet képes volt ethnographiailag felszíni — s lehetetlen nem ébredni a pap és a tanító nagy nemzeti jelentőségének tudatára, ki kis körben működik, de a nemzeti élet valamennyi tényezője közül talán legnagyobb hatással az egészre. —

Ó nagyon igaza volt Petőfinék: „Tiszteljétek a közkatonákat, nagyobbak ők (sokszor) mind a hadvezérek.“

* * *

Csak a magyar Sion bíboros főpapja tette bőkezűségével lehetővé, hogy Hont, Szondi emlékének megörökítésére vonatkozólag régi vágyát elvégre valósíthatta.

A terv kapcsolatban a vallási szemponttal lőn keresztülvéve. —

Kitünő gondolat!

Csak így lehetett kellőleg megérzéskíteni Szondi keresztényi és hazafiai jellemét, szerencsénkre még mindig vallásos népünk előtt. —

* * *

Ó hogy már Szondink emlékének megünneplésére is gondolhattunk, az anyagi eszközök elégtelensége folytán később is bár, de mégis! —

A pietás érzelme sohasem volt távol meggyénköltől, hirdetik azt megyei székházunk nagytermének falai! melyek tele vannak régibb és újabb somnitásaink kegyeletszerelte arczképeivel, s valóban

*) A mi ifjú szellemi barátunk itt téved, mert ha Istvánffy (Lib. XVI.) nem is írta, hogy Oroszit Kálmán király alapította s orosz tartománybeli lakosokkal benépesítette: a Nagy-Oroszi és Kis-Oroszi helység nevek minden kétséget kizárnak más származás lehetőségére.

abban az élők mellett „mortui vivunt, et muti lo-
quuntur“!

Ó bár a pietás ezen érzelme, melyet én me-
gyénk „közlelkiismeretének“ nevezek, ne gyengülne
meg közéletünk széthuzó áramlatai között sem soha.

* * *

Csodálatos! A török százötven évi ittléte
daczára nem hagyott köz és magánéletünkben
semmi nyomot. — Miért? Mert az izlamnak csak
arabs fajnál volt civilizatorius hatása. — Beh
más eredménye volt a rómaiak terjeszkedésének
az általunk megszállott provinciákban Tacikusként

„Roma ubi vicit, habitat“ — „Róma hol győzött,
ott lakott is“ — reá nyomván minden intézményre
a maga typusát.

Tanulhatsz ebből magyar fajom melyet állam-
alkotó — s fentartónak szeretünk nevezni.

* * *

Ó hogy az, kinek lelke a hazafiui önfeláldo-
zás terén Szondinkkal oly rokon vala, annyi csa-
tának a halállal szembenézett hőse Bátori Schulcz
Bódog — nem élhette meg a drégeli ünnepélyt

Nem élhette meg, de a két heros bizonyára,
összeölekezett odafent.

Plachy Bertalan.

Drégelvár ostroma 1874-ben.

NEM sajtó hiba ezen évszám tisztelt olvasóim! habár ország-világnak tudtára nem is jutott, s így terjedtebb körben ismeretlen maradt Drégelvár utolsó habár csak azon szinostroma, melyet az ipolysági 62-ik honvéd-zászlóalj hazafias tisztei, a fenzelt évben harcászati gyakorlatul Drégelen bemutatni, egyszersmind egy nyári mulatsággal összekapcsolni kívántak. Minden esetre talpra esett eszmé volt ez, s részünkről elég érdekesnek tartjuk Szondi hősünk, valamint Drégelvár fénykorába minket pillanatra áthelyezett katonai cselekvényt a Szondi-albumban is közleni, illetőleg az 1874. évi Nógrádi Lapoknak Drégelvár szinostromára vonatkozó közleményét itt visszaadni, mely ekként szólt:

Ipolyság, junius 23-án 1874.

Tegnap Drégelvára — a számos hazai költő által megénekelt hős Szondi-nak sirhelye — egy érdekes kirándulásnak vált színhelyévé, amennyiből a városunkban székelő 62. zászlóalj tisztikara, harcászati gyakorlat céljából, az ide 2 órányira eső Drégelvárat tűzte ki, s összekötötte egy kis rögtönzött junialissal is. A résztvett nők egyrésze még az ellenség megérkezése előtt jókor reggel foglalt helyet, a már nagyon omladozó s nehézé vált feljártú vár romjain, melyekről egy szakasz ujkori honvéd folytonos puskatűzzel fogadta a völgyből feltörekvő három szakaszból álló ellenséget. És most, a több mint háromszáz év előtti nevezetes ostromnak egy kis megújult képe állt előttünk! A résekhez közeledő dühös ellenség egy párszor vissza tolatott; de fenn is mindinkább ritkult a védő kis csapat s ezt megerősítendő a várbeli nők is fegyvert fognak és le-le lönek; mire — habár inkább szemeik tűzétől mint fegyverök golyóitól sebesült ellen csak nagyobb in-

gert kap az általa nem is gyanított kincset magában rejlő várak elérésére, s végre is ujult erővel egy általános rohammal célt érve a hegytetőn terem; de vannak kik még most sem akarják magukat megadni, úgy hogy a várat védett tisztnek parancsot kell kiadnia, hogy két lépésről egymást igazán föbe ne lőjék! Egy többszörösen ismételt „general de charge“ fejezte be a szinostromot, melyeket a hegyvidék ormai sokszorosan visszhangoztak. A várról a szép fenyves erdőbe letérő társaságnak egyik barátunk röviden el-elmondá Hőke Lajos Hontról írt monografiája után az 1552. évi hires ostrom történetét, s az ezen korról szóló, maig is élő két népmondát, „a leány árok“-ról és a hegyről látott „Varga tó“-ról. Előolvasá még két érdekes, Drégelvárban írt levelét Szondi Györgynek, melyeket nem rég Fraknoi Vilmos fedezett fel a Révayak levéltárában. — Mire a vendég-társaság s a honvédcsoport a völgybe leért, már párologtak a katlanok és bográcsokban főtt ételek; mások asztalt és székeket csináltak asóval, s következett a sági banda zenéje mellett a kedélyes ebéd, melynél részt vettek a férfiakon kívül: Pongrácz dandárok, Nagy századosné, Axmann százados leányai, Juhász főhadnagyné, Silberberg főorvosné. — Továbbá Nedeczky Bertáné, Okolicsányi Gyuláné és Horváthy Ilona, Balogh Mariska, Heldt Berta. Áldomást a házi gazda szerepét is vivő derék tiszt karért, úgy is mint a hős honvéd Szondi jelenkori honvéd-utódjaiért P. L. megyei főjegyző ivott, V. A. pedig a hölgy-koszorúért. Ebéd után a közlegénység is tánczra kerekedett. Estve a honvéd-csoport, kísérve az uri hölgyek kocsijai által, zene mellett vonult be ismét a városba, soká szebb emlékei közé iktatva a tegnapi napot!

P. L.

Levelek és adatok.*)

(A Szondi-émlék történetére — vagy Drégel s hősére vonatkozólag.)

I.

Horváth Mihály levele.

URAIM!

A kegyelet a mult idők jelesei iránt egyik legszebb tulajdonsága, legdicséretesb erénye az emberi kebelnek. Ez köt össze bennünket az emlékezet kapcsa által a letűnt nemzedékekkel. Mert midőn a mult kor rég elhamvadt kitűnő férfait a jelennek példányképül állítja fel, melynek szemlélete által az élők hazafiságra, áldozatkészségre, erényre buzduljanak, — s ekként a mult korokat a jelen szellemi s erkölcsi emelkedésének tényezőivé teszi, az élő és holt emberiség solidaritását erősíti, egységét világosabban tünteti fel.

Mint ilyent üdvözlöm én a Szondi-émlék együletét. S ennél fogva lehetetlen nagyra nem becsülnöm azon gyöngéd figyelmet, hogy a tek. Egyület közgyűlése csekély személyemet is a Választmány tiszt. tagjává megválasztani méltóztatott.

Fogadja, kérem, a tek. Egyület kegyesen ezen megtisztelő kitüntetésemért legszivesebb köszönetemet, melynek kifejezése mellett tisztelettel vagyok

Pesten 1869-ki január 23-án.

A tekintetes Egyület

alázatos szolgája
Horváth Mihály.

II.

Ipolyi Arnold levele.

Mélyen tisztelt Választmány,

Alig érhetett volna szívemnek is kedvesebb megtiszteltetés, mint az, melyre a T. Választmány méltatott, midőn tiszt. tagjául választott.

Lélekemelő rám nézve, hogy a legkitűnőbb férfiai azon megyének, melynek szülöttje vagyok, melyben nevelkedtem s ifjuságom legszebb korát töltöttem, hol a legnemesb eszmék s érzelmek iránt első lelkesedésemet meritettem, most a távolban levőről is, hová pályám vezetett, gyöngéd figyelemmel s annyi kegyességgel megemlékezve, oly kitüntető tiszteletre méltattak.

Első ifjuságom legszebb legnemesb képei közé tartozik a drégeli rom, melyet amint ipolykessz-i-i szülőházam ajtajából naponta láttam, úgy buzdultam hősenek Szondinak feláldozó honszeretétén.

Csupán honfui kötelmet teljesítek azért, midőn e nemes célra felhíva, csekély tehetséggel és tanácsommal a jövőre is egész készséggel ajánlkozom, valamint azt amint a szándékról értesültem már felhívatlanul is tennem kötelességemnek tartottam.

Fogadják e kitűnő megtiszteltetésemért ismételt hálám és mély tiszteletem kifejezését, melylyel vagyok

kész szolgájuk s hű földiök,
Ipolyi Arnold.

Egerben, 1869. febr. 1-én.

*) Említettük már ez Emléklapokban, hogy az általunk szerzett, Drégelre és hősére vonatkozó különféle adatok nyomán megkíséreltük volna egy önálló tanulmányt közzé bocsátani, ha ebben már is több hétig tartó betegségünk nem akadályoz vala. — Egyelőre fenti czim alatt közlünk még is néhány levelet, melyek történeti szempontból is több vagy

kevesebb beccsel birhatnak, — előre bocsátván azon szép három levelet, melyeket hazánk három országos nevű tudós egyházi férfa a Szondi-émlék-választmányhoz irt, ezen választmányba tiszt. tagokká történt megválasztásuk alkalmából.

P. L.

III.

Knauz Nándor levele.

Tekintetes Kaszinó-Egylet!

A politikai viszonyok mai áramlatai minden figyelmet majdnem kizárólag magokhoz ragadnak, úgy hogy a szerény munkás, ki elvonultan a világ zajától csendes magányában a régi századok régi dicsőségét kutatja, csak nagynéha szerencsés egyes buzgóbb és fenkelt lelkű honfiak figyelmét magára vonni s azok helyeslésével találkozni.

Ily nem remélt, nem érdemelt kitüntetésben részesültem én is, midőn a Tek. Kaszinó mult évi decz. 23. közgyűlésében a keblebeli Szondi-émlék választmánynak tiszti tagjává megválasztott.

Midőn e kitüntetésért őszinte hálámat ezenel kifejezni szerencsém van, némi viszonzásul igérem, hogy ha kutatásaim közt Drégel és annak hőisére vonatkozó adatokat fogok találni, kedves kötelességemnek tartandom, azokat sajtó útján a magyar olvasó közönség tudomására juttatni.

Fogadja a Tek. Kaszinó kiváló tiszteletem nyilvánítását melylyel vagyok

Esztergom febr. 6-án 1869.

alázatos szolgálja

Knauz Nándor.

IV.

Majer István püspök-kanonok levele.

(Ajánlata a Szondi-émlékkápolna telkére.)

„Méltóságos kir. kamarás és alispán úr!

Kedves rokonom, Tillmann Károly dejtári érsek-uradalmi felügyelő s Bibornok ő Eminenciájának megbízottjától legközelebb arról értesültem, hogy a Méltóságod elnöksége alatti megyei Szondi-émlék-bizottság buzgolkodása ¹⁾ és Főmagasságú Simor János, országunk herczeg-primásának nagylelkű ajánlata folytán, Hontmegye egykori dicsősége, a Drégelvár hőisének, Szondinak emelendő kápolna-émlék ügye már az építés stádiumában lenne, de a bizottságilag kiszemelt s legalkalmasnak talált helyiség telkének ára 300 frt még nincsen meg. Alólírt, ki a hazafiai ősi erények iránt mindig kegyelettel viseltetem, azon hazafiai nyilatkozattal jövök Méltóságodhoz, miszerint nevezett Szondi-kápolna-émlékhez szükségelt telek megvételére szívesen ajánlom fel a kívánt háromszáz forintot: s ha netalán e telek ára máshonnan fedeztetnék, azon esetre ezen összeget, mint a szóban lévő emlék-kápolna föntartására szolgáló örök alapítványt fogom a Mélt. Főkáptalannál elhelyezni. ²⁾ Méltóztassék ily ajánlatomat szíves tudomásu venni. Adja ég, hogy e diszes emlék ns. Hontmegye dicsőségére és népének épülésére s a hazaszeretet fokozására szolgáljon. Fogadja Méltóságod jeles tiszteletem nyilvánítását.

Eszergomban, 1882. február 25-én.

Méltóságod alázatos szolgálja

Dr. Majer István

v.-stagni püspök, kanonok, honti fűesperest.

¹⁾ Elnöke ezen bizottságnak Hontmegye főispánja Br. Majthényi László, — melynek én csak előadó tagja voltam.

P. L.

²⁾ Így történt.

V.

Szondi György levele. *)

(A Pozsonyban székelő magyar kir. kamarához fenálló követelésének kiegyenlítése iránt.)

Örökké való szolgálatomnak ajánlásának utánna, ti kegyelmetek Mihály uramnak Muthnoky Mihálynak hagyta vala, hogy az én régi szolgálatomból számot vetne énvelem. Énvelem Szombathba számot vete Tamás uram előtt, Tamás deák előtt, ti kegyelmetek írva küldötte vala; úgy találók az — számvetésbe, hogy az háromszáz forintnál az Goztonnyi Miklós summájából kell megtérni, ki ti kegyelmeteknél vagy; az huszonkét forintja az szegény megholt uraméból kellene valahonnan meglenni. ¹⁾ Ti kegyelmeteket kérem mint bizott uraimot, hogy ti kegyelmetek adatná meg, hogy ne bántanám királyt ő felségét többé érette. Lám

ő felségétől meg vagy parancsolva kétszer is immár, hogy meglegyen. Én magam felmentem volna, de az király ő felsége házát nem merem elhagyni. Ti kegyelmeteknek bizony meg akarom szolgálni, ha ti kegyelmetek többé ezért nem jártat. *Quam et felicissime valere opto. Datum ex arce Dregel 13 die marcii anno 1552. Georgius Zondy arcis Dregel praefectus.* ²⁾ Kivül: Reverendissimo ac egregiis dominis praefecto ceterisque camerariis camerae hungaricae sacrae regiae Maiestatis etc. dominis mihi hobservandissimis. (igy!)

*) Szondi György két érdekes, ennél előbbükelt levelét már bemutattuk Nagy Iván értekezésében. (L. a 19-ik lapon.) Ezen harmadik levelét Szondiának amazoknál történeti szempontból még érdekesebbnek tartjuk. Tudunkra még sehol közölve nem volt, s mi szerencsések valánk az országos levéltárból lapunk számára megsze-

rezni — sajnálva csupán azt, hogy az eredeti levél aláírását daczára minden fáradságunknak, Zinkografia alá nem szerzhettük meg.

¹⁾ Vajjon kit érthet hősünk ez alatt?

²⁾ Ezen levél valószínűleg a már július 9-én elhalt Szondi utolsó levele.

P. L.

VI.

A zágrábi ft. káptalan válasz-levele.

(Szondi Pál zágrábi kanonokra vonatkozólag. *)

Méltóságos stb. Hogy Méltóságodnak mult évi decz. 24-én kelt, hozzánk intézett felette becses levele tartalmának a lehetőségig megfelelhessünk, — úgy a káptalani levéltárban mint egyéb registrumokban is nyomozást rendeltünk: hogy hól és mi? volna talátható feljegyezve Szondi kanonokról.

Ezen nyomozásnak eredménye szerint kétségkívülivé vált, hogy a „Zondini“-nak nevezett Szondi Pál ezer ötszázadik évben s erre következőben zágrábi kanonok volt; — valljon aztán a Méltóságod által keresett „Szondi“ ugyan az volt-e azzal ki „Zondi“ név alatt előjön? ki nyomozható nem volt, jöllehet az évszámok összeesése, de azon valószínűség is, hogy az Olaszokban hosszabb ideig élt férfit neve, az olasz kiejtéshez idomítatván, a kétséget eloszlatóvá teszik. ¹⁾

Mit a kanonok Zondi-ról hazai íróink, névszerint Kovachevich Tamás és Kerhelich Baltazar a zágrábi kanonokok életrajzait tárgyazó műveikben irtak: a mellékelt kivonatokban van szerencsénk Méltóságoddal közleni, bocsánatot kérve hogy több adattal nem szolgálhatunk — maradván különös tiszteletünk kifejezése mellett. Méltóságodnak,

Zágrábban, febr. 6-án 1885.

alázatos szolgálai

*A zágrábi székesegyházi
főkáptalan. ²⁾*

*) Magyaritva adjuk a ft. káptalan klaszikus latinságu választ az innen hozzá menesztett, Malocsay Miklós kir. b. végrehajtónk által nem kevésbé klaszikus fordításában visszaadott levelünkre.

¹⁾ Minden kétségen kívül van, hogy a zágrábi Zondi (Zondini) a mi Szondink nevével azonos. Hisz hősünk is Zondy-nak írja magát alá leveleiben.

VII.

Thaly Kálmán válasza

(Drégel-Palánk állapotára a Rákóczy korban.)

Pozsony, 1884. deczember 23.

Igen tisztelt Alispán Ur!

F. hó 20-iki becses levelére van szerencsém válaszolni, hogy Rákóczy-kori specialis tanulmányaim alapján bizton állithatom: Drégel vára és a drégel-palánki „palánk-erőd“ is akkor immár romokban hevert, helyőrséggel nem birt és általában semmi katonai actionák helyszíne nem vala, Drégel-Palánk helységen ugyan gyakran vonultak keresztül B.-Gyarmat vagy Vadkert felől Érsek-Ujvár felé, vagy az Ipoly-Visk, Gyerk, Tompa, Pereszlény táján fekvő táborokba a kurucz csapatok, sőt maga a fejedelem és tábornokai is, név szerint Bercsényi, Eszterházy Antal, Bottyán, Károlyi, Csáky Mihály, Ebeczky stb., de számukra Drégel-Palánk csak átmeneti, legfőlebb pár órai pihenő pont volt, — tartós állandó rendesen Ság, vagy inkább Tompa, Visk környéken foglaltak a stratégiai helyzethez képest. Egyetlen eset van csak reá, hogy maga a fejedelem Vadkertetől Érsek-Ujvár felé vonulván, egy napig Drégel-Palánknál ütötte föl sátorát, úgy mint 1708. június 25-ikén, honnét már másnap, 26-án Tompához indula tovább. (L. Thaly: Rákóczi Tár, I. köt. 139. l. Beniczky Gáspár udv. belső titkárnaplófeljegyzését.) Mindössze ezen tény lenne tehát főlemlítendő II. Rákóczi Ferencz korából Drégel-Palánk helyi történetére nézve.

Melyek után hazafiui szives tisztelettel maradtam stb.

Thaly Kálmán.

²⁾ A főtiszt. káptalan által közölt kivonatokban különös figyelmet érdemel szerintünk: hogy a Szondi Pál által alapított „bononi“ collegium alapítvány levele 1557. febr. 1-én Nagy-Szombatban kelt, ki ez időben „roznai“ püspök, nagyprépostja és kanonokja volt az esztergomi és zágrábi székesegyházaknak.

P. L.

VIII.

Nagy Iván szakvéleménye.

(Szondi György állítólagos élő utodaira nézve. *)

Pest, december 19. 1868.

Tekintetes Ur!

A Szondi utódokra nézve én döntő véleményt nem küldhetek, de irhatom némi tájékozás végett a következőket: Szondi Imre peregi lelkész ur akkor, midőn én családtörténeti művemet szerkesztettem, engem is fölkeresett levelével, de abban csak arról tudósított, hogy ősenek Szondi Máténak 1619-ben kelteredeti nemes levele kezeinél van. — A mely családfát most ide visszazárt levelében Önnel közölt, azt velem akkor nem közlé, munkámban nincs is meg. — Az én munkám X. köt. 803–804. lapján Szondi György a drégeli hős külön családbélinek van jelölve, és én emlitem ott az 1627-ben élt Szondi Jakabot is, kit addig — mint látszik — a t. lelkész ur nem ismert. Az bizonyos, hogy ezen Jakabnak atyja György volt, de az nem bizonyos, hogy ezen György azonos a drégeli hőssel azért munkámban csak is a „talán“ conjecturalis szócskával van ez állítva. Viszont az bizonyos, hogy Istvánffy a drégeli hősnek fiairól vagy örök-

seiről úgy hallgat, mint a kinek nem is voltak.

Nem lévén czélom e tárgyról sokat és eredménytelenül írni, csak a következőket jegyzem még meg. Az világos, hogy a nevezett lelkész ur magát hitelesen a hős Szondi György utódjául be nem mutathatja. Azután én azt sem tudom. (mert nem olvastam) hogy az ő általa birt Szondi Máté 1619. évi nemes levele ujított-e? vagy csak új, az az hogy csak azon Máté lett abban e conditione antea civilis (vagy plebea) kiemelve, ez utóbbi esetben még valószínűtlenebb az állítás, mert a XVI. századbéli Szondi György hős bizonyosan már nemes volt, ¹⁾ Amia „hagyomány“-ra hivatkozást illeti, az, ismerve a hagyományok genesisét, nagyon csekély hitellel és semmi súlylyal nem bír pusztán magában. Azon csekély adatokból, melyek rendelkezésemre állanak, csak annyit mondhatok tehát a magam felelősségére, hogy „amint Szondi Imre lelkész ur magát jóhiszeműleg igényelheti Szondi György utódjának, úgy nekünk is az előttünk álló adatok nyomán csupán hajlamunktól függ ezen állítását hinni vagy nem hinni. Én részemről bár mennyire örülnék a hős Szondi örököseit egyenes fiágon ösmerhetni, és kegyelettel tisztelhetni, e tekintetben a Tamások seregéhez közelebb álllok, mint a hívőkhöz.

Szondi Imre levelét ide vissza zárva fogadja hazafui üdvözetemet tisztelettel stb.

Nagy Iván.

*) Közudomásilag több Szondi nevű honfiak élnék jelenleg is a magyar hazában. Ezek közül az aradmegyei kis-peregi ref. lelkész és családja magát a drégeli hős egyenes utódjának tartja, s szerintem nem épen egészen indokolatlanul; miután természetesen a mi laikus véleményünk nem lehet mérvadó: e részbeni kérdésünkkel hazánk elismert genealog-jához fordultunk, kitől is a fentebbi választ valánk szerencsések venni.

¹⁾ Szondi Máté nemes levele megujtított és kihirdetett Gömörmegye közgyűlésén 1623. február 13-án

P. L.

Történeti emléksorok.

Ali budai pasának a borsönyi heglánczolat-
ton fekvő, a bányavárosok elővédjét képző Dré-
gelvára elleni vállalatának sikere, emlékezetessé
lőn kevésbé Drégel ellentállása mint hősi védője
Szondi által, mi ennek nevét a történelemben min-
denkorra megnemesíti,

Hammer.

Mindaddig mig Drégelvár a magyarok
által lett őrizve, a budai és esztergomi pasáknak
nem sikerült rabló hadjáratuk Bakabánya, Sel-
mecz, Bélabánya és Korpona bányavárosok ellen.

Fess'er.

Valamint utóbb Losonczy Temesvárnál, úgy
Drégelnél Szondi György dicsőítette meg a

magyar nevet, s vívott ki magának hervadhatlan
babért.

Horváth Mihály.

*

Csupán a kised Drégelvára állt a törökök
ellen (1552) a hol a hős Szondi György az
utolsó emberig védte a várat, ő maga esvén el a
vár kapujában mint legutolsó hős.

Jókai.

*

A honvéd hősiessége nem elevenedett-e föl
Szondi halálában, a ki még harczol, bár ügyu-
golyótól megtört ina-terde?

Gyulai Pál.

A p r ó s á g o k.

(Talált hulla) A drégel-palánki körjegyző
1875. november 8-án jelentést tett, hogy egy pa-
lánki lakos az „aranygomb“ oldalban fekvő szőle-
jében emberi hullát talált, s azt hegyi pinczéjében
ismét elásta, attól tartva, hogy szőleje fel fog du-
latni Szondi tetemének felkeresése céljából. A
megyei főorvosnak a hely színén eszközölt hulla-
szemléje szerint semmi biztos jel nem szólt a mel-
lett, hogy a talált csontok a hősei lettek volna.
Azonban ezen eset is arra látszatik mutatni, hogy
Ali pasa ostromló táborá az „aranygomb“ nevű
szőlőhegyek közt volt, melynek messze terjedő te-
rületén már előbb is találtak emberi hulla-
maradványok, különféle fegyverek stb.

*

(Szondi Zsuzsanna ékszere) Egyik régé-
szetet kedvelő barátunktól arról értesülvén, hogy
Eötvös Károly volt országgyűlési képviselő birtok-
ában volna egy Szondi-féle nyakéknak, fölker-
tük őt jelzett barátunk által, erről részletes adattal

segélyünkre lenni. Ennek alapján a tisztelt ügy-
véd úr oda nyilatkozott, hogy a kérdéses ékszer
a hontmegyei Blaskovichoké volt, a kik által elzá-
logosítván, általa váltott ki. Állott pedig egy
melltűből és nyakékből, rubin és smaragdból. Azt,
hogy ezen ékszerek a Szondi-Zsuzsanna
féle ékszerekből valók neki maga Blaskovich Pál-
né mondta volna. (Szondi Zsuzsanna Szondi Máté
egyik leánya volt 1619-ben.) Ha még ezen éksze-
rek léteznek, érdemes volna azokat az igen tisztelt
ügyvéd úrnak nemzeti muzeumunk szakértel-
mes igazgatója által megvizsgáltatni.

*

(Szondi Györgyről szomorújáték) mely
nem magyar nyelven íratott ugyan hanem néme-
tül. Mind e mellett érdemesnek tartottuk ez Em-
léklapokban fölemlíteni. Címe: Georg Szondi. Ein
Trauerspiel. Pressburg, 1783. A ritka könyv egyik
példányát volt szerencsénk látni Knauz Nándor
esztergomi kanonok s tudós történet-búvárunknál.

P. L.

TARTALOM:

I.	Tájékoztató	V. lap.
II.	A Szondi-émlék 25 éves története: P. L.-tól.	1 "
III.	A Szondi-émlék-kápolna: P. L.-tól.	13 "
IV.	Szondi Györgyről: Költemény TINÓDI SEBESTYÉN-től.	15 "
V.	Drégelvára: NAGY IVÁNTÓL.	17 "
VI.	Szondi emléke: Költemény LITHVAY VIKTÓRIÁ-tól.	23 "
VII.	Drégel-Palánk: HÓKE LAJOS-tól.	24 "
VIII.	A Szondi-émléknél: Költemény IVÁNKA ISTVÁN-tól.	27 "
IX.	Szondi a magyar költészetben: GYÜRKY ÖDÖN-től.	28 "
X.	Költemények: SZABÓ MIHÁLY, GÁSPÁR JENŐ, PAJOR ISTVÁN és GERHARDT GYÖRGY-től.	31 "
XI.	Drégel nevezetessége: GYÜRKY ANTAL-tól.	32 "
XII.	Pályanyertes költemény: PAJOR ISTVÁN-tól.	33 "
XIII.	Drégelvári séta: HAAN REZSŐ-től.	35 "
XIV.	Drégel: Költemény CZIBULYA VILMOS-tól.	37 "
XV.	Dréges hősie védelme 1552.: JANKÓ VILMOS-tól.	38 "
XVI.	Pályanyertes költemény: CSENGERI JÁNOS-tól.	42 "
XVII.	Drégeli ereklyék I. II. P. L.-tól.	44 "
XVIII.	Drégelvára: KUBINYI FERENCZ-től.	46 "
XIX.	Dicséretet nyert költemény: PLACHY BERTALAN-tól.	49 "
XX.	Drégelről török fordítások után: Dr. VELICS ANTAL-tól.	50 "
XXI.	Drégel-Palánk legrégebbi rajzairól: P. L.-tól.	52 "
XXII.	Szondi-zászló: Költemény SÁNTHA KÁROLY-tól.	55 "
XXIII.	Költ.: DALMADY, CSALOMJAI és PONGRÁCZ ELEMÉR-től.	56 "
XXIV.	A Szondi emlék-zászló: P. L.-tól.	57 "
XXV.	A Szondi emlék-érem: P. L.-tól.	58 "
XXVI.	A Szondi emlék-szobor: P. L.-tól.	59 "
XXVII.	Szondi vélelmezett sírhelye: Dr. BRACH FERENCZ-től.	60 "
XXVIII.	A honti kaszinó küldöttsége Esztergomban: HAAN REZSŐ-től.	61 "
XXIX.	Gondolatok Drégel hegyén: PLACHY BERTALAN-tól.	63 "
XXX.	Drégel ostroma 1874-ben: P. L.-tól.	65 "
XXXI.	Levelek és adatok Drégel és Szondiról I.—VIII.	66 "
XXXII.	Történeti emléksorok	71 "
XXXIII.	Apróságok.	71 "

MELLÉKLET:

Szondi gyászda: Zenemű SIPOSS ANTAL-tól.

A Szondi-album előfizetőinek névjegyzéke.

A Szondi emlék-zászlóra adakozóké.

IPOLYSÁG.

NYOMATOTT NEUMANN J. KÖNYVNYOMDÁJÁBAN.

1885.

SZONDI GYÁSZDALA.

A Szondi Györgynek emelt emlék-kápolna fölavatása alkalmából.

Hontmegye lelkes honleányainak

irta

SIPOSS ANTAL.

Handwritten musical score system 1. It consists of a grand staff with a treble clef on the upper staff and a bass clef on the lower staff. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 6/8. The music is written in a fluid, expressive style with many slurs and dynamic markings. The word "espressivo" is written below the first measure of the lower staff.

espressivo

Handwritten musical score system 2. It continues the piece with a grand staff. The music features a mix of eighth and sixteenth notes, with some measures containing rests. The word "espressivo" is written above the middle of the system.

espressivo

Handwritten musical score system 3. The notation continues with a grand staff, showing a variety of rhythmic patterns and melodic lines. The handwriting is consistent with the previous systems.

Handwritten musical score system 4. This system includes a measure with a long rest in the lower staff, followed by more active notation. The word "dolce" is written above the staff in the middle of the system.

dolce

Handwritten musical score system 5. The final system on the page, featuring a grand staff. The word "cantabile" is written above the staff, and "cres" (crescendo) is written above the final measures.

cantabile

cres

Handwritten musical score system 1, featuring a grand staff with treble and bass clefs. The music is written in a complex, dense style with many notes, rests, and dynamic markings. The system is divided into two measures by a double bar line.

Handwritten musical score system 2, continuing the piece. It features a grand staff with treble and bass clefs. The music is written in a complex, dense style with many notes, rests, and dynamic markings. The system is divided into two measures by a double bar line.

Handwritten musical score system 3, continuing the piece. It features a grand staff with treble and bass clefs. The music is written in a complex, dense style with many notes, rests, and dynamic markings. The system is divided into two measures by a double bar line.

Handwritten musical score system 4, continuing the piece. It features a grand staff with treble and bass clefs. The music is written in a complex, dense style with many notes, rests, and dynamic markings. The system is divided into two measures by a double bar line. The tempo marking *piu lento* is written above the first measure, and the articulation marking *marcato* is written below the first measure.

Handwritten musical score system 5, continuing the piece. It features a grand staff with treble and bass clefs. The music is written in a complex, dense style with many notes, rests, and dynamic markings. The system is divided into two measures by a double bar line. The tempo marking *piu lento* is written above the first measure, and the articulation marking *marcato* is written below the first measure. The system concludes with a double bar line and a final measure.

Kiigazítandók:

- 22 lap jegyzetében „Deménd“ helyett D a m á s d teendő.
49 „ jegyzetében „hir. tanfelügyelő“ helyett olv. kir.
tanfelügyelő.
71 „ apróságaiban „ügyéd“ helyett ü g y v é d. olvasandó
10 „ a fent jelzett 4 darab aranyból kimaradt e jelzé-
se annak, hogy a második költői pályaműre csak
4 darab t i z f r a n k o s arany lett felajánlva.

Ezekon kívül az Előszó végső két sorában kétszer
becsuszott „befejezett“ szó egyszer kihagyandó,

A Szondi-Album előfizetőinek névjegyzéke. *)

(1885. augusztus 1-ig.)

Borbély Pál	Ipolyság	1 dp.	Hajdú Géza	Nyitra	1
Becsenyi Sándor	Károlyfalva	1	Heldt Ignác	Ipolyság	1
Bedross Péter	Ipolyság	1 dp.	Hajdú János	Derzsénye	1
Bende András	Ipolynyék	1	Hallay János	F.-Prandorf	1
Bolgár Endre	Ipolyság	1 dp.	Herschmanek Antal	Al.-Prandorf	1
Dr. Brach Ferencz	Léva	1 dp.	Hajdú Ferencz	Al.-Prandorf	1
Bodó Lipót	Nagy-Szelezsény	1	Hoznik Gyula	Szt-Antal	1
Bánky-Kiszely Sarolta	Ipolyság	1 dp.	Hönig Vilmos	Szt-Antal	1
Blümelhuber Ferencz	Esztergom	1	Holezer János	Németi	1
Dr. Bethlenfalvi Gy	Ar.-Maróth	1	Ipolyi Arnold	Szt-Kereszt	5 dp.
Dr. Benkő Lajos	Ar.-Maróth	1	Illovszky József	Gyűgy	1
Bakay Oszkár	Dejtár	1	Jenik István	Szelestény	1 dp.
Braun Ferencz	Szakállos	1	Jánoky István	Kuczura	1
Banky József	Budapest	1 dp.	Juriga János	Esztergom	1 dp.
Czibulya János	Gyer	1	Jávorka Sándor	Szt-Antal	1
Cziglányi János	Bozók	1	Kalmár Lajosné	Ipolynyék	1 dp.
Cser József	Veszprém	2	Kónya József	Léva	1
Csepán Antal	Kaposvár	1 dp.	Kovács József	Kis-Gyarmat	1
Csernoch János	Esztergom	1	Körmöcz szbd kir. város		1 dp.
Cserey János	Bozók	1	Kachlmann Valter	Jolsva	1
Dedinszky János	Badin	1	Konkoly Zoltán	Szob	1
Dacsó Pál	Keszihócz	1	Kosztolányi Aurél	Ar.-Maróth	1
Dacsó Pálné	Keszihócz	1 dp.	Kosztolányi Sándor	Nemesény	1
Dely János	Ipoly-Pásztó	1	Kardhordó István	Dr.-Palánk	1
Dorn Simon	Domanyik	1	Kovács Kálmán	Ipoly-Pásztó	1
Erhardt Viktor	Óvár	1	Kaufmann Albert	Szt-Antal	1 dp.
Esztergomi főkapitány	Esztergom	1 dp.	Keviczky Dániel	Szántó	1
Erdélyi János	Gyűgy	1	Kossik János	Domanyik	1
Fábián Gyula	Ipolyság	1 dp.	id. Keller Rezső	Németi	1
Id. Folly József	Kaposvár	1	Kiszely Árpád	Lip.-Benedekfalv.	1 dp.
Fábián Ferencz	Kolpach	1	Kiszely Antal	Rózsahegy	1 dp.
Gracza László	Sülk puszta	1	Kiszely Vendel	Rózsahegy	1 dp.
Geszner Róza	Budapest	1	Kiszely Eszter	Rózsahegy	1 dp.
Gireth Gyula	Czekócz	1	Lipták Nándor	Ipolyság	1 dp.
Gyeri község képviselő testülete		1	Lipsey Ervin	Ipolyság	1 dp.
Gregersen Hermin	Budapest	1	Laszkáry Pál	F.-Pribel	1 dp.
Gregersen Luiza	Budapest	1	Libertini Anna	Szalatnya	1 dp.
Gregersen Anna	Budapest	1	Lukasovics Sándor	Littava	1
Gregersen Margit	Budapest	1	Lőcsy István	Szakállos	1
Gokesch Manó	Szt-Antal	1	Laczják Mihály	Zsibritó	1
Hubert Vilmos	Léva	1 dp.	Laukó Mihály	Szebelléb	1
Huszár Lajos	Ipolyság	1	Miklós László	Ipolynyék	1
Hederváry Antal	Ipolyság	1	Mácsai Lukács	Léva	1
Hell Ödön	Keszihócz	1	Medveczky Sándor	Léva	1
Hevesmegye alispánja	Eger	1 dp.	Dr. Medveczky Károly	Léva	1
Dr. Hattyuffy Dezső	Fehérvár	1	Márki József	Budapest	1
Horváthi község képviselő testülete		1	Malonyai	Topolya	1 dp.

Masztics József	Pjerg	1	Sárközy Kálmán	Fejérvár	1 dp.
Majer Manó	Dobsina	1	Sujánszky Antal	Esztergom	1 dp.
Majer István	Esztergom	1 dp.	Sille István ifj.	Gyerk	1
" "	"	1	Stammer Sándor alispán	Szentes	1 dp.
Meszlényi Gyula	Esztergom	1 dp.	Sooky László	Vadkert	1
Meskó Lajos	F.-Dacsólam	1	Skadra Józsefné	Szete	1 dp.
Mere község képviselő testülete		1	Schveller József	Bél	1
Mórász-Hunyady Melanie	Dr.-Palánk	1 dp.	Schusztler János	Lontó	1
Marek Károly	Szob	1	Sarnóczay Gyula	Lontó	1
Magasházi Fülöp	Ipoly-Szakállos	1	Siposs Ilona	Szt-Antal	1
Maklár Sándor	Ipoly-Szakállos	1	Szontág Pál	Horpács	1 dp.
Merez-Kiszely Ida	Esztergom	1 dp.	Szilassy Béla	Kemencze	1 dp.
Dr. Mezey Adolf	Budapest	1	Szmrecsányi Emil	Tereske	1 dp.
Niedermann Fanni	Kéty	1 dp.	Szász község	Szász-Gyöngyös	1
Nagy Iván	Horpács	1 dp.	Szécsénkei iskola könyvtára		1
Nedeczky Bertáné	Felső-Túr	1 dp.	Szajbéli Henrich	Esztergom	1 dp.
Nagyfalusi iskola könyvtára		1	Szalatnya község		1
Nagy László	Kapos-Füred	1 dp.	Szerémy Gábor	B.-Gyarmat	1
Ondrejko János	Szt-Benedek	1	Szabadhegyi Mária	Lontó	1 dp.
Ocsárd Károly	Pjerg	1	Szabó Endre	Derzsenye	1
Pongrácz Sándor	Felső-Túr	1 dp.	Tolle Antal	Ipolynyék	1 dp.
Paulovics József	Pjerg	1	Tuschnay János	Léva	1
Pongrácz István	Felső-Túr	1 dp.	Töttösy Ede	Bozók	1
Polmülner Károly	Kemencze	1	Tassy Béla	Fejérvár	1 dp.
Pollák Tamás	Gyerk	1	Tang Emil	Ar.-Maróth	1
Polyák Péter	Gyerk	1	Tóth János	Gyerk	1
Poljakovich Iván	Bozók	1	Turánszky Béla	Tompa	1
Pokorny Ferencz	Bozók	1	Tillmann Károly	Dejtár	1
Dr. Paczolay Gábor	Budapest	1	Tucsek József	Ipolyság	1
Prüzinder-Kiszely Adél	Rózsáhegy	1 dp.	Uhereczky István	Dalmad	1
Pongrácz János	Lip.-Andrásfalva	1	Ürge László	Nagy-Bajcs	1
Pottornay Miklós	Pottornya	1	Vürczler Gyula	Terbegecz	1
Rozsnyói káptalan		1 dp.	Veres Erzs.	Horpács	1
" "		2	Vágner Lajos	Pjerg	1
Rédly Sándor ifj.	Esztergom	1	Vágner Vilibárd	Pjerg	1
Rónay Irma	Dr.-Palánk	1 dp.	Vudi József	Szob	1 dp.
Ribay Samu	Bakabánya	1 dp.	Vinkovich Vincze	Palánk	1
Simor János	Veszprém	1 dp.	Vanke Sándor	Nyerges-Ujfalu	1
Sándor-Nagy Imréné	Turkeve	1	Valasek Mihály	Bakabánya	1
Sembery Béla	Léva	1	Valkó Gizella	Szete	1
Simonyi Rezső	Dr.-Palánk	1 dp.	Veinert János	Szt-Antal	1
Snabel Gyula	Körmöcz	1	Zádory János	Esztergom	1 dp.
Selmecz szbd kir. bánya városa		1 dp.	Zátoreczky Sámuel	Dacsólam	1
Gr. Stahremberg István	Köpsöd	1 dp.			

*) Ezen névjegyzékből — mely egy vagy más tekintetből a jövő nemzedékre nézve is érdekes lehet — kitűnik hogy abból sokan hiányoznak, kiknek részvételére számítottunk, míg ellenben költséges vállalatunk pártolásra méltatták oly jeles honfiak — s hönleányok kiket személyesen ismerni sincs szerencsénk. Fogadják ezért a hazafias ügy nevében őszinte köszönetünket. — Részletes számadást, (előfizetési felhívásunk értelmében) adni fölöslegesnek tartjuk, miután az általunk felajánlott hazafias cél javára csak egy juthatott volna valami, ha még egyszer annyi előfizető jelentkezett volna s az eredetileg 1—2 ivre tervezett „Drégeli lap“ 10 nyomtatott ivre (tehát egy egész kis „album“ má) magát ki nem nőtte volna!

P. L.

A Szondi-emlékzászló adakozóinak névjegyzéke.*)

Albert Mária	Korpona	0-50	Knezovics Albina	Korpona	1-00
Ágner Danóné	Ipolyság	1-00	Kulcsár Józsefné	Ipolyság	2-00
Balczár Rázmánné	Budapest	1-00	Kósa Gizella	Baja	1-00
Borbélyi Pálné	Ipolyság	1-00	Kallós Jánosné	Vámos-Mikola	1-00
Baumert Mari	Korpona	0-60	Kappel Pálné	Kis-Túr	5-00
Bujkovszky Mária	Korpona	1-00	Kvassay N.	Selmecz	5-00
Bundszmann Mária	Korpona	1-00	Kachelmann Károly	Selmecz	2-00
Bachunel György	Vámos-Mikola	0-50	Kalmár Lajosné	Nyék	2-00
Brückner Ferenczné	Nagy-Maros	2-00	Libertiny Józsefné	Korpona	1-00
Bende Piroska	Selmecz	0-50	Libertiny Ilka	Korpona	0-50
Barsy Rezső	Szélakna	1-00	Lange Zsuzsi	Korpona	0-50
Blancz Emma	Budapest	1-00	Lehotzky Olga	Korpona	1-00
Gr. Chorinszky Igóné	F.-Szemeréd	5-00	Lamy Györgyné	Ipolyság	1-00
Chluda Irma	Korpona	0-50	Lestár Gizella	Bori	0-50
Czibulya Lászlóné	Korpona	3-00	Litschauer Teréz	Selmecz	2-00
Droszner N.	Korpona	0-60	Lehoczky Gyuláné	Selmecz	1-00
Eisert Gabriella	Korpona	0-60	Litschauer Lajosné	Selmecz	1-00
E. B.	Selmecz	0-50	Br. Majthényi Lászlóné	Leszenye	10-00
Egy Hontból származó pesti kisasszony		1-00	Matulay Frigyesné	Mere	2-00
Fodor Attiláné	Szélakna	2-00	Mednyánszky Hermina	Korpona	0-50
Fritska Adél	Selmecz	1-00	Martincsák Irma	Korpona	0-50
Farbak Piroska	Selmecz	1-00	Miskolczi Anna	Korpona	0-40
Gerhardt Györgyné	Ipolyság	1-00	Mikolász Gyuláné	Ipolyság	1-00
Gellér Irén	Korpona	1-00	Medgyesy Sándorné	Vámos-Mikola	1-00
Geszthelyi Gyula	Vámos-Mikola	1-00	Marsalko Szidónia	Selmecz	1-00
Goldbrunner Sándor	Selmecz	2-00	Martsán Fanni	Ipolyság	1-00
Greczmacher Krisztina	Selmecz	1-00	Meissel Irén	Szúd	10-00
Gaal Mariska	Visk	1-00	Novotny-VerebélyMalvin	Ipolyság	1-00
Hederváry Gizella	Ipolyság	3-00	Nedeczky Irén	Palást	3-00
Hell Augusztá	Keszihócz	2-00	Nedeczky-Vajda Erzsébet	Palást	1-00
Huber Anna	Korpona	0-50	Neumann Krisztina	Korpona	1-00
Hajdu L.	Ipolyság	1-00	Nedeczky-Okolicsá-		
Harmos Istvánné	Vámos-Mikola	1-00	nyi Irma	F.-Túr	2-00
Hoffmann Sándorné	Kőpatak	2-00	Nedeczky Pál	F.-Túr	0-25
Horváth-Terstyánsz-			N. N.	Hontmegye	1-00
ky Mária	F.-Túr	5-00	Nagy Sándorné	Ipolyság	4-00
Huszár Gabriella	Keszegh	5-00	N. N.	Selmecz	2-00
Heldt Gizella	Dalmad	1-00	Br. Nyáry Adolfné	Magyarad	5-00
Ivánka Lászlóné	F.-Szemeréd	5-00	Nyitray Vilma	Selmecz	1-00
Ivánka Leona	F.-Szemeréd	5-00	Ország Józsefné	Ipolyság	1-00
Isten nevében	Selmecz	1-00	Olaj Brigitta	Pereszlény	1-00
Ivánka Izabella	Palást	3-00	Pongrácz Emma	Ipolyság	10-00
Járosi Klára	Korpona	0-50	Pongrácz Sándorné	F.-Túr	5-00
Koroda Mojszta	Gr.-Ujfalu	1-00	Podragyai Mária	Devicse	1-00

Pohl Károly	Ipolyság	1-00	Sréder Rezsőné	Selmecz	1-00
Portner Mária	Ipolyság	1-00	Schönn Alajosné	Ipolyság	5-00
Paczolay Jánosné	Deménd	10-00	Sántha Marianna	Dalmad	2-00
Paczolay Katalin	Deménd	5-00	Szulovszky Judit	Fegyvernek	2-00
Pessina Vilmos	Vámos-Mikola	0-50	Szartórius-Mosert Ka-		
Palkovics Károly	Vámos-Mikola	0-50	rolin	Ipolyság	3-00
Pécs Antal	Selmecz	5-00	Szajbéli Emilia	Selmecz	1-00
Plachy Bertáné	Korpona	5-00	Szegfy Emmi	Fiume	1-00
Pongrácz Jenőné	Veszprém	1-00	Szabadhegyi Gézané	Tésa	10-00
Pazsitzky nővérek	Tesmag	3-61	Szilassy Mariska	Léva	2-00
Ruttkay Mócné	Kis-Túr	1-00	Trautwein Ilona	Ipolyság	1-00
Ruttkay Malvin	Kis-Túr	1-00	Turesányi Margit	Nagyvárad	0-50
Ruttkay Mária	Kis-Túr	1-00	Türnböck Matild	Nagy-Maros	2-00
Rónay Irma	Drégel-Palánk	5-00	Tibély Ágoston	Selmecz	1-00
Ruttkay Mária	Korpona	0-60	Tirscher N.	Szélakna	2-00
Rombauer Emilné	Selmecz	1-00	Titeze N.	Szélakna	1-00
Rejtő Adolf	Selmecz	1-00	Ujházy Paula	Korpona	1-00
Gr. Steinlein Leontine	F.-Szemeréd	5-00	Udvardy Józsa	Ipolyság	1-00
Stugel Örszi	Szebelléb	1-00	Vozár Antónia	Korpona	0-50
Salamon Arnold	Perőcsény	1-00	Verebély Józsefné	Ipolyság	2-00
Sugár Lajos	Vámos-Mikola	0-50	Vaskovics Lajosné	Selmecz	1-00
Stutler Gyuláné	Selmecz	1-00	Vörös Mária	Selmecz	1-00
Solty Gyuláné	Selmecz	1-00	Vágner Károlyné	Selmecz	5-00
Dr. Schillinger N.	Selmecz	1-00	Vidák Anna	Ipolyság	1-00
Solty Vilmosné	Selmecz	1-00	Vidák Irén	Ipolyság	1-00
Schenek Mária	Selmecz	1-00	Wágner Fáni	Nagy-Maros	1-00

A. M. KIR. ORSZ. LEVÉLTÁR
KÖNYVTÁRA

*) Közölve részint nyugtázási, részint ellenőrzési szempontból. Ezen jegyzékből látható, hogy a 268 frtnyi adakozási összegből, miután a besztercebányai szürke-nénéknek (soeurs gris) 250 frt lett küldve a még hiányzó zászlószalagra s egyéb vegyes költségekre csak 18 frt és 16 kr. maradt fen további elszámolásra.

P. L.